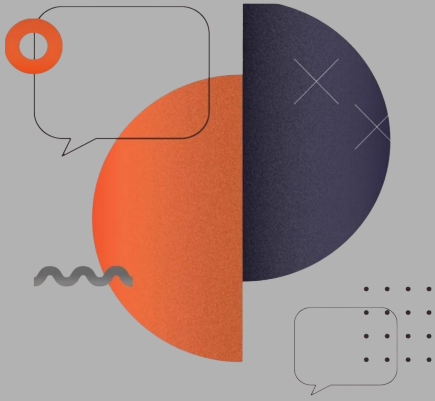

M.I.L.A.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΠΟΛΥΜΕΣΑ, ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ
ZEITSCHRIFT FÜR MULTIMEDIA, INTERKULTURALITÄT UND LINGUISTISCHE ANWENDUNGEN
JOURNAL OF MULTIMEDIA, INTERCULTURALISM AND LINGUISTIC APPLICATIONS

ISSN: 2945-2783

07/26

SPUREN UND ABDRUCK ΙΧΝΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΑ

CIVIS hinterlässt Spuren

Το CIVIS αφήνει το αποτύπωμά του

Von digitalen Spuren zur kognitiven Autonomie

Από τα ψηφιακά αποτυπώματα στη γνωστική αυτονομία

Einsam am Schreibtisch

Μόνος στο γραφείο

... und Vieles mehr!

... και άλλα πολλά!

Inhaltsverzeichnis

01

SEITE 4

- Explizite vs. Implizite Grammatikvermittlung
- Von digitalen Spuren zur kognitiven Autonomie

#Rund um Sprache und Didaktik

02

Kurz und bündig

SEITE 15

03

SEITE 32

- Abdrücke des Bewusstseins, Spuren der Verweigerung
- Spuren des Bauhauses in Athen
- Spuren der Bildung
- Museen

Gesellschaft und Kultur

04

SEITE 49

- Heringers Sprachwelt
- Wenn Sprachen einander prägen

Interkulturelles und Interlinguales

05

SEITE 57

Auf den Spuren der Leichten Sprache im deutschen Alltag

Barrierefreies

06

SEITE 60

- Einsam am Schreibtisch
- Spuren des Sparens

Berufliches

07

SEITE 68

„Ein Traum“
„Menschen sind naiv“

Mailbox

08

SEITE 71

Was heißt es eigentlich, Spuren zu hinterlassen?

Kolumne +49

01

ΣΕΛΙΔΑ 4

- Μετάδοση γραμματικής με άμεσο και έμμεσο τρόπο
- Από τα ψηφιακά αποτυπώματα στη γνωστική αυτονομία

Περί γλώσσας και διδακτικής

02

ΣΕΛΙΔΑ 15

Με λίγα λόγια

03

ΣΕΛΙΔΑ 32

- Αποτυπώματα Συνείδησης, Ίχνη Άρνησης
- Ίχνη του Bauhaus στην Αθήνα
- Ίχνη της Bildung
- Μουσεία

Κοινωνία και πολιτισμός

04

ΣΕΛΙΔΑ 49

- Ο γλωσσικός κόσμος του Heringer
- Όταν οι γλώσσες διαμορφώνουν η μία την άλλη

Διαπολιτισμικά και διαγλωσσικά

Περιεχόμενα

05

ΣΕΛΙΔΑ 57

Στα ίχνη της εύκολης γλώσσας στη γερμανική καθημερινότητα

Προσβασιμότητα και συμπερίληψη

06

ΣΕΛΙΔΑ 60

- Μόνος στο γραφείο
- Τα ίχνη της λιτότητας

Τα του επαγγέλματος

07

ΣΕΛΙΔΑ 68

«Ένα όνειρο»
«Οι άνθρωποι είναι αφελείς»

Mailbox

08

ΣΕΛΙΔΑ 71

Τι σημαίνει, στην πραγματικότητα, το να αφήνεις ίχνη;

Στήλη +49

Editorial

Αγαπητές αναγνώστριες, αγαπητοί αναγνώστες,

με ιδιαίτερη χαρά σας παρουσιάζουμε την έβδομη έκδοση του περιοδικού M.I.L.A. του Εργαστηρίου Πολυμέσων και Γλωσσικών Εφαρμογών του Τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Το θεματικό επίκεντρο του παρόντος τόμου είναι τα «Ίχνη και Αποτυπώματα».

Τα ίχνη και τα αποτυπώματα μάς περιβάλλουν διαρκώς. Αποτυπώνονται στη γλώσσα, στη μνήμη, στον πολιτισμό, στην εκπαίδευση και στην επικοινωνία. Εμφανίζονται στις προσωπικές και συλλογικές μας διαδρομές, στις πολιτισμικές ανταλλαγές, στις μαθησιακές εμπειρίες και στα ψηφιακά περιβάλλοντα που διαμορφώνουν ολοένα και περισσότερο την καθημερινότητά μας. Κάθε ίχνος αφηγείται μια διαδρομή· κάθε αποτύπωμα μαρτυρεί μια παρουσία, μια εμπειρία, μια αλλαγή.

Τα άρθρα του παρόντος τόμου προσεγγίζουν το θέμα από διαφορετικές οπτικές. Αναδεικνύουν γλωσσικά, πολιτισμικά, εκπαιδευτικά και ψηφιακά αποτυπώματα, διερευνούν ζητήματα πολυγλωσσίας, διαπολιτισμικής επικοινωνίας, μετάφρασης και γλωσσικής διαμεσολάβησης, ενώ παράλληλα εξετάζουν τις προκλήσεις και τις δυνατότητες που αναδύονται στο σύγχρονο τεχνολογικό περιβάλλον. Μέσα από αυτή την πολυφωνία προσεγγίσεων καθίσταται σαφές ότι τα ίχνη δεν αποτελούν μόνο τεκμήρια του παρελθόντος, αλλά και αφετηρίες νέων αναζητήσεων και μελλοντικών προοπτικών.

Από την ίδρυσή του το 2024, το περιοδικό M.I.L.A. επιδιώκει να αποτελέσει έναν χώρο γόνιμου διαλόγου ανάμεσα στην επιστημονική έρευνα, την εκπαιδευτική πράξη και τις σύγχρονες κοινωνικές προκλήσεις. Οι προηγούμενοι τόμοι ανέδειξαν τη δυναμική των πεδίων που βρίσκονται στη διασταύρωση γλώσσας, πολιτισμού, εκπαίδευσης, επικοινωνίας και ψηφιακών τεχνολογιών. Ο παρών τόμος συνεχίζει αυτή την πορεία, προσκαλώντας τους αναγνώστες να αναστοχαστούν πάνω στα ίχνη που αφήνουμε και στα αποτυπώματα που διαμορφώνουν το παρόν και το μέλλον μας.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά όλους και όλες, όσοι/ες συνέβαλαν σε αυτή την έκδοση – με τα άρθρα τους, τη φιλολογική επιμέλεια ή την οργανωτική τους στήριξη. Ευχαριστούμε επίσης τις αναγνώστριες και τους αναγνώστες μας για το αδιάλειπτο ενδιαφέρον, τις παρατηρήσεις και την εμπιστοσύνη τους.

Ευχόμαστε η παρούσα έκδοση να αποτελέσει αφορμή για προβληματισμό, δημιουργικό διάλογο και νέες επιστημονικές αναζητήσεις.

Η συντακτική ομάδα του M.I.L.A. σας εύχεται καλή και δημιουργική ανάγνωση.

Αν. καθηγήτρια Άννα Χήτα

Επιστημονική υπεύθυνη του περιοδικού

ΕΚΔΟΤΗΣ:
Εργαστήριο Πολυμέσων και
Γλωσσικών Εφαρμογών, ΕΚΠΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:
Φιλοσοφική Σχολή, Κυψέλη 726,
Νικολάου Πολίτη 1, 15784, Ζωγράφου, ΕΛΛΑΔΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΕΥΘΥΝΗ: Άννα Χήτα
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Νίκος Αλεξάτος
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Μαρίνα Βλάχου
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ/ΓΡΑΦΙΚΑ: Χρυσόστομος Καγιόγλου
Δημήτρης Στεφανιδάκης

ISSN: 2945-2783

Liebe Leserinnen, liebe Leser,

mit großer Freude präsentieren wir Ihnen die nunmehr siebte Ausgabe der Zeitschrift M.I.L.A. des Instituts für Multimedia und Linguistische Anwendungen des Fachbereichs für deutsche Sprache und Literatur der Nationalen und Kapodistrias-Universität Athen. Das Leitmotiv dieser Ausgabe lautet: „Spuren und Abdruck“.

Spuren begleiten unser Denken, unser Handeln und unsere Kommunikation. Sie entstehen in Sprache und Texten, in kulturellen Begegnungen, in Bildungsprozessen und nicht zuletzt in den digitalen Räumen, die unseren Alltag zunehmend prägen. Jeder Abdruck verweist auf Erfahrungen, Entwicklungen und Veränderungen – auf das, was war, und auf das, was bleibt.

Die Beiträge dieses Bandes nähern sich dem Thema aus unterschiedlichen Perspektiven. Sie beschäftigen sich mit sprachlichen, kulturellen, didaktischen und medialen Spuren, mit Fragen der Mehrsprachigkeit und Translation, mit Formen der Vermittlung und des Lernens sowie mit den Herausforderungen und Möglichkeiten neuer Technologien. Dabei wird sichtbar, dass Spuren nicht nur Zeugnisse der Vergangenheit sind, sondern zugleich Ausgangspunkte für neue Entwicklungen und Perspektiven.

Seit der Gründung von M.I.L.A. im Jahr 2024 verfolgt die Zeitschrift das Ziel, wissenschaftliche Reflexion, didaktische Praxis und gesellschaftliche Fragestellungen miteinander in Dialog zu bringen. Die vergangenen Ausgaben haben gezeigt, wie vielfältig die Themen an den Schnittstellen von Sprache, Kultur, Bildung, Kommunikation und digitalen Medien sein können. Auch dieser Band führt diesen Dialog fort und eröffnet neue Blickwinkel auf aktuelle Entwicklungen in Forschung und Praxis.

Unser besonderer Dank gilt allen Autorinnen und Autoren, Gutachterinnen und Gutachtern sowie allen Mitwirkenden, die durch ihr Engagement zur Entstehung dieser Ausgabe beigetragen haben. Ebenso danken wir unseren Leserinnen und Lesern für ihr Interesse, ihre Unterstützung und die zahlreichen Impulse, die die Weiterentwicklung unserer Zeitschrift begleiten.

Wir hoffen, dass die Beiträge dieser Ausgabe dazu anregen, Spuren zu entdecken, Zusammenhänge neu zu denken und eigene Perspektiven weiterzuentwickeln.

Das gesamte Redaktionsteam der Zeitschrift M.I.L.A. wünscht Ihnen eine anregende und inspirierende Lektüre.

Assoc.-Prof. Anna Chita

Herausgeberin der Zeitschrift

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ ΚΑΙ
ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

INSTITUT FÜR MULTIMEDIA UND
LINGUISTISCHE ANWENDUNGEN

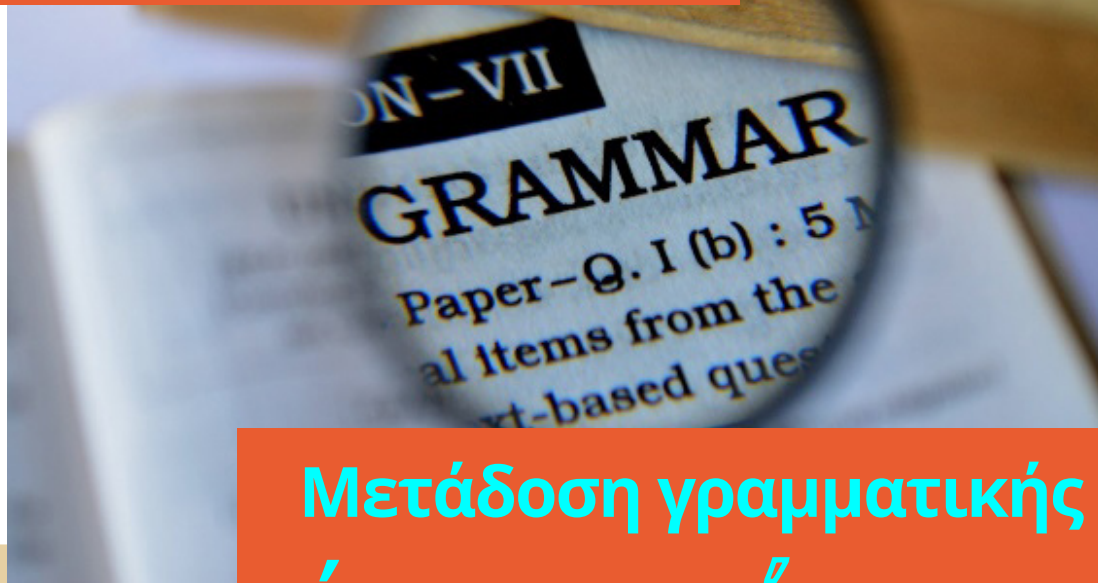
HERAUSGEBER:
Institut M.I.L.A., NATIONALE UND KAPODISTRIAS
UNIVERSITÄT ATHEN

ADRESSE:
Philosophische Fakultät, Raum 726,
Nikolaou Politi 1, 15784 Zografou, Griechenland

HERAUSGEBERIN DER ZEITSCHRIFT: Anna Chita
REDAKTIONSLEITER: Nikos Alexatos
FACHREDAKTEURIN: Marina Vlachou
DESIGN: Chrysostomos Kagioglou
Dimitris Stefanidakis

ISSN: 2945-2783

Explizite vs. Implizite Grammatikvermittlung

Μετάδοση γραμματικής με άμεσο και έμμεσο τρόπο

Michail Galetsellis

Grammatikunterricht stellt heutzutage Bestandteil des Fremdsprachenunterrichts dar. Lernende können grammatische Phänomene unbewusst oder bewusst lernen. Das Erklären der Grammatik kann unmittelbar oder mittelbar sein.

Der Begriff Grammatikvermittlung bezieht sich auf die Erklärung der Grammatik. Sie verweist auf ein ganzes Spektrum unterschiedlich stark verdeutlichter Lehrmaßnahmen. Sie reichen von versteckt und eingeschlossen (implizit) bis hin zu offen und deutlich (explizit). Dabei spielt die sprachbezogene Kognitivierung eine herrschende Rolle. Sie hat mit dem Einsatz von Lehrverfahren zu tun, die als Ziel die Bewusstmachung der Lernenden haben, bei ihnen unbewusstes kognitives Lernen zu fördern (Raabe, 2002: 74-75).

Die Art der Grammatikvermittlung hängt von einigen Aspekten ab. Der erste Aspekt betrifft den Lernmodus, der die Unterscheidung in implizites und explizites Lernen einführt. Implizites Lernen ist immanent und ohne bewusste Operationen und im Gegensatz dazu ist explizites Lernen absichtlich, offen und bewusst. Wenn bei Lernenden der explizite Lernmodus herrscht, brauchen sie nur Formen verdeckter Grammatikvermittlung. Bei einfachen Regeln ist eine impli-

zite Lernhaltung genügend. Allerdings ist eine implizite Lernhaltung bei komplexen grammatischen Strukturen ungeeignet. Es gibt also zwei Lerntypen: Der analytische Lerntyp, der die Fremdsprache bewusster lernen will und daher eine explizite Kognitivierung bevorzugt und der globale Lerntyp, der sie natürlich wahrnehmen will und eine implizite Kognitivierung bevorzugt.

Der zweite Aspekt ist das biologische Alter. Nach der sogenannten „kritischen Phase“, die um die Pubertät oder weit früher sein kann, können Unterrichtende mehr von der Erklärung der Grammatik profitieren, bei steigendem Alter mit zunehmender Tendenz (Quetz, 1995 in Raabe, 2002).

Der dritte Aspekt, die Leistungskontrolle, erweitert die Horizonte des Lehrpersonals. Explizite Grammatikvermittlung wird in Schulen verwendet, damit die Leistung der Lernenden in Bezug auf Grammatik durch das Erzeugen von notwendigem und leicht abrufbarem Wissen gemessen werden kann.

Der nächste Aspekt hat mit den Lernphasen zu tun. Grammatik wird in der Anfangsphase „lexikalisiert“ unterrichtet. Es werden grammatisch unerklärt formelhafte Sprachblöcke oder grammatisch unvollständig nur für jenen Moment benötigte Typen benutzt (Raabe, 2002). In der Hauptlernphase wird die Grammatik in eine Reihe gebracht. Hier wird die Grammatik oft explizit vermittelt. In der letzten Phase der Perfektionierung wird die explizite Grammatikvermittlung bedeutsam verringert. Kommunikation ist das Wichtigste hier. Es gibt keine Differenzierung schon bekannter Regeln.

Der fünfte Aspekt hat mit den Lernschwierigkeiten zu tun. Lehrkräfte benutzen bewusst und konsequent explizite Grammatikerklärung, um Fehler systematisch vorzubeugen und zu korrigieren.

Der sechste Aspekt bezieht sich auf die Struktur der Zielsprache. Wenn die grammatische Struktur der Zielsprache komplex ist, wird viel explizite Grammatikvermittlung benutzt.

Der nächste Aspekt ist der Erstspracheneffekt. Lernende, deren Muttersprache viele grammatische Regeln enthält, wollen eine explizite Grammatikvermittlung. Sprachen, wie Griechisch, die viele und komplexe grammatische Regeln enthalten, machen die Lernenden stärker bewusst lernend. Dabei können natürlich auch die Lehr- und Lerntraditionen eine Rolle spielen.

Ein weiterer Aspekt ist die Systemdistanz zwischen den ersten und den anderen Fremdsprachen. Wenn man zuerst Sprachen lernt, deren Struktur eine explizite Grammatikvermittlung fordern, ist es dann schwieriger eine Fremdsprache zu lernen, die eine implizitere Grammatikerklärung erfordert.

Der neunte Aspekt bezieht sich auf die Lernziele. Bei der Grammatikübersetzungsmethode stellte differenziertes grammatisches Wissen ein grundlegendes sprachliches Lernziel des Fremdsprachenlernens dar. Heutzutage ist im Rahmen der kommunikativen Methode Grammatikvermittlung impliziter.

Der letzte Aspekt hat mit der Geschichte und Tradition zu tun.

nones αρκεί μια έμμεση στάση μάθησης. Ωστόσο η έμμεση στάση μάθησης είναι ακατάλληλη σε περίπλοκες γραμματικές δομές. Υπάρχουν λοιπόν δύο τύποι μαθητών/μαθητριών: Ο αναλυτικός τύπος, που θέλει να μάθει την ξένη γλώσσα περισσότερο συνειδητά και γι' αυτό προτιμάει μια άμεση αναγνώριση του φαινομένου και ο ολιστικός τύπος που θέλει να την αντιλαμβάνεται φυσικά και προτιμά μια έμμεση αναγνώριση.

Ο δεύτερος παράγοντας είναι η βιολογική ηλικία. Μετά από την λεγόμενη «κριτική φάση», η οποία μπορεί να είναι κοντά στην εφηβεία ή αρκετά νωρίτερα, οι διδασκόμενοι/ες μπορούν να επωφεληθούν περισσότερο από την εξήγηση της γραμματικής σε σχέση με πριν, σε αυξανόμενη ηλικία με αυξανόμενη τάση (Quetz, 1995 στον Raabe, 2002).

Ο τρίτος παράγοντας, ο έλεγχος της επίδοσης, διευρύνει τους ορίζοντες του διδακτικού προσωπικού. Η μετάδοση της γραμματικής με άμεσο τρόπο χρησιμοποιείται στα σχολεία, έτσι ώστε να μπορεί να μετρηθεί η επίδοση των μαθητών και των μαθητριών αναφορικά με τη γραμματική μέσα από την παραγωγή απαραίτητων και εύκολα ελεγχόμενων γνώσεων.

Ο επόμενος παράγοντας έχει να κάνει με τις μαθησιακές φάσεις. Η γραμματική διδάσκεται στην αρχική φάση «λεξιλογικά». Χρησιμοποιούνται γραμματικά ανεξήγητα γλωσσικά κομμάτια ή γραμματικά ατελείς απαραίτητοι τύποι (Raabe, 2002). Στη φάση της κύριας μάθησης η γραμματική τοποθετείται σε μια σειρά. Εδώ η γραμματική μεταδίδεται συχνά με άμεσο τρόπο. Στην τελευταία φάση της τελειοποίησης η μετάδοση της γραμματικής με άμεσο τρόπο μειώνεται σημαντικά. Η επικοινωνία είναι εδώ το σημαντικότερο. Δεν υπάρχει διαφοροποίηση ήδη γνωστών κανόνων.

Ο πέμπτος παράγοντας έχει να κάνει με τις μαθησιακές δυσκολίες. Οι δάσκαλοι και οι δασκάλες χρησιμοποιούν συνειδητά και συνεπώς μια άμεση εξήγηση της γραμματικής, για να αποτρέψουν συστηματικά τα λάθη και να τα διορθώσουν.

Ο έκτος παράγοντας αναφέρεται στη δομή της γλώσσας-στόχου. Όταν η γραμματική δομή της γλώσσας-στόχου είναι περίπλοκη, χρησιμοποιείται μετάδοση γραμματικής με πολύ άμεσο τρόπο.

Ο επόμενος παράγοντας είναι το φαινόμενο της πρώτης γλώσσας. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, των οποίων η μητρική γλώσσα περιέχει πολλούς γραμματικούς κανόνες, θέλουν μια μετάδοση γραμματικής με άμεσο τρόπο. Γλώσσες όπως τα Ελληνικά, που περιλαμβάνουν πολλούς περίπλοκους γραμματικούς κανόνες, κάνουν τους μαθητές/τις μαθήτριες να μαθαίνουν πιο συνειδητά. Σ' αυτό μπορούν να παίξουν επίσης ένα ρόλο οι διδακτικές και μαθησιακές παραδόσεις.

Ένας άλλος παράγοντας είναι η απόσταση των συστημάτων ανάμεσα στην πρώτη και τις άλλες ξένες γλώσσες. Όταν κάποιος μαθαίνει αρχικά γλώσσες, των οποίων η δομή απαιτεί μια μετάδοση γραμματικής με πιο άμεσο τρόπο,

Es gibt hartnäckige pädagogische Traditionen und unterschiedliche didaktische Stationen der Geschichte, die heute noch den Grammatikunterricht beeinflussen. Außerdem kann explizite Grammatikvermittlung Symbol für Sozialprestige und Mittel für die Ausübung von Macht werden.

Die Art der Grammatikvermittlung, wie wir schon gesehen haben, ist keine leichte Sache und hängt von vielen verschiedenen Faktoren ab (Lernmodus, biologisches Alter usw.). Ihre Kombination entscheidet über die Auswahl einer eher impliziten oder expliziten Grammatikvermittlung.

Βιβλιογραφία/ Literaturverzeichnis.

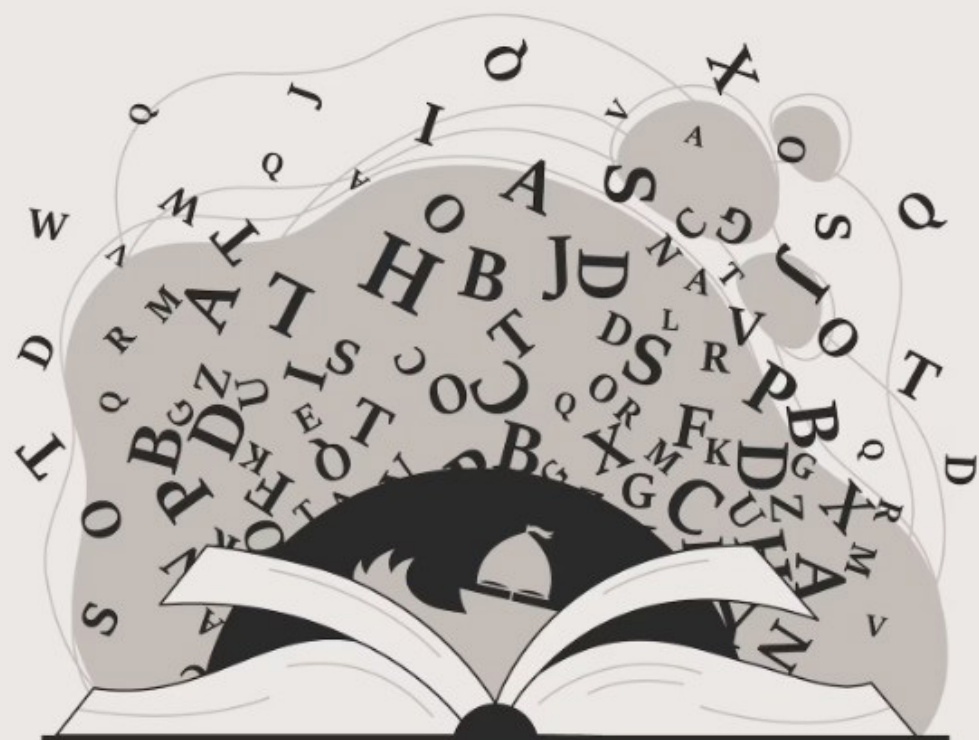
Raabe, Horst. (2002). *Grammatik und ihre Vermittlung im Fremdsprachenunterricht*. Band B. Patra: EAP.

πο, είναι πιο δύσκολο γι' αυτόν να μάθει μια ξένη γλώσσα, που απαιτεί μια μετάδοση γραμματικής με πιο άμεσο τρόπο.

Ο ένατος παράγοντας είναι οι μαθησιακοί στόχοι. Στη μέθοδο της Μετάφρασης της Γραμματικής ήταν η διαφοροποιημένη γραμματική γνώση ένας βασικός γλωσσικός μαθησιακός στόχος. Σήμερα στα πλαίσια της επικοινωνιακής μεθόδου η μετάδοση της γραμματικής γίνεται με πιο έμμεσο τρόπο.

Ο τελευταίος παράγοντας έχει να κάνει με την ιστορία και την παράδοση. Υπάρχουν αυστηρές παιδαγωγικές παραδόσεις και διαφορετικοί διδακτικοί σταθμοί της ιστορίας, που επηρεάζουν ακόμα και σήμερα το μάθημα της γραμματικής. Επιπλέον μπορεί να γίνει η μετάδοση της γραμματικής με άμεσο τρόπο σύμβολο κοινωνικού κύρους και μέσο για την άσκηση εξουσίας.

Το είδος της μετάδοσης της γραμματικής, όπως ήδη είδαμε, δεν είναι εύκολη υπόθεση και εξαρτάται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες (τρόπος μάθησης, βιολογική ηλικία κ.ά.). Ο συνδυασμός τους αποφασίζει για την επιλογή μιας μετάδοσης γραμματικής με περισσότερο έμμεσο ή άμεσο τρόπο.

Von digitalen Spuren zur kognitiven Autonomie:

Bildung, Künstliche Intelligenz und Neuro-Sicherheit im 21. Jahrhundert

Από τα ψηφιακά αποτυπώματα στη γνωστική αυτονομία: εκπαίδευση, τεχνητή νοημοσύνη και νευροασφάλεια στον 21ο αιώνα

ismatbabir.medium.com

Styliani Gkika

Das digitale Zeitalter hat die Art und Weise, wie Menschen kommunizieren, arbeiten, lernen und ihre Realität wahrnehmen, grundlegend verändert. Die kontinuierliche Produktion von Daten, die algorithmische Steuerung von Informationen sowie die rasante Entwicklung der künstlichen Intelligenz schaffen ein neues Umfeld, in dem menschliche Aufmerksamkeit, Erinnerung und Urteilsvermögen eine strategische Bedeutung erhalten. Digitale Spuren der Bürgerinnen und Bürger stellen längst nicht mehr nur technische Aufzeichnungen digitaler Aktivitäten dar, sondern entwickeln sich zu Mechanismen der Vorhersage, Klassifizierung und Beeinflussung menschlichen Verhaltens.

Η ψηφιακή εποχή έχει μεταβάλει ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι επικοινωνούν, εργάζονται, εκπαιδεύονται και διαμορφώνουν την αντίληψή τους για την πραγματικότητα. Η συνεχής παραγωγή δεδομένων, η αλγοριθμική διαχείριση της πληροφορίας και η ταχεία ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης διαμορφώνουν ένα νέο περιβάλλον, στο οποίο η ανθρώπινη προσοχή, η μνήμη και η κρίση αποκτούν ιδιαίτερη στρατηγική σημασία. Τα ψηφιακά αποτυπώματα των πολιτών δεν αποτελούν πλέον απλές τεχνικές καταγραφές διαδικτυακής δραστηριότητας, αλλά μηχανισμούς πρόβλεψης, κατηγοριοποίησης και επιρροής της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Vor diesem Hintergrund gewinnt der Begriff der kognitiven Autonomie zunehmend an Bedeutung für das Funktionieren moderner demokratischer Gesellschaften. Die Fähigkeit des Individuums, Informationen kritisch zu bewerten und eigenständige Entscheidungen zu treffen, steht heute in engem Zusammenhang mit gesellschaftlichem Zusammenhalt, demokratischer Stabilität und internationaler Sicherheit. Gleichzeitig entwickelt sich die Neuro-Sicherheit (Neuro-Security) zu einem neuen interdisziplinären Forschungsfeld, das Neurowissenschaften, Bildung, künstliche Intelligenz und internationale Beziehungen miteinander verbindet.

Der vorliegende Artikel untersucht die Beziehung zwischen digitalen Spuren, algorithmischer Einflussnahme und kognitiver Autonomie und legt dabei besonderen Wert auf die Rolle der Bildung als Mechanismus gesellschaftlicher und demokratischer Resilienz. Es wird argumentiert, dass der Schutz der Demokratie im 21. Jahrhundert nicht ausschließlich von militärischen oder technologischen Fähigkeiten abhängt, sondern ebenso von der Fähigkeit moderner Gesellschaften, die kognitive Freiheit und das kritische Denken ihrer Bürgerinnen und Bürger zu bewahren.

Einleitung

Die gegenwärtige internationale Realität ist durch tiefgreifende technologische, gesellschaftliche und geopolitische Veränderungen geprägt, die nicht nur Wirtschaft und Politik beeinflussen, sondern auch die Art und Weise, wie Menschen Informationen wahrnehmen, verarbeiten und bewerten. Die rasante Entwicklung künstlicher Intelligenz, algorithmischer Systeme und digitaler Plattformen hat ein neues Umfeld geschaffen, in dem Daten und menschliche Aufmerksamkeit zunehmend zu strategischen Ressourcen werden.

Jede menschliche Aktivität im digitalen Raum hinterlässt eine „digitale Spur“, die gesammelt, analysiert und für wirtschaftliche, politische oder geopolitische Zwecke genutzt werden kann. Diese Entwicklung betrifft nicht nur Fragen des Datenschutzes, sondern beeinflusst die öffentliche Sphäre, demokratische Institutionen und die Bildung gesellschaftlicher Meinungen. Gleichzeitig sehen sich moderne Gesellschaften mit neuen Formen informationeller Bedrohungen konfrontiert, darunter Desinformation, algorithmische Manipulation, Deepfakes und die massenhafte Verbreitung emotional aufgeladener Inhalte über soziale Netzwerke. Diese Bedrohungen richten sich nicht nur gegen technische Infrastrukturen, sondern auch gegen die menschliche Wahrnehmung, das kollektive Gedächtnis und letztlich gegen die kognitive Autonomie der Bürgerinnen und Bürger.

Vor diesem Hintergrund entsteht die Neuro-Sicherheit als neues interdisziplinäres Forschungsfeld, das Neurowissenschaften, künstliche Intelligenz, Bildung und internationale Beziehungen miteinander verbindet. Dieser Ansatz untersucht, wie Informationsüberlastung, digitale Überwachung und algorithmische Einflussmechanismen Entscheidungsprozesse, Verhalten und gesellschaftlichen Zusammenhalt

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η έννοια της γνωστικής αυτονομίας αποκτά αυξημένη σημασία για τη λειτουργία των σύγχρονων δημοκρατικών κοινωνιών. Η ικανότητα του ατόμου να αξιολογεί πληροφορίες, να σκέφτεται κριτικά και να λαμβάνει αποφάσεις χωρίς αθέμιτη χειραγώγηση συνδέεται πλέον άμεσα με την κοινωνική συνοχή, τη δημοκρατική σταθερότητα και τη διεθνή ασφάλεια. Παράλληλα, η Νευροασφάλεια (Neuro-Security) αναδύεται ως ένα νέο διεπιστημονικό πεδίο που συνδέει τη νευροεπιστήμη, την εκπαίδευση, την τεχνητή νοημοσύνη και τις διεθνείς σχέσεις.

Το παρόν άρθρο εξετάζει τη σχέση μεταξύ ψηφιακών αποτυπωμάτων, αλγοριθμικής επιρροής και γνωστικής αυτονομίας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο της εκπαίδευσης ως μηχανισμού κοινωνικής και δημοκρατικής ανθεκτικότητας. Υποστηρίζεται ότι η προστασία της δημοκρατίας στον 21ο αιώνα δεν εξαρτάται αποκλειστικά από στρατιωτικές ή τεχνολογικές δυνατότητες, αλλά και από την ικανότητα των κοινωνιών να προστατεύουν τη γνωστική ελευθερία και την κριτική σκέψη των πολιτών τους.

Εισαγωγή

Η σύγχρονη διεθνής πραγματικότητα χαρακτηρίζεται από βαθιές τεχνολογικές, κοινωνικές και γεωπολιτικές μεταβολές, οι οποίες επηρεάζουν όχι μόνο την οικονομία και την πολιτική, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται, επεξεργάζονται και αξιολογούν την πληροφορία. Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης, των αλγοριθμικών συστημάτων και των ψηφιακών πλατφορμών δημιούργησε ένα νέο περιβάλλον, όπου τα δεδομένα και η ανθρώπινη προσοχή μετατρέπονται σταδιακά σε στρατηγικούς πόρους ισχύος.

Κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα στον ψηφιακό χώρο αφήνει πίσω της ένα «ψηφιακό αποτύπωμα», το οποίο μπορεί να συλλεχθεί, να αναλυθεί και να αξιοποιηθεί για οικονομικούς, πολιτικούς ή γεωστρατηγικούς σκοπούς. Η εξέλιξη αυτή δεν περιορίζεται αποκλειστικά σε ζητήματα ιδιωτικότητας. Επηρεάζει τη δημόσια σφαίρα, τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και τη διαδικασία διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Παράλληλα, οι σύγχρονες κοινωνίες έρχονται αντιμέτωπες με νέες μορφές πληροφοριακών απειλών, όπως η παραπληροφόρηση, η αλγοριθμική χειραγώγηση, τα deep-fakes και η μαζική διάδοση συναισθηματικά φορτισμένου περιεχομένου μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Οι απειλές αυτές δεν στοχεύουν μόνο σε τεχνολογικές υποδομές αλλά και στην ανθρώπινη αντίληψη, στη συλλογική μνήμη και τελικά στη γνωστική αυτονομία των πολιτών.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Νευροασφάλεια (Neuro-Security) αναδύεται ως ένα νέο διεπιστημονικό πεδίο που συνδέει τη νευροεπιστήμη, την τεχνητή νοημοσύνη, την εκπαίδευση και τις διεθνείς σχέσεις. Η συγκεκριμένη προσέγγιση

beeinflussen. Unter diesen Bedingungen gewinnt Bildung eine besondere strategische Bedeutung. Digitale Kompetenz, kritisches Denken und sprachliche Bildung fungieren als zentrale Schutzmechanismen gegen Informationsmanipulation und gegen eine zunehmende Abhängigkeit von digitalen Systemen.

Der vorliegende Beitrag Artikel die Verbindung zwischen digitalen Spuren, künstlicher Intelligenz, Neuro-Sicherheit und Bildungsresilienz. Ausgangspunkt ist die Annahme, dass der Schutz kognitiver Autonomie eine der größten Herausforderungen demokratischer Gesellschaften im digitalen Zeitalter darstellt.

Digitale Spuren als neue Form von Macht

Im 21. Jahrhundert stellen Daten eine der wichtigsten Formen von Macht dar. Digitale Spuren umfassen sämtliche Informationen, die Nutzerinnen und Nutzer während ihrer Aktivitäten im Internet hinterlassen: Suchanfragen, Standorte, Vorlieben, Einkäufe, Kommunikationsformen und digitale Interaktionen. Diese Informationen werden von Unternehmen, Regierungen und digitalen Plattformen gesammelt und analysiert, um menschliches Verhalten zu verstehen und zunehmend auch vorherzusagen.

Informationen dienen heute nicht mehr ausschließlich der Kommunikation oder Wissensvermittlung. Sie entwickeln sich zunehmend zu Instrumenten wirtschaftlicher, politischer und gesellschaftlicher Einflussnahme. Große Technologieunternehmen verfügen mittlerweile über die Möglichkeit, Gewohnheiten, politische Tendenzen und psychologische Merkmale von Millionen Menschen zu analysieren. Dadurch entsteht ein neues Machtmodell, in dem die Kontrolle über Informationen eine geopolitische Dimension erhält.

Gleichzeitig entstehen neue Formen asymmetrischer Bedrohungen, die nicht notwendigerweise militärische Infrastrukturen angreifen, sondern Wahrnehmungen, Verhaltensweisen und gesellschaftliche Einstellungen beeinflussen. Desinformation, algorithmische „Filterblasen“ und die Verbreitung falscher Nachrichten können Wahlen, gesellschaftlichen Zusammenhalt und demokratische Institutionen beeinträchtigen.

Die Entwicklung von künstlicher Intelligenz und Deepfake-Technologien verstärkt diese Dynamik zusätzlich. Die Möglichkeit, realistisch wirkende, aber manipulierte Bilder und Videos zu erzeugen, erschwert zunehmend die Unterscheidung zwischen Realität und konstruierten Informationen. Gleichzeitig schafft die permanente digitale Aufzeichnung ein Umfeld verstärkter Überwachung. Viele Bürgerinnen und Bürger wissen weder über das Ausmaß noch über die Nutzung ihrer persönlichen Daten Bescheid. Digitale Spuren betreffen daher nicht nur Technologie, sondern stehen in direktem Zusammenhang mit Demokratie, Freiheit und der Fähigkeit, kognitive Unabhängigkeit in einem Umfeld ständi-

gexetätζει πώς η πληροφοριακή υπερφόρτωση, η ψηφιακή επιτήρηση και οι αλγοριθμικοί μηχανισμοί επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων, τη συμπεριφορά και τη συνοχή των σύγχρονων κοινωνιών. Υπό αυτές τις συνθήκες, η εκπαίδευση αποκτά ιδιαίτερη στρατηγική σημασία. Ο ψηφιακός γραμματισμός, η κριτική σκέψη και η γλωσσική παιδεία λειτουργούν ως βασικοί μηχανισμοί προστασίας απέναντι στη χειραγώγηση της πληροφορίας και στη σταδιακή εξάρτηση από τα ψηφιακά συστήματα.

Το παρόν άρθρο εξετάζει τη σύνδεση μεταξύ ψηφιακών αποτυπωμάτων, τεχνητής νοημοσύνης, Νευροασφάλειας και εκπαιδευτικής ανθεκτικότητας. Βασική θέση είναι ότι η προστασία της γνωστικής αυτονομίας αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις για τις δημοκρατικές κοινωνίες της ψηφιακής εποχής.

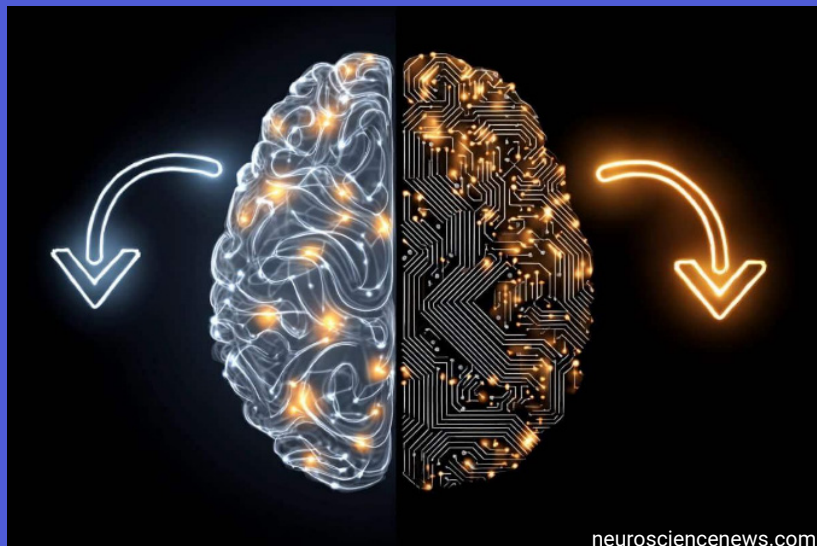
Τα ψηφιακά αποτυπώματα ως νέα μορφή ισχύος

Στον 21ο αιώνα, τα δεδομένα αποτελούν μία από τις σημαντικότερες μορφές ισχύος. Τα ψηφιακά αποτυπώματα περιλαμβάνουν το σύνολο των πληροφοριών που αφήνει ένας χρήστης κατά τη δραστηριότητά του στο διαδίκτυο: αναζητήσεις, τοποθεσίες, προτιμήσεις, αγορές, επικοινωνίες και διαδικτυακές αλληλεπιδράσεις. Οι πληροφορίες αυτές συλλέγονται και αναλύονται από εταιρείες, κυβερνήσεις και ψηφιακές πλατφόρμες με στόχο την κατανόηση και συχνά την πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Η πληροφορία δεν λειτουργεί πλέον αποκλειστικά ως μέσο ενημέρωσης. Μετατρέπεται σταδιακά σε εργαλείο οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής επιρροής. Οι μεγάλες τεχνολογικές εταιρείες διαθέτουν τη δυνατότητα να χαρτογραφούν συνήθειες, πολιτικές τάσεις και ψυχολογικά χαρακτηριστικά εκατομμυρίων ανθρώπων. Η εξέλιξη αυτή δημιουργεί ένα νέο μοντέλο ισχύος, στο οποίο ο έλεγχος της πληροφορίας αποκτά γεωπολιτική διάσταση.

Παράλληλα, αναδύονται νέες μορφές ασύμμετρων απειλών που δεν στοχεύουν απαραίτητα σε στρατιωτικές υποδομές αλλά στη διαμόρφωση αντιλήψεων, συμπεριφορών και κοινωνικών στάσεων. Η παραπληροφόρηση, οι αλγοριθμικές «φουσαλίδες πληροφορόρησης» (filter bubbles) και η διάδοση ψευδών ειδήσεων μπορούν να επηρεάσουν εκλογικές διαδικασίες, κοινωνική συνοχή και δημοκρατικούς θεσμούς.

Η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης και των deepfake τεχνολογιών εντείνει ακόμη περισσότερο αυτή τη συνθήκη. Η δυνατότητα δημιουργίας ρεαλιστικών αλλά ψευδών εικόνων και βίντεο καθιστά ολοένα δυσκολότερη τη διάκριση μεταξύ πραγματικότητας και κατασκευασμένης πληροφορίας. Η χειραγώγηση της εικόνας και του δημόσιου λόγου μετατρέπεται έτσι σε εργαλείο πολιτικής και στρατηγικής επιρροής.

neurosciencenews.com

ger Informationsbeeinflussung zu bewahren.

Neuro-Sicherheit und das menschliche Gehirn im digitalen Zeitalter

Die Neuro-Sicherheit untersucht, wie das menschliche Gehirn durch digitale Umgebungen, Informationsdruck und permanente Reizüberflutung beeinflusst wird. Neurowissenschaftliche Erkenntnisse zeigen, dass Informationen nicht immer ausschließlich rational verarbeitet werden. In Situationen von Angst, Unsicherheit und Überforderung werden Mechanismen aktiviert, die analytisches Denken einschränken und emotionale Reaktionen verstärken.

Daniel Kahneman unterscheidet zwei grundlegende Denksysteme: ein schnelles, intuitives und emotionales System sowie ein langsames, analytisches und rationales System. Digitale Plattformen richten sich häufig an das erste System, indem sie Inhalte verbreiten, die Angst, Empörung oder starke emotionale Reaktionen hervorrufen. Die kontinuierliche Konfrontation mit solchen Inhalten kann zu kognitiver Erschöpfung führen und die Fähigkeit zur kritischen Bewertung von Informationen schwächen. Gleichzeitig beeinflusst die ständige digitale Stimulation Konzentration, Aufmerksamkeit und Gedächtnis. Neuro-Sicherheit betrifft daher nicht nur den Schutz von Informationssystemen, sondern auch die Bewahrung der kognitiven Balance moderner Gesellschaften.

Künstliche Intelligenz und algorithmische Einflussnahme

Die Entwicklung künstlicher Intelligenz hat bereits tiefgreifende Auswirkungen auf die Produktion, Auswahl und Verbreitung von Informationen. Algorithmen entscheiden darüber, welche Inhalte sichtbar werden, welche Nachrichten größere Reichweite erhalten und welche Informationen priorisiert werden. Dadurch entstehen sogenannte „Echo Chambers“, also digitale Räume, in denen Nutzerinnen und Nutzer hauptsächlich mit Ansichten konfrontiert werden,

Tautóχρονα, η διαρκής ψηφιακή καταγραφή δημιουργεί ένα περιβάλλον αυξημένης επιτήρησης. Συχνά οι πολίτες δεν γνωρίζουν ούτε την έκταση ούτε τον τρόπο αξιοποίησης των προσωπικών τους δεδομένων. Το ψηφιακό αποτύπωμα επομένως δεν αφορά μόνο την τεχνολογία· συνδέεται άμεσα με τη δημοκρατία, την ελευθερία και τη δυνατότητα διατήρησης γνωστικής ανεξαρτησίας μέσα σε ένα περιβάλλον συνεχούς πληροφοριακής επιρροής.

Νευροασφάλεια και ανθρώπινος εγκέφαλος στην ψηφιακή εποχή

Η Νευροασφάλεια (Neuro-Security) εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο ο ανθρώπινος εγκέφαλος επηρεάζεται από το ψηφιακό περιβάλλον, την πληροφοριακή πίεση και τη συνεχή έκθεση σε ερεθίσματα. Η νευροεπιστήμη δείχνει ότι ο εγκέφαλος δεν επεξεργάζεται πάντοτε τις πληροφορίες με απόλυτα ορθολογικό τρόπο. Σε περιόδους φόβου, αβεβαιότητας και υπερφόρτωσης ενεργοποιούνται μηχανισμοί που περιορίζουν την αναλυτική σκέψη και ενισχύουν πιο άμεσες και συναισθηματικές αντιδράσεις.

Ο Daniel Kahneman διακρίνει δύο βασικά συστήματα σκέψης: ένα γρήγορο, διαισθητικό και συναισθηματικό σύστημα και ένα αργό, αναλυτικό και λογικό σύστημα. Οι σύγχρονες ψηφιακές πλατφόρμες συχνά στοχεύουν στο πρώτο σύστημα, αξιοποιώντας περιεχόμενο που προκαλεί φόβο, οργή ή έντονη συναισθηματική αντίδραση. Η συνεχής έκθεση σε τέτοιου είδους πληροφορίες μπορεί να οδηγήσει σε γνωστική κόπωση και να μειώσει την ικανότητα κριτικής αξιολόγησης. Παράλληλα, η διαρκής ψηφιακή διέγερση επηρεάζει τη συγκέντρωση, τη μνήμη και την προσοχή. Η ταχύτητα της πληροφορίας ενισχύει την αποσπασματική σκέψη και συχνά περιορίζει τον χρόνο που απαιτείται για βαθύτερο αναστοχασμό και ουσιαστική ανάλυση. Η Νευροασφάλεια, επομένως, δεν αφορά μόνο την

die ihre bestehenden Überzeugungen bestätigen. Dies verstärkt gesellschaftliche Polarisierung und erschwert einen offenen demokratischen Dialog. Gleichzeitig schaffen Technologien wie Deepfakes neue Herausforderungen für die Glaubwürdigkeit von Informationen. Künstliche Intelligenz kann darüber hinaus für Massenüberwachung, Verhaltensvorhersage, politische Propaganda und psychologische Einflussnahme eingesetzt werden.

Dennoch sollte künstliche Intelligenz nicht ausschließlich als Bedrohung verstanden werden. Ihr Einsatz in Bildung, Forschung und Wissensvermittlung kann positive gesellschaftliche Entwicklungen fördern, sofern klare ethische und demokratische Rahmenbedingungen bestehen.

Kognitive Autonomie als demokratisches Recht

Kognitive Autonomie beschreibt die Fähigkeit des Individuums, frei zu denken, Informationen kritisch zu bewerten und Entscheidungen ohne unzulässige Manipulation zu treffen. Im digitalen Zeitalter steht der Schutz kognitiver Autonomie in direktem Zusammenhang mit der Stabilität demokratischer Gesellschaften. Eine Gesellschaft, in der Bürgerinnen und Bürger dauerhaft Mechanismen informationeller Beeinflussung ausgesetzt sind, verliert zunehmend die Fähigkeit zu einem offenen und reflektierten öffentlichen Dialog. Der Verlust von Vertrauen in Institutionen, die Verbreitung von Verschwörungstheorien und informationelle Verwirrung können gesellschaftliche Instabilität fördern. Der Schutz kognitiver Autonomie erfordert daher Transparenz algorithmischer Systeme, ethischen Umgang mit Daten, Schutz persönlicher Informationen und Förderung kritischen Denkens.

Bildung und digitale Kompetenz

Bildung stellt einen der wichtigsten Schutzmechanismen gegenüber den Herausforderungen des digitalen Zeitalters dar. Digitale Kompetenz beschränkt sich nicht auf die technische Nutzung digitaler Medien, sondern umfasst die Fähigkeit, Informationen kritisch zu bewerten, Desinformation zu erkennen und algorithmische Mechanismen zu verstehen.

Schülerinnen, Schüler und Studierende bewegen sich in einer Umgebung permanenter Informationsüberflutung, in der die Unterscheidung zwischen glaubwürdigen Informationen und Manipulation zunehmend schwieriger wird. Bildung sollte daher insbesondere kritisches Denken, demokratische Bildung, Ethik der Technologie, interkulturelle Kommunikation und verantwortungsbewusstes digitales Verhalten fördern. Auch die sprachliche Bildung gewinnt an Bedeutung. Mehrsprachigkeit und die Auseinandersetzung mit unterschiedlichen kulturellen Perspektiven stärken die kognitive Flexibilität und fördern die Fähigkeit, verschiedene Sichtweisen zu verstehen.

προστασία πληροφοριακών συστημάτων αλλά και τη διατήρηση της γνωστικής ισορροπίας των πολιτών. Η προστασία της ανθρώπινης σκέψης και της δυνατότητας κριτικής επεξεργασίας της πληροφορίας αποτελεί πλέον σημαντικό στοιχείο κοινωνικής και δημοκρατικής ανθεκτικότητας.

Τεχνητή νοημοσύνη και αλγοριθμική επιρροή

Η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης έχει ήδη επηρεάσει ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίο παράγεται, ιεραρχείται και διακινείται η πληροφορία στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον. Οι αλγόριθμοι καθορίζουν ποιο περιεχόμενο θα εμφανιστεί στον χρήστη, ποιες ειδήσεις θα προβληθούν περισσότερο και ποιες πληροφορίες θα παραμείνουν ορατές. Η λειτουργία αυτή δημιουργεί τα λεγόμενα «echo chambers», δηλαδή ψηφιακά περιβάλλοντα όπου οι χρήστες εκτίθενται κυρίως σε απόψεις που επιβεβαιώνουν ήδη υπάρχουσες πεποιθήσεις. Η κατάσταση αυτή ενισχύει την πόλωση και περιορίζει τη δυνατότητα ουσιαστικού δημοκρατικού διαλόγου. Παράλληλα, τεχνολογίες όπως τα deepfakes δημιουργούν νέες προκλήσεις για την αξιοπιστία της πληροφορίας. Η δυνατότητα παραγωγής ρεαλιστικών αλλά ψευδών εικόνων και βίντεο καθιστά δυσκολότερη τη διάκριση μεταξύ πραγματικότητας και κατασκευής. Η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για: μαζική παρακολούθηση, πρόβλεψη συμπεριφοράς, πολιτική προπαγάνδα, ψυχολογική επιρροή.

Βεβαίως, η τεχνητή νοημοσύνη δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται αποκλειστικά ως απειλή. Η χρήση της στην εκπαίδευση, την έρευνα και τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη γνώση μπορεί να λειτουργήσει θετικά, υπό την προϋπόθεση ύπαρξης σαφών ηθικών και δημοκρατικών πλαισίων.

Η γνωστική αυτονομία ως δημοκρατικό δικαίωμα

Η έννοια της γνωστικής αυτονομίας αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να σκέφτεται ελεύθερα, να αξιολογεί πληροφορίες και να λαμβάνει αποφάσεις χωρίς αθέμιτη χειραγώγηση. Στην ψηφιακή εποχή, η προστασία της γνωστικής αυτονομίας συνδέεται άμεσα με την λειτουργία της δημοκρατίας. Μια κοινωνία στην οποία οι πολίτες εκτίθενται διαρκώς σε μηχανισμούς πληροφοριακής επιρροής δυσκολεύεται να διατηρήσει ουσιαστικό δημόσιο διάλογο και σταθερή εμπιστοσύνη στους θεσμούς. Η αποδυνάμωση της εμπιστοσύνης, η διάδοση θεωριών συνωμοσίας και η πληροφοριακή σύγχυση μπορούν να οδηγήσουν σε κοινωνική αποσταθεροποίηση και ενίσχυση της πόλωσης. Η γνωστική αυτονομία δεν μπορεί να θεωρηθεί αποκλειστικά ατομική δεξιότητα. Αποτελεί συλλογική προϋπόθεση δημοκρατικής σταθερότητας και κοινωνικής συνοχής. Η προστασία της απαιτεί διαφάνεια αλγορίθμων, ηθική χρήση δεδομένων, προστασία προσωπικών πληροφοριών και εκπαίδευση

Die Rolle der Lehrkraft im digitalen Zeitalter

Die moderne Lehrkraft fungiert heute nicht mehr ausschließlich als Vermittler/in von Wissen. Vielmehr übernimmt sie eine komplexere Rolle als Vermittler/in zwischen Information, Technologie und gesellschaftlichen Werten. In einer Umgebung permanenter digitaler Reizüberflutung sind Lehrkräfte gefordert, Schülerinnen und Schüler dabei zu unterstützen, kritisches Denken zu entwickeln, ihre digitale Identität zu schützen und die ethischen Dimensionen moderner Technologien zu verstehen. Der Bildungsprozess entwickelt sich dadurch zunehmend zu einem Raum der Förderung kognitiver Resilienz und demokratischen Bewusstseins. Lehrkräfte tragen somit nicht nur zur Wissensvermittlung bei, sondern fungieren zugleich als Faktoren gesellschaftlicher Stabilität und demokratischer Widerstandsfähigkeit.

Auf dem Weg zu einem neuen Sicherheitsverständnis

Sicherheit im 21. Jahrhundert kann nicht mehr ausschließlich durch militärische Indikatoren oder technologische Fähigkeiten definiert werden. Der Schutz moderner Gesellschaften umfasst zunehmend auch die Bewahrung der kognitiven Freiheit ihrer Bürgerinnen und Bürger. Diese neue Realität erfordert: interdisziplinäre politische Strategien, eine stärkere Verbindung zwischen Bildung und Technologie, ethische Governance künstlicher Intelligenz und Investitionen in digitale Kompetenz.

Die demokratische Resilienz moderner Gesellschaften hängt immer stärker von ihrer Fähigkeit ab, nicht nur Grenzen und Infrastrukturen, sondern auch die menschliche Denkfähigkeit zu schützen.

Digitale Erinnerung, Identität und menschliche Spuren

Eines der wichtigsten Merkmale des digitalen Zeitalters besteht darin, dass menschliche Erfahrungen zunehmend ihre Vergänglichkeit verlieren. Während Erinnerung früher vor allem mit persönlicher Erfahrung, Erzählungen und historischen Archiven verbunden war, wird heute der Alltag kontinuierlich durch digitale Plattformen, Anwendungen und algorithmische Systeme dokumentiert. Jede Veröffentlichung, Suchanfrage oder digitale Interaktion erzeugt eine digitale Spur, die langfristig gespeichert und potenziell dauerhaft zugänglich bleibt. Menschliche Erinnerung verwandelt sich dadurch zunehmend in Daten.

Diese Entwicklung beeinflusst nicht nur die Privatsphäre, sondern auch die Konstruktion persönlicher und sozialer Identität. Besonders junge Menschen entwickeln ihre Identität in einem Umfeld permanenter digitaler Sichtbarkeit, in dem soziale Anerkennung häufig mit Präsenz in sozialen Netzwerken verbunden ist. Gleichzeitig entsteht eine Form „digitaler Erinnerung“, die kaum vergisst. Persönliche Momente, Fehlentscheidungen oder

στην κριτική σκέψη.

Εκπαίδευση και ψηφιακός γραμματισμός

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους μηχανισμούς άμυνας απέναντι στις προκλήσεις της ψηφιακής εποχής. Ο ψηφιακός γραμματισμός δεν περιορίζεται στην τεχνική χρήση των ψηφιακών μέσων, αλλά περιλαμβάνει την ικανότητα αξιολόγησης πληροφοριών, αναγνώρισης της παραπληροφόρησης και κατανόησης των αλγοριθμικών μηχανισμών.

Οι μαθητές/τριες και οι φοιτητές/τριες καλούνται να λειτουργήσουν μέσα σε ένα περιβάλλον υπερπληροφόρησης, όπου η διάκριση μεταξύ αξιόπιστης πληροφορίας και χειραγώγησης γίνεται ολοένα πιο δύσκολη. Χωρίς επαρκή εκπαίδευση, είναι πιθανό να ενισχυθεί η εξάρτηση από αλγοριθμικά φίλτρα και μηχανισμούς επιρροής. Η εκπαίδευση οφείλει επομένως να καλλιεργεί κριτική σκέψη, δημοκρατική παιδεία, ηθική τεχνολογίας, διαπολιτισμική επικοινωνία και υπεύθυνη ψηφιακή συμπεριφορά. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά και η γλωσσική εκπαίδευση. Η πολυγλωσσία και η επαφή με διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια ενισχύουν τη γνωστική ευελιξία και την ικανότητα κατανόησης διαφορετικών οπτικών.

Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού στην ψηφιακή εποχή

Ο/Η σύγχρονος/η εκπαιδευτικός δεν λειτουργεί πλέον αποκλειστικά ως μεταδότης γνώσεων. Αναλαμβάνει έναν πιο σύνθετο ρόλο, λειτουργώντας ως διαμεσολαβητής μεταξύ πληροφορίας, τεχνολογίας και αξιών. Σε ένα περιβάλλον ψηφιακής υπερφόρτωσης, ο/η εκπαιδευτικός καλείται να βοηθήσει τους/τις μαθητές/τριες να αναπτύξουν κριτική σκέψη, να προστατεύσουν την ψηφιακή τους ταυτότητα και να κατανοήσουν τις ηθικές διαστάσεις της τεχνολογίας. Η εκπαιδευτική διαδικασία μετατρέπεται έτσι σε χώρο ανάπτυξης γνωστικής ανθεκτικότητας και δημοκρατικής συνείδησης. Ο/Η εκπαιδευτικός λειτουργεί επομένως όχι μόνο ως φορέας γνώσης αλλά και ως παράγοντας κοινωνικής σταθερότητας και δημοκρατικής ανθεκτικότητας.

Προς μια νέα αντίληψη ασφάλειας

Η έννοια της ασφάλειας στον 21ο αιώνα δεν μπορεί να περιορίζεται αποκλειστικά σε στρατιωτικούς δείκτες ή τεχνολογικές δυνατότητες. Η προστασία των κοινωνιών περιλαμβάνει πλέον και τη διατήρηση της γνωστικής ελευθερίας των πολιτών. Η νέα αυτή πραγματικότητα απαιτεί διεπιστημονικές πολιτικές, συνεργασία εκπαίδευσης και τεχνολογίας, ηθική διακυβέρνηση της τεχνητής νοημοσύνης και επένδυση στον ψηφιακό γραμματισμό.

Η δημοκρατική ανθεκτικότητα εξαρτάται ολοένα

emotionale Reaktionen können langfristige Auswirkungen auf soziale, akademische oder berufliche Perspektiven haben. Das „Recht auf Vergessenwerden“ gewinnt daher zunehmend an Bedeutung als Frage demokratischer Rechte und menschlicher Würde.

Die Idee der digitalen Spur erhält somit eine doppelte Bedeutung: einerseits als technologischer Datensatz, andererseits als psychosoziale Spur, die Erinnerung, Identität und Verhalten beeinflusst.

Geopolitik, digitale Souveränität und das neue Verständnis von Macht

Das digitale Zeitalter hat das Verständnis geopolitischer Macht grundlegend verändert. Während Macht früher vor allem mit militärischer Stärke, natürlichen Ressourcen und geografischer Lage verbunden war, gelten heute Informationen, Daten und technologische Überlegenheit als zentrale Faktoren internationaler Einflussnahme. Der Begriff der digitalen Souveränität beschreibt die Fähigkeit eines Staates, seine Informationsinfrastrukturen zu schützen, die Daten seiner Bürgerinnen und Bürger zu verwalten und Kontrolle über technologische Plattformen zu behalten, die gesellschaftliches und politisches Leben beeinflussen.

Internationale Beziehungen sind zunehmend von Konkurrenz im Cyberraum geprägt. Cyberangriffe, Datenleaks, Manipulation digitaler Systeme und Desinformationskampagnen entwickeln sich zu zentralen Instrumenten geopolitischer Einflussnahme. Künstliche Intelligenz wird dabei immer stärker zu einem geopolitischen Vorteil. Staaten, die über große Datenmengen, fortschrittliche Algorithmen und technologische Innovation verfügen, gewinnen an wirtschaftlicher und politischer Einflusskraft. Gleichzeitig entsteht eine neue Form technologischer Abhängigkeit kleinerer Staaten von großen Technologiemächten und multinationalen Plattformen. Diese Abhängigkeit wirft neue Fragen hinsichtlich nationaler Souveränität und informationeller Selbstbestimmung auf.

Vor diesem Hintergrund erhält Bildung auch eine geopolitische Dimension. Gesellschaften, die in digitale Kompetenz, technologische Bildung und kritisches Denken investieren, stärken ihre Widerstandsfähigkeit gegenüber neuen Formen von Einflussnahme und Abhängigkeit. Im 21. Jahrhundert wird geopolitische Macht daher nicht mehr ausschließlich durch militärische Stärke bestimmt, sondern auch durch: Kontrolle über Informationen, technologische Innovation, digitale Souveränität und die Fähigkeit, die kognitive Freiheit der Bürgerinnen und Bürger zu schützen.

Schlussfolgerungen

Das digitale Zeitalter hat neue Formen von Macht, Einflussnahme und Verwundbarkeit hervorgebracht. Digitale Spuren, algorithmische Plattformen und künstliche Intelligenz beeinflussen zunehmend die Art und Weise, wie Menschen

perissότερο από την ικανότητα των κοινωνιών να προστατεύουν όχι μόνο τα σύνορα και τις υποδομές τους, αλλά και την ίδια την ανθρώπινη σκέψη.

Ψηφιακή μνήμη, ταυτότητα και ανθρώπινο αποτύπωμα

Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της ψηφιακής εποχής είναι ότι η ανθρώπινη εμπειρία παύει σταδιακά να είναι παροδική. Στο παρελθόν, η μνήμη συνδεόταν κυρίως με την προσωπική εμπειρία, την αφήγηση και τα ιστορικά αρχεία. Σήμερα, όμως, η καθημερινή ζωή καταγράφεται διαρκώς μέσα από ψηφιακές πλατφόρμες, εφαρμογές και αλγοριθμικά συστήματα. Κάθε ανάρτηση, αναζήτηση ή διαδικτυακή αλληλεπίδραση δημιουργεί ένα ψηφιακό αποτύπωμα που μπορεί να παραμείνει αποθηκευμένο και προσβάσιμο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η ανθρώπινη μνήμη μετατρέπεται έτσι σε δεδομένο.

Η εξέλιξη αυτή επηρεάζει όχι μόνο την ιδιωτικότητα αλλά και τη συγκρότηση της προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας. Ιδιαίτερα οι νεότερες γενιές αναπτύσσουν την ταυτότητά τους μέσα σε ένα περιβάλλον συνεχούς ψηφιακής έκθεσης, όπου η κοινωνική αναγνώριση συνδέεται συχνά με την ορατότητα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Παράλληλα, η συνεχής καταγραφή της ζωής δημιουργεί ένα νέο είδος «ψηφιακής μνήμης» που δύσκολα διαγράφεται. Προσωπικές στιγμές, λανθασμένες επιλογές ή συναισθηματικές αντιδράσεις μπορούν να επηρεάσουν μελλοντικές κοινωνικές, επαγγελματικές ή ακαδημαϊκές ευκαιρίες. Το δικαίωμα στη λήθη αποκτά επομένως ιδιαίτερη σημασία ως ζήτημα δημοκρατίας και ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Η έννοια του αποτυπώματος αποκτά έτσι διπλή διάσταση: αφενός ως τεχνολογικό ίχνος δεδομένων και αφετέρου ως ψυχοκοινωνικό ίχνος που επηρεάζει τη μνήμη, την ταυτότητα και τη συμπεριφορά.

Γεωπολιτική, ψηφιακή κυριαρχία και η νέα έννοια ισχύος

Η ψηφιακή εποχή επαναπροσδιόρισε ουσιαστικά την έννοια της γεωπολιτικής ισχύος. Ενώ στο παρελθόν η ισχύς ενός κράτους συνδεόταν κυρίως με τη στρατιωτική δύναμη, τους φυσικούς πόρους και τη γεωγραφική θέση, σήμερα η πληροφορία, τα δεδομένα και η τεχνολογική υπεροχή αποτελούν κρίσιμους παράγοντες διεθνούς επιρροής. Η έννοια της ψηφιακής κυριαρχίας αναφέρεται στην ικανότητα ενός κράτους να προστατεύει τις πληροφοριακές του υποδομές, να διαχειρίζεται τα δεδομένα των πολιτών του και να διατηρεί τον έλεγχο πάνω στις τεχνολογικές πλατφόρμες που επηρεάζουν την κοινωνική και πολιτική ζωή.

Οι σύγχρονες διεθνείς σχέσεις χαρακτηρίζονται από έναν ανταγωνισμό που μεταφέρεται ολοένα

Realität wahrnehmen und Entscheidungen treffen. So entwickelt sich die kognitive Autonomie zu einem grundlegenden demokratischen Recht. Ihr Schutz stellt nicht nur eine technologische oder politische Herausforderung dar, sondern auch eine pädagogische und humanistische Notwendigkeit.

Neuro-Sicherheit, digitale Kompetenz und Bildungsresilienz stehen in engem Zusammenhang mit gesellschaftlichem Zusammenhalt und demokratischer Stabilität. Bildung ist daher gefordert, Bürgerinnen und Bürger hervorzubringen, die kritisch denken, Manipulation erkennen und ihre kognitive Freiheit bewahren können.

Letztlich betrifft die zentrale Herausforderung der Zukunft nicht ausschließlich Technologie oder geopolitische Macht. Sie betrifft den Schutz menschlichen Denkens, der Freiheit und der Fähigkeit des Menschen, auch in einer Welt permanenter digitaler Einflussnahme kognitiv autonom zu bleiben

Βιβλιογραφία/ Literaturverzeichnis.

Damasio, A. R. (1994). *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. New York: G. P. Putnam's Sons.

Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Pantheon Books.

Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum.

Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.

UNESCO. (2021). *Media and Information Literacy Curriculum for Educators and Learners*.

Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs.

περισσότερο στον κυβερνοχώρο. Κυβερνοεπιθέσεις, παραβιάσεις ψηφιακών συστημάτων και επιχειρήσεις παραπληροφόρησης αποτελούν πλέον βασικά εργαλεία άσκησης ισχύος. Η τεχνητή νοημοσύνη μετατρέπεται σταδιακά σε γεωπολιτικό πλεονέκτημα. Τα κράτη που διαθέτουν πρόσβαση σε μεγάλους όγκους δεδομένων, προηγμένους αλγορίθμους και τεχνολογική καινοτομία αποκτούν αυξημένη δυνατότητα οικονομικής και πολιτικής επιρροής. Παράλληλα, αναδύεται ένα νέο είδος εξάρτησης: η τεχνολογική εξάρτηση μικρότερων κρατών από μεγάλες τεχνολογικές δυνάμεις και πολυεθνικές ψηφιακές πλατφόρμες. Η εξάρτηση αυτή δημιουργεί προκλήσεις για την εθνική κυριαρχία και την πληροφοριακή αυτονομία.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η εκπαίδευση αποκτά και γεωπολιτική διάσταση. Οι κοινωνίες που επενδύουν στον ψηφιακό γραμματισμό, την τεχνολογική γνώση και την κριτική σκέψη ενισχύουν τη συνολική τους ανθεκτικότητα απέναντι στις νέες μορφές επιρροής και εξάρτησης. Στον 21ο αιώνα, η γεωπολιτική ισχύς δεν μετριέται αποκλειστικά με στρατούς και σύνορα, αλλά και με τον έλεγχο της πληροφορίας, την τεχνολογική καινοτομία, την ψηφιακή κυριαρχία και την ικανότητα προστασίας της γνωστικής ελευθερίας των πολιτών.

Συμπεράσματα

Η ψηφιακή εποχή δημιούργησε νέες μορφές ισχύος, επιρροής αλλά και ευαλωτότητας. Τα ψηφιακά αποτυπώματα, οι αλγοριθμικές πλατφόρμες και η τεχνητή νοημοσύνη επηρεάζουν βαθιά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα και λαμβάνουν αποφάσεις. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, η γνωστική αυτονομία αναδεικνύεται σε θεμελιώδες δημοκρατικό δικαίωμα. Η προστασία της δεν αποτελεί μόνο τεχνολογική ή πολιτική πρόκληση, αλλά και εκπαιδευτική και ανθρωπιστική αναγκαιότητα.

Η Νευροασφάλεια, ο ψηφιακός γραμματισμός και η εκπαιδευτική ανθεκτικότητα συνδέονται άμεσα με τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και της δημοκρατίας. Η εκπαίδευση καλείται να διαμορφώσει πολίτες ικανούς να σκέφτονται κριτικά, να αναγνωρίζουν τη χειραγώγηση και να διατηρούν τη γνωστική τους ελευθερία.

Τελικά, η σημαντικότερη πρόκληση του μέλλοντος δεν αφορά μόνο στην τεχνολογία ή την γεωπολιτική ισχύ. Αφορά στην προστασία της ανθρώπινης σκέψης, της ελευθερίας και της δυνατότητας του ανθρώπου να παραμένει γνωστικά αυτόνομος μέσα σε έναν κόσμο διαρκούς ψηφιακής επιρροής.

Nikos Alexatos

**Chronisch reformresistent:
Warum Deutschlands Schulen in
der bürokratischen Falle stecken**

Die Konzepte für eine zeitgemäße Schule der Zukunft existieren längst. Dennoch verharrt das deutsche Bildungssystem in einer lähmenden Trägheit. Der Transformationsforscher Ekkehard Thümler zeichnet in einem Interview ein ernüchterndes Bild: Ein tief verwurzelter Kontrollzwang und starre administrative Strukturen blockieren jeden echten Fortschritt. Droht dem Bildungswesen das gleiche Schicksal wie der deutschen Automobilindustrie?

Seit Jahren herrscht in der Bildungsforschung Einigkeit darüber, wie ein modernes Schulsystem aussehen müsste. Individuelle Lernpfade, digitale Schulentwicklung durch systematische Datennutzung und eine verstärkte Kooperation in multiprofessionellen Teams sind die Kernkomparative, die Forschende immer wieder fordern. Doch die Diskrepanz zwischen wissenschaftlicher Theorie und schulischer Realität klafft unaufhaltsam auseinander. In einem viel beachteten Interview mit dem Magazin Spektrum der Wissenschaft legt Ekkehard Thümler, Senior Fellow am Centre for Social Investment (CSI) der Universität Heidelberg, die strukturellen Ursachen dieser Stagnation offen. Seine Kernthese: Das deutsche Schulwesen ist derart auf Stabilität und lückenlose Kontrolle ausgerichtet, dass eine tiefgreifende Transformation derzeit nahezu unmöglich erscheint.

Die Illusion der Leuchtturmprojekte

Als Ausgangspunkt der Debatte dient die Initiative „Schule neu denken“, im Zuge derer 17 renommierte

**Χρόνια αντίσταση στις μεταρρυθμίσεις:
Γιατί τα σχολεία της Γερμανίας έχουν
παγιδευτεί στη γραφειοκρατία**

Τα σχέδια για ένα σύγχρονο σχολείο του μέλλοντος υπάρχουν εδώ και καιρό. Ωστόσο, το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα παραμένει σε μια παραλυτική αδράνεια. Ο ερευνητής μετασχηματισμών Ekkehard Thümler σκιαγραφεί σε μια συνέντευξη μια απογοητευτική εικόνα: Μια βαθιά ριζωμένη ανάγκη ελέγχου και άκαμπτες διοικητικές δομές εμποδίζουν κάθε πραγματική πρόοδο. Απειλείται το εκπαιδευτικό σύστημα να έχει την ίδια μοίρα με την γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία;

Εδώ και χρόνια υπάρχει ομοφωνία στην εκπαιδευτική έρευνα σχετικά με το πώς θα έπρεπε να είναι ένα σύγχρονο σχολικό σύστημα. Ατομική μάθηση, ψηφιακή ανάπτυξη των σχολείων μέσω της συστηματικής χρήσης δεδομένων και ενισχυμένη συνεργασία σε πολυεπαγγελματικές ομάδες είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που οι ερευνητές ζητούν επανειλημμένα. Ωστόσο, το χάσμα μεταξύ της επιστημονικής θεωρίας και της σχολικής πραγματικότητας διευρύνεται ασταμάτητα. Σε μια πολυσυζητημένη συνέντευξη στο περιοδικό Spektrum der Wissenschaft, ο Ekkehard Thümler, Senior Fellow στο Centre for Social Investment (CSI) του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης, αποκαλύπτει τις δομικές αιτίες αυτής της στασιμότητας. Η βασική του θέση: το γερμανικό σχολικό σύστημα είναι τόσο προσανατολισμένο στη σταθερότητα και τον απόλυτο έλεγχο, ώστε μια ριζική metamorphose φαίνεται προς το παρόν σχεδόν αδύνατη.

Η ψευδαίσθηση των εμβληματικών έργων

Ως αφετηρία της συζήτησης χρησιμεύει η πρωτοβουλία

Bildungsforscher ein umfassendes Zukunftsszenario entworfen haben. Obwohl Thümler diese Visionen inhaltlich teilt, sieht er das Hauptproblem nicht in der Formulierung von Zielen, sondern in deren praktischer Umsetzung. Das eigentliche Defizit liege im „Wie“.

Gleichzeitig erteilt der Wissenschaftler einer populären Hoffnung eine klare Absage: der Vorstellung, dass innovative Einzelschulen den Wandel organisch in die Breite tragen könnten. Initiativen, wie der seit 2006 verliehene Deutsche Schulpreis, seien zwar punktuell wirksam und setzten positive Impulse, ein systemischer Umschwung lasse sich dadurch jedoch nicht generieren. Diese Annahme bezeichnet Thümler schlichtweg als illusorisch.

Die Ursache für dieses kollektive Scheitern verortet der Experte in den bürokratischen Fundamenten des Systems. Die deutsche Schullandschaft werde von einer hierarchischen Verwaltung dominiert, die per Definition nicht auf Innovation, sondern auf die Aufrechterhaltung des Status quo programmiert sei. Schulen agieren dabei als unselbstständige Akteure am unteren Ende der bürokratischen Hierarchie – exakt dort, wo Veränderungen eigentlich stattfinden müssten. Verschärft wird diese Blockade durch die chronische Aufteilung der Zuständigkeiten: Während die Bundesländer für Pädagogik und Personal verantwortlich zeichnen, unterliegt die Infrastruktur den Kommunen. Diese institutionelle Zersplitterung verhindert ein agiles Handeln vor Ort.

Das System im „Lock-in“

In der Transformationsforschung wird dieser Zustand als „Lock-in“ bezeichnet – eine systemische Blockade, bei der eine Organisation so stark in ihrer eigenen Logik gefangen ist, dass sie die Fähigkeit verliert, sich an eine veränderte Umwelt anzupassen. Jeder Versuch, innerhalb dieser Strukturen etwas zu bewegen, führt lediglich zu einer Replikation des Bestehenden. Thümler zieht hierbei eine Parallele zur deutschen Automobilindustrie, die trotz ihrer einstigen globalen Vormachtstellung den rechtzeitigen Umstieg auf die Elektromobilität versäumt hat und nun den Anschluss verliert. Eine vergleichbare Trägheit diagnostiziert er auch im Bildungssektor.

Besonders scharfe Kritik übt Thümler an der gängigen Praxis der Projektförderung. Wissenschaftliche Innovationen versickern regelmäßig im Nichts, sobald zeitlich befristete Bund-Länder-Programme auslaufen. Ein prominentes Beispiel hierfür ist das einstige Vorzeigeprojekt SINUS, das zur Weiterentwicklung des mathematisch-naturwissenschaftlichen Unterrichts ins Leben gerufen wurde, von dessen Impulsen in der Breite jedoch kaum noch etwas spürbar ist.

Statt in kurzatmigen Projekten müsse die Politik in langfristigen gesellschaftlichen Missionen denken – vergleichbar mit der Energiewende, die ebenfalls eine hochkomplexe Koordination verschiedener Akteure über Jahrzehnte erfordert. Im Bildungsbereich hingegen organisiere man stattdessen „sündhaft teure, einstürzende Neubauten“.

«Schule neu denken» (Επανεξέταση του σχολείου), στο πλαίσιο της οποίας 17 διακεκριμένοι ερευνητές στον τομέα της εκπαίδευσης έχουν σχεδιάσει ένα ολοκληρωμένο σενάριο για το μέλλον. Αν και ο Thümler συμμερίζεται το περιεχόμενο αυτών των οραμάτων, θεωρεί ότι το κύριο πρόβλημα δεν έγκειται στη διατύπωση των στόχων, αλλά στην πρακτική εφαρμογή τους. Το πραγματικό έλλειμμα βρίσκεται στο «πώς».

Ταυτόχρονα, ο επιστήμονας απορρίπτει κατηγορηματικά μια δημοφιλή ελπίδα: την ιδέα ότι μεμονωμένα καινοτόμα σχολεία θα μπορούσαν να διαδώσουν οργανικά την αλλαγή. Πρωτοβουλίες όπως το Γερμανικό Βραβείο Σχολείου, που απονέμεται από το 2006, είναι μεν αποτελεσματικές σε συγκεκριμένα σημεία και δίνουν θετικές ωθήσεις, δεν μπορούν όμως να προκαλέσουν μια συστημική ανατροπή. Ο Thümler χαρακτηρίζει αυτή την υπόθεση απλά ως απατηλή.

Ο εμπειρογνώμονας εντοπίζει την αιτία αυτής της συλλογικής αποτυχίας στα γραφειοκρατικά θεμέλια του συστήματος. Το γερμανικό σχολικό τοπίο κυριαρχείται από μια ιεραρχική διοίκηση, η οποία εξ ορισμού δεν είναι προγραμματισμένη για καινοτομία, αλλά για τη διατήρηση του status quo. Τα σχολεία λειτουργούν ως μη αυτόνομοι παράγοντες στο κατώτατο σημείο της γραφειοκρατικής ιεραρχίας – ακριβώς εκεί όπου θα έπρεπε να λαμβάνουν χώρα οι αλλαγές. Αυτή η εμπλοκή επιδεινώνεται από τη χρόνια κατανομή αρμοδιοτήτων: ενώ τα ομόσπονδα κρατίδια είναι υπεύθυνα για την παιδαγωγική και το προσωπικό, η υποδομή υπάγεται στους δήμους. Αυτός ο θεσμικός κατακερματισμός εμποδίζει την ευέλικτη δράση σε τοπικό επίπεδο.

Το σύστημα σε κατάσταση «Lock-in»

Στην έρευνα για τη μετασχηματιστική αλλαγή, αυτή η κατάσταση ονομάζεται «Lock-in» – ένα συστημικό αδιέξοδο, στο οποίο ένας οργανισμός είναι τόσο εγκλωβισμένος στη δική του λογική, ώστε χάνει την ικανότητα να προσαρμοστεί σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Κάθε προσπάθεια να αλλάξει κάτι μέσα σε αυτές τις δομές οδηγεί απλώς σε μια αναπαραγωγή του υπάρχοντος. Ο Thümler παραλληλίζει την κατάσταση αυτή με τη γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία, η οποία, παρά την παλαιότερη παγκόσμια υπεροχή της, δεν κατάφερε να πραγματοποιήσει εγκαίρως τη μετάβαση στην ηλεκτροκίνηση και τώρα χάνει έδαφος. Μια παρόμοια αδράνεια διαπιστώνει και στον τομέα της εκπαίδευσης.

Ο Thümler ασκεί ιδιαίτερα έντονη κριτική στην καθιερωμένη πρακτική της χρηματοδότησης έργων. Οι επιστημονικές καινοτομίες χάνουν τακτικά το νόημά τους μόλις λήξουν τα χρονικά περιορισμένα προγράμματα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και των ομόσπονδων κρατιδίων. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το πρώην πρότυπο έργο SINUS, το οποίο δημιουργήθηκε για την περαιτέρω ανάπτυξη της διδασκαλίας των μαθηματικών και των φυσικών επιστημών, αλλά από το οποίο δεν είναι πλέον αισθητή σχεδόν καμία επίδραση σε ευρεία κλίμακα.

Αντί για βραχύβια έργα, η πολιτική πρέπει να σκέφτεται με βάση μακροπρόθεσμες κοινωνικές αποστολές – όπως η ενεργειακή μετάβαση, η οποία επίσης απαιτεί για δεκαετίες εξαιρετικά πολύπλοκο συντονισμό μεταξύ διαφορετικών

Wege aus der Stagnation

Um die fundamentale Lücke zwischen Bildungsforschung und Schulpraxis zu schließen, fordert Thümler radikale strukturelle Reformen. Notwendig seien spezialisierte Innovationsagenturen, welche die Aufgabe übernehmen, wissenschaftliche Erkenntnisse zielgerichtet in die Praxis zu transferieren und dort dauerhaft zu etablieren.

Darüber hinaus plädiert er für ein Umdenken bei der Schulträgerschaft. Das stark planwirtschaftlich organisierte System müsse aufgebrochen und für alternative, gemeinnützige Organisationsformen geöffnet werden. Als positives internationales Vorbild nennt er die sogenannten Academies in England. Diese staatlich finanzierten, aber von Non-Profit-Organisationen unabhängig geführten Schulen besäßen eine deutlich höhere Handlungsfähigkeit und Innovationskraft als traditionelle deutsche Einzelschulen. Eine reine Erhöhung der Autonomie für bestehende Regelschulen reicht nach Thümlers Einschätzung hingegen bei weitem nicht aus, um eine echte Transformation einzuleiten.

φορέων. Στον τομέα της εκπαίδευσης, αντίθετα, οργανώνονται «αμαρτωλά ακριβά νέα κτίρια, που καταρρέουν».

Δρόμοι για την έξοδο από τη στασιμότητα

Για να γεφυρωθεί το θεμελιώδες χάσμα μεταξύ της εκπαιδευτικής έρευνας και της σχολικής πρακτικής, ο Thümler ζητά ριζικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Απαιτούνται εξειδικευμένοι οργανισμοί καινοτομίας, οι οποίοι θα αναλάβουν το καθήκον να μεταφέρουν επιστημονικά ευρήματα στην πράξη με συγκεκριμένο στόχο και να τα εδραιώσουν μόνιμα εκεί.

Επιπλέον, υποστηρίζει μια αλλαγή νοοτροπίας όσον αφορά τη σχολική διοίκηση. Το σύστημα, το οποίο είναι οργανωμένο με έντονα κεντρικό τρόπο, πρέπει να καταργηθεί και να ανοίξει σε εναλλακτικές, μη κερδοσκοπικές μορφές οργάνωσης. Ως θετικό διεθνές πρότυπο αναφέρει τις λεγόμενες Ακαδημίες στην Αγγλία. Αυτά τα σχολεία, τα οποία χρηματοδοτούνται από το κράτος αλλά διοικούνται ανεξάρτητα από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, διαθέτουν σαφώς μεγαλύτερη ικανότητα δράσης και καινοτομίας από τα παραδοσιακά μεμονωμένα γερμανικά σχολεία. Αντίθετα, κατά την εκτίμηση του Thümler, η απλή αύξηση της αυτονομίας των υφιστάμενων κανονικών σχολείων δεν αρκεί σε καμία περίπτωση για να ξεκινήσει μια πραγματική μεταμόρφωση.

DER FILMISCHE KAFKA

ΔΕΥΤΕΡΑ
8 ΙΟΥΝΙΟΥ 2026

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΦΚΑ

Im einladenden Foyer des Goethe-Instituts fand am 8. Juni 2026 anlässlich des Buches „Kafka und Film. Der filmische Kafka“ von Nikos Koskinas eine Diskussion über Franz Kafka jenseits der bekannten Klischees statt, die den Autor der Verwandlung, des Schlosses, des Prozesses und vieler anderer vermeintlich „düster“ Werke begleiten.

Ausgehend von der Frage, wie „kafkaesk“ Kafka selbst eigentlich war, sprach Nikos Koskinas mit dem Regisseur Savvas Stroumbos und dem Komponisten Charalampos Goyios. Gemeinsam zeichneten sie das Bild Kafkas als einen Menschen seiner Zeit, zugleich aber auch als eine Person mit Humor und ausgeprägter Selbstironie.

Dabei hoben sie sein Interesse an unterschiedlichen Kunstformen hervor, die weit über die Literatur hinausgingen: Film, Theater, Musik und Malerei, aber auch Operette, Varieté und Zirkus. Auf diese Weise beleuchteten sie nicht nur die anhaltende Aktualität seines Werkes, sondern auch dessen Intermedialität. Zugleich hinterfragten sie die häufig vorherrschende Auffassung von Kafka als ausschließlich düsterem und tragischem Autor.

Στις 8. Ιουνίου 2026 στο φιλόξενο φουαγιέ του Ινστιτούτου Γκαίτε πραγματοποιήθηκε με αφορμή το βιβλίο του Νίκου Κοσκινά «Κάφκα και κινηματογράφος. Ο κινηματογραφικός Κάφκα» μια συζήτηση για τον Κάφκα πέρα από τα γνωστά στερεότυπα που αφορούν τον συγγραφέα της «Μεταμόρφωσης», του «Πύργου», της «Δίκης» και πολλών άλλων «ζοφερών» έργων.

Απαντώντας στο ερώτημα, το πόσο καφκικός ήταν τελικά ο Κάφκα, ο Νίκος Κοσκινάς συνομίλησε με τον σκηνοθέτη Σάββα Στρούμπο και τον συνθέτη Χαράλαμπο Γωγιό για να αναδείξουν τον Κάφκα ως έναν άνθρωπο της εποχής του, αλλά και ως έναν άνθρωπο με χιούμορ και αυτοσαρκασμό.

Υπογραμμίζοντας σε αυτό το πλαίσιο το ενδιαφέρον του και για άλλες καλλιτεχνικές εκφάνσεις εκτός από την λογοτεχνία, όπως ο κινηματογράφος, το θέατρο, η μουσική, η ζωγραφική, αλλά και την οπερέτα, το βαριετέ και το τσίρκο, σκιαγράφησαν εν τέλει όχι μόνο τον επίκαιρο χαρακτήρα του έργου του, αλλά και την διαμεσικότητά του αμφισβητώντας την ζοφερότητα και την τραγικότητα που προσδίδουν πολλοί στον Κάφκα.

ΤΜΗΜΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΚΠΑ

„Ein Tag wird kommen“. Tagung zum 100. Geburtstag von Ingeborg Bachmann

«Θα έρθει μια μέρα». Ημερίδα για τα 100 χρόνια από την γέννηση της Ίνγκεμποργκ Μπάχμαν

Unter dem Titel „Ein Tag wird kommen“ veranstaltete der Fachbereich für Deutsche Sprache und Literatur der Nationalen und Kapodistrias-Universität Athen am 28.05.2026 eine Tagung anlässlich des 100. Geburtstages der bedeutenden österreichischen Schriftstellerin Ingeborg Bachmann.

Die Tagung fand mit Unterstützung der Österreichischen Botschaft statt und wurde von der österreichischen Botschafterin, Frau Gerda Vogl, sowie vom Dekan der Philosophischen Fakultät, Prof. Dr. Drosos, eröffnet.

Die Vorträge beleuchteten unterschiedliche Aspekte des lyrischen und prosaischen Werkes Ingeborg Bachmanns. Sie setzten sich sowohl mit der Rezeption ihres Schaffens als auch mit ihrem literarischen Einfluss kritisch auseinander und hoben die letztlich politische Dimension ihrer Literatur sowie deren anhaltende Aktualität hervor.

Το Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ διοργάνωσε στις 28.05.2026 ημερίδα για τα 100 χρόνια από την γέννηση της σπουδαίας αυστριακής συγγραφέα Ίνγκεμποργκ Μπάχμαν με τίτλο «Θα έρθει μια μέρα».

Στην ημερίδα που πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη της Αυστριακής Πρεσβείας χαιρετισμό απηύθυνε η πρέσβης της Αυστρίας, κ. Γκέρντα Φογκλ και ο κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής καθ. κ. Δρόσος.

Οι ομιλίες που φώτισαν διαφορετικές όψεις του πεζογραφικού και λυρικού έργου της Ίνγκεμποργκ Μπάχμαν, παρουσιάζοντας κριτικά τόσο την υποδοχή που είχε, όσο και την επίδραση που άσκησε, υπογράμμισαν την εν τέλει πολιτική αλλά και επίκαιρη λογοτεχνική της ματιά.

Spuren eines alten Handwerks: Warum junge Menschen sterbende Berufe retten

Ίχνη μιας παλιάς τέχνης: Γιατί οι νέοι σώζουν επαγγέλματα που εξαφανίζονται

Nikos Alexatos

Ein Beruf ohne Zukunft? Von wegen! In der Schweiz lernen aktuell nur noch sieben Jugendliche das Handwerk der Wagnerei. In Winterthur arbeiten sie jetzt gemeinsam an einem ganz besonderen Projekt. Ihr Beispiel zeigt: Altes Handwerk liegt bei der Jugend wieder im Trend – auch in anderen Branchen.

Neben den Bahngleisen in Winterthur steht ein alter Bahnwagen aus dem Jahr 1911. Wer ihn anschaut, sieht sofort: Dieses Fahrzeug hat eine lange Geschichte. Viel ist von dem Wagen nicht übrig geblieben. Das Dach und die Wände fehlen, es existiert fast nur noch das Skelett aus Holz. Jahrzehntelang stand der Wagen ungenutzt im Freien und ist langsam verrottet. Jetzt wird er für rund eine halbe Million Franken komplett saniert. 90 Prozent des alten Holzes müssen die Handwerker ersetzen.

Ein seltener Traum vom Arbeiten mit Holz

An diesem historischen Bahnwagen arbeitet auch der 22-jährige Simon Adelmaninger aus Österreich. Er ist

Ένα επάγγελμα χωρίς μέλλον; Καθόλου! Στην Ελβετία, μόνο επτά νέοι μαθαίνουν σήμερα την τέχνη της κατασκευής αμαξών. Στην πόλη Βίντερτουρ εργάζονται τώρα από κοινού σε ένα πολύ ιδιαίτερο έργο. Το παράδειγμά τους δείχνει ότι οι παλιές τέχνες είναι και πάλι στη μόδα μεταξύ των νέων – και σε άλλους κλάδους.

Δίπλα στις σιδηροδρομικές γραμμές στο Βίντερτουρ βρίσκεται ένα παλιό βαγόνι τρένου του 1911. Όποιος το κοιτάξει, καταλαβαίνει αμέσως: αυτό το όχημα έχει μια μακρά ιστορία. Δεν έχει απομείνει και πολλά από το βαγόνι. Λείπουν η οροφή και οι τοίχοι, έχει απομείνει σχεδόν μόνο ο ξύλινος σκελετός. Για δεκαετίες το βαγόνι παρέμενε ακρησιμοποιήτο στο ύπαιθρο και σιγά-σιγά σάπιζε. Τώρα ανακαινίζεται πλήρως με κόστος περίπου μισού εκατομμυρίου φράγκων. Οι τεχνίτες πρέπει να αντικαταστήσουν το 90% του παλιού ξύλου.

Ένα σπάνιο όνειρο για εργασία με ξύλο

Σε αυτό το ιστορικό βαγόνι εργάζεται και ο 22χρονος

Wagnerlehrling im vierten Lehrjahr. Simon liebt das Material Holz. Eine normale Ausbildung zum Schreiner war ihm jedoch zu langweilig – er suchte das Besondere. In seinem Heimatland Österreich gab es aber nur eine einzige Lehrstelle für Wagner, und die war schon besetzt. Deshalb zog er in die Schweiz, um seinen Traumberuf im Kanton Thurgau zu lernen.

Früher war die Wagnerei ein sehr wichtiger Beruf. Wagner bearbeiten massives Holz und biegen es in die richtige Form. Sie bauten früher Holzschlitten, Kutschen, Gartenmöbel und Bahnwagen. Doch als die Räder aus Holz durch Gummi und Stahl ersetzt wurden, brauchte man immer weniger Wagner. Heute gibt es in der ganzen Schweiz nur noch sieben Auszubildende – sechs junge Männer und eine junge Frau.

Keine Angst vor der Zukunft

Eine von ihnen ist die 17-jährige Jasmin Murer. Sie macht die Ausbildung im dritten Lehrjahr. Eigentlich wollte sie Schreinerin werden, entschied sich dann aber für die Wagnerei, weil man dort noch richtig mit Massivholz arbeitet. Angst, dass ihr Beruf bald komplett ausstirbt, hat sie nicht. Der Grund dafür ist einfach: Die moderne Ausbildung zum Wagner ist heute eng mit der Schreinerlehre verbunden. Wer die Ausbildung abschließt, kann später auch ohne Probleme in jeder normalen Schreinerei arbeiten. Die Jugendlichen verlieren also nichts, sondern gewinnen Spezialwissen hinzu.

Der Trend zu fast vergessenen Berufen

Nicht nur in der Wagnerei, auch in vielen anderen alten Berufen gibt es eine kleine Renaissance. Viele junge Menschen suchen heute eine Alternative zur

Simon Adelmaninger από την Αυστρία. Είναι μαθητευόμενος καροποιός στο τέταρτο έτος της μαθητείας του. Ο Simon αγαπά το ξύλο ως υλικό. Ωστόσο, μια κανονική εκπαίδευση ως ξυλουργός του φαινόταν πολύ βαρετή – έψαχνε για κάτι ξεχωριστό. Στην πατρίδα του, την Αυστρία, υπήρχε όμως μόνο μία θέση μαθητείας για τροχοποιό, και αυτή ήταν ήδη κατειλημμένη. Γι' αυτό μετακόμισε στην Ελβετία, για να μάθει το επάγγελμα των ονείρων του στο καντόνι του Τουργκάου.

Παλαιότερα, η καροποιία ήταν ένα πολύ σημαντικό επάγγελμα. Οι ξυλουργοί επεξεργάζονται μασίφ ξύλο και το καμπυλώνουν στο σωστό σχήμα. Κατασκεύαζαν ξύλινα έλκηθρα, άμαξες, έπιπλα κήπου και, φυσικά, βαγόνια τρένων. Όμως, όταν οι ξύλινοι τροχοί αντικαταστάθηκαν από καουτσούκ και χάλυβα, η ζήτηση για καροποιούς μειώθηκε συνεχώς. Σήμερα, σε ολόκληρη την Ελβετία υπάρχουν μόνο επτά μαθητευόμενοι – έξι νεαροί άνδρες και μία νεαρή γυναίκα.

Χωρίς φόβο για το μέλλον

Μία από αυτούς είναι η 17χρονη Jasmin Murer. Βρίσκεται στο τρίτο έτος της εκπαίδευσής της. Στην πραγματικότητα ήθελε να γίνει ξυλουργός, αλλά τελικά αποφάσισε να ασχοληθεί με την καροποιία, επειδή εκεί δουλεύει ακόμα με πραγματικά μασίφ ξύλο. Δεν φοβάται ότι το επάγγελμά της θα εξαφανιστεί σύντομα. Ο λόγος είναι απλός: η σύγχρονη εκπαίδευση για την κατασκευή αμαξών είναι σήμερα στενά συνδεδεμένη με τη μαθητεία του ξυλουργού. Όποιος/α ολοκληρώσει την εκπαίδευση, μπορεί αργότερα να εργαστεί χωρίς προβλήματα σε οποιοδήποτε κανονικό ξυλουργείο. Οι νέοι και νέες, λοιπόν, δεν χάνουν τίποτα, αλλά αποκτούν εξειδικευμένες γνώσεις.

Digitalisierung und zur Arbeit am Computer. Sie wollen am Ende des Tages sehen, was sie mit ihren eigenen Händen geschaffen haben.

Die Hufschmiede: Ähnlich wie die Wagnerei ist auch der Beruf des Hufschmieds sehr alt. Durch den Boom im Reitsport und in der Freizeitpferdehaltung haben junge Menschen hier wieder sehr gute Jobchancen.

Die Korbflechterei: Auch dieses Handwerk erfordert extrem viel Geduld und Fingerfertigkeit. Nachhaltige Möbel und Taschen aus Naturmaterialien sind heute bei Konsumenten wieder sehr gefragt.

Die Uhrmacherei: Besonders in der Schweiz hat die traditionelle, mechanische Uhrmacherei überlebt. Junge Menschen lernen hier Mikromechanik auf höchstem Niveau.

Experten sind deshalb optimistisch. Es gibt immer historische Gebäude, alte Fahrzeuge oder traditionelle Instrumente, die repariert werden müssen. Solange es junge Menschen wie Simon und Jasmin gibt, die diese Leidenschaft teilen, werden die alten Berufe nicht sterben.

Quelle/Πηγή: <https://www.srf.ch>

Η τάση προς σχεδόν ξεχασμένα επαγγέλματα

Όχι μόνο στην κατασκευή αμαξών, αλλά και σε πολλά άλλα παλιά επαγγέλματα παρατηρείται μια μικρή αναγέννηση. Πολλοί νέοι αναζητούν σήμερα μια εναλλακτική λύση στην ψηφιοποίηση και την εργασία στον υπολογιστή. Θέλουν στο τέλος της ημέρας να βλέπουν τι έχουν δημιουργήσει με τα ίδια τους τα χέρια.

Ο πεταλωτής: Όπως και η καροποιία, έτσι και το επάγγελμα του πεταλωτή είναι πολύ παλιό. Λόγω της άνθησης της ιππασίας και της εκτροφής αλόγων για αναψυχή, οι νέοι και νέες έχουν και πάλι πολύ καλές επαγγελματικές προοπτικές σε αυτόν τον τομέα.

Η καλαθοπλεκτική: Και αυτή η τέχνη απαιτεί εξαιρετικά μεγάλη υπομονή και επιδεξιότητα. Τα βιώσιμα έπιπλα και οι τσάντες από φυσικά υλικά έχουν και πάλι μεγάλη ζήτηση στους καταναλωτές σήμερα.

Η ωρολογοποιία: Ιδιαίτερα στην Ελβετία, η παραδοσιακή, μηχανική ωρολογοποιία έχει επιβιώσει. Οι νέοι μαθαίνουν εδώ μικρομηχανική σε υψηλότατο επίπεδο.

Οι ειδικοί είναι επομένως αισιόδοξοι. Υπάρχουν πάντα ιστορικά κτίρια, παλιά οχήματα ή παραδοσιακά όργανα που πρέπει να επισκευαστούν. Όσο υπάρχουν νέοι όπως ο Simon και η Jasmin, που μοιράζονται αυτό το πάθος, τα παλιά επαγγέλματα δεν θα εξαφανιστούν.

https://mila.gs.uoa.gr/ekdoseis/mila/didaktiko_yliko_periodikoy_mila#c141082

CIVIS HINTERLÄSST SPUREN: WIE INTERNATIONALE BEGEGNUNGEN UNSER VERSTÄNDNIS VON MEDIATION GEPRÄGT HABEN

ΤΟ CIVIS ΑΦΗΝΕΙ ΤΟ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ ΤΟΥ: ΠΩΣ ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

Christoula Liza Ntentaki

„Alle Wege führen nach Rom“, dieses bekannte Sprichwort begleitete unsere CIVIS-Gruppe von Anfang an. Studierende aus Griechenland, Italien, Rumänien und Spanien machten sich aus verschiedenen Teilen Europas auf den Weg, um gemeinsam an einem Projekt zu arbeiten. Im Laufe unserer Zusammenarbeit erhielt dieses Sprichwort jedoch eine neue Bedeutung. Wir erkannten, dass es, genau wie viele Wege nach Rom führen, auch viele Wege zum Lernen, zur Kommunikation und zum gegenseitigen Verständnis gibt.

Unsere Teilnahme am CIVIS-Programm in Rom war weit mehr als eine akademische Erfahrung. Sie hinterließ Spuren. Die Begegnung mit Menschen unterschiedlicher sprachlicher und kultureller Hintergründe zeigte uns nicht nur die Bedeutung von Vielfalt, sondern auch, wie eng Lernen, Emotionen und Kommunikation miteinander verbunden sind.

Begegnungen, die verbinden

Schon vor unserer Ankunft in Rom haben wir online zusammengearbeitet. Obwohl wir unterschiedliche Mutterspra-

«Όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη». Αυτή η γνωστή παροιμία συνόδευσε την ομάδα μας στο CIVIS από την αρχή κιόλας. Φοιτητές και φοιτήτριες από την Ελλάδα, την Ιταλία, τη Ρουμανία και την Ισπανία ξεκινήσαμε από διαφορετικές γωνιές της Ευρώπης με στόχο να συνεργαστούμε σε ένα κοινό έργο. Κατά τη διάρκεια αυτής της συνεργασίας, όμως, η παροιμία απέκτησε για εμάς ένα νέο νόημα. Συνειδητοποιήσαμε ότι, όπως υπάρχουν πολλοί δρόμοι που οδηγούν στη Ρώμη, έτσι υπάρχουν και πολλοί δρόμοι προς τη μάθηση, την επικοινωνία και την αμοιβαία κατανόηση.

Η συμμετοχή μας στο πρόγραμμα CIVIS στη Ρώμη ήταν κάτι πολύ περισσότερο από μια ακαδημαϊκή εμπειρία. Άφησε το αποτύπωμά της πάνω μας. Η συνάντηση με ανθρώπους διαφορετικών γλωσσικών και πολιτισμικών υποβάθρων μας έδειξε όχι μόνο τη σημασία της πολυμορφίας, αλλά και το πόσο στενά συνδέονται η μάθηση, τα συναισθήματα και η επικοινωνία.

Συναντήσεις που ενώνουν

Ήδη πριν από την άφιξή μας στη Ρώμη συνεργαζόμασταν διαδικτυακά. Παρά τις διαφορετικές μητρικές γλώσσες και

chen und Studienrichtungen haben, hatten wir schnell einen offenen und vertrauensvollen Austausch. Als wir uns dann persönlich getroffen haben, wurden die Gespräche durch gemeinsame Erfahrungen ergänzt und vertieft.

Die Sapienza Universität hat uns herzlich empfangen und eine angenehme Atmosphäre geschaffen, in der sowohl wissenschaftliches Arbeiten als auch persönlicher Austausch möglich waren. Neben Workshops, Diskussionen und Präsentationen gab es auch Zeit für Gespräche, gemeinsames Essen und um die Stadt kennenzulernen.

Wir erinnern uns an Präsentationen, an gemeinsame Spaziergänge durch Rom und natürlich an die Vorfreude auf einen gemeinsamen Cocktail nach einem langen Tag. Gerade diese Mischung aus akademischer Zusammenarbeit und persönlicher Begegnung machte die Erfahrung so besonders. Die Stadt Rom, die selbst von den Spuren verschiedener Kulturen und Jahrhunderte geprägt ist, bot dafür den idealen Rahmen.

Was wir durch Lernen, Emotionen und Mediation lernen

Im Mittelpunkt unserer Präsentation stand die Frage, welche Faktoren den Lernprozess beeinflussen. Dabei beschäftigten wir uns mit externen Faktoren wie sozialen Beziehungen, institutionellen Rahmenbedingungen oder Lernumgebungen sowie mit internen Faktoren wie Motivation, Aufmerksamkeit, Vorwissen und Selbstvertrauen.

Schon bei der Vorbereitung unserer Präsentation wurde uns klar: Es gibt nicht nur einen richtigen Weg zu lernen. Jeder Mensch lernt anders, weil Denken, Gefühle, Kultur und Umgebung bei jedem unterschiedlich sind. Lernen ist deshalb kein fester Ablauf, sondern eine persönliche Entwicklung, die von vielen Faktoren beeinflusst wird.

Besonders intensiv setzten wir uns mit der Rolle der Emotionen auseinander. Positive Gefühle wie Interesse, Freude und Sicherheit fördern Aufmerksamkeit, Kreativität und Lernbereitschaft. Negative Emotionen wie Angst, Stress oder Unsicherheit können dagegen die Konzentration und das Gedächtnis blockieren.

Ein weiterer Schwerpunkt unserer Präsentation war die Kritik an traditionellen Bildungsvorstellungen. Besonders eindrucksvoll war dabei das Beispiel des sogenannten „Nürnberger Trichters“, einer Vorstellung aus dem 17. Jahrhundert, nach der Wissen einfach in die Köpfe der Lernenden „eingefüllt“ werden könne. Dieses Modell ignoriert individuelle Unterschiede und betrachtet Lernende als passive Empfänger von Wissen.

τα διαφορετικά αντικείμενα σπουδών, αναπτύχθηκε γρήγορα μια ανοιχτή σχέση εμπιστοσύνης. Όταν τελικά συναντηθήκαμε από κοντά, οι συζητήσεις μας εμπλουτίστηκαν μέσα από κοινές εμπειρίες.

Το Πανεπιστήμιο Sapienza μας υποδέχτηκε θερμά και δημιούργησε μια ευχάριστη ατμόσφαιρα, στην οποία ήταν δυνατή τόσο η επιστημονική εργασία όσο και η διαπροσωπική επικοινωνία. Εκτός από τα εργαστήρια, τις συζητήσεις και τις παρουσιάσεις, υπήρχε επίσης χρόνος για συνομιλίες, κοινά γεύματα και για να γνωρίσουμε την πόλη.

Θυμόμαστε τις παρουσιάσεις, τους κοινούς περιπάτους στους δρόμους της Ρώμης και, φυσικά, την προσμονή για ένα κοκτέιλ στο τέλος μιας απαιτητικής ημέρας. Ακριβώς αυτός ο συνδυασμός ακαδημαϊκής συνεργασίας και προσωπικής επαφής έκανε την εμπειρία τόσο ξεχωριστή. Η Ρώμη, μια πόλη που φέρει τα ίχνη διαφορετικών πολιτισμών και αιώνων ιστορίας, αποτέλεσε το ιδανικό πλαίσιο για αυτήν την εμπειρία

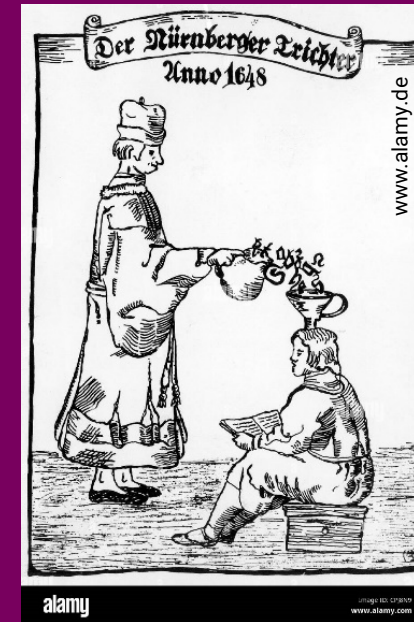
Τι μας διδάσκουν η μάθηση, τα συναισθήματα και η διαμεσολάβηση

Στο επίκεντρο της παρουσιάσής μας βρισκόταν το ερώτημα ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τη μαθησιακή διαδικασία. Εξετάσαμε εξωτερικούς παράγοντες, όπως τις κοινωνικές σχέσεις, τις θεσμικές συνθήκες και τα μαθησιακά περιβάλλοντα, καθώς και εσωτερικούς παράγοντες, όπως τα κίνητρα, την προσοχή, τις προϋπάρχουσες γνώσεις και την αυτοπεποίθηση.

Ήδη από την προετοιμασία της παρουσιάσής μας ένα πράγμα ήταν σαφές: δεν υπάρχει μόνο ένας σωστός τρόπος να μαθαίνει κανείς. Κάθε άνθρωπος μαθαίνει διαφορετικά, γιατί η σκέψη, τα συναισθήματα, ο πολιτισμός και το περιβάλλον διαφέρουν από άτομο σε άτομο. Η μάθηση, λοιπόν, δεν είναι μια σταθερή διαδικασία, αλλά μια προσωπική εξέλιξη που επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες.

Ιδιαίτερη έμφαση δώσαμε στον ρόλο των συναισθημάτων. Θετικά συναισθήματα, όπως το ενδιαφέρον, η χαρά και το αίσθημα ασφάλειας, ενισχύουν την προσοχή, τη δημιουργικότητα και τη διάθεση για μάθηση. Αντίθετα, αρνητικά συναισθήματα, όπως ο φόβος, το άγχος ή η αβεβαιότητα, μπορούν να εμποδίσουν τη συγκέντρωση και να δυσκολέψουν τη λειτουργία της μνήμης.

Ένα ακόμη σημαντικό θέμα της παρουσιάσής μας ήταν η κριτική στις παραδοσιακές αντιλήψεις περί εκπαίδευσης. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό ήταν το παράδειγμα του λεγόμενου «Χωνιού της Νυρεμβέργης» (Nürnberg Trichter), μιας αντίληψης του 17ου αιώνα, σύμφωνα με την οποία η γνώση μπορεί απλώς να «χυθεί» στο μυαλό των μαθητών και των μαθητριών. Το μοντέλο αυτό αγνοεί τις ατομικές διαφορές και αντιμετωπίζει τους εκπαιδευόμενους ως παθητικούς δέκτες γνώσης.

Ähnlich kritisch diskutierten wir die bekannte Karikatur, in der ein Affe, ein Fisch und ein Elefant dieselbe Aufgabe erhalten: auf einen Baum zu klettern. Obwohl alle gleich behandelt werden, sind die Voraussetzungen völlig unterschiedlich. Dieses Beispiel verdeutlicht, dass Gleichbehandlung nicht automatisch Gerechtigkeit bedeutet. Menschen bringen unterschiedliche Fähigkeiten, Erfahrungen und kulturelle Prägungen mit. Erfolgreiche Bildung muss diese Unterschiede berücksichtigen, anstatt sie zu ignorieren.

Με παρόμοια κριτική διάθεση προσεγγίσαμε και τη γνωστή γελοιογραφία στην οποία ένας πίθηκος, ένα ψάρι και ένας ελέφαντας καλούνται να εκτελέσουν την ίδια ακριβώς δοκιμασία: να σκαρφαλώσουν σε ένα δέντρο. Παρόλο που όλοι αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, οι αφετηρίες και οι δυνατότητές τους είναι εντελώς διαφορετικές. Το παράδειγμα αυτό δείχνει ξεκάθαρα ότι η ίση μεταχείριση δεν συνεπάγεται απαραίτητα και δικαιοσύνη. Οι άνθρωποι διαθέτουν διαφορετικές ικανότητες, εμπειρίες και πολιτισμικές επιρροές. Μια επιτυχημένη εκπαιδευτική διαδικασία οφείλει να λαμβάνει υπόψη αυτές τις διαφορές αντί να τις αγνοεί.

Gerade hier wurde auch der Begriff des „Habitus“ erwähnt. Jede Person trägt bestimmte Denkweisen, Werte und Erfahrungen aus ihrem sozialen und kulturellen Umfeld mit sich. Diese beeinflussen nicht nur das Lernen, sondern auch die Art und Weise, wie wir kommunizieren und Informationen verstehen.

Σε αυτό το σημείο αναδείχθηκε και η έννοια του «habitus». Κάθε άτομο φέρει μαζί του συγκεκριμένους τρόπους σκέψης, αξίες και εμπειρίες που προέρχονται από το κοινωνικό και πολιτισμικό του περιβάλλον. Αυτά επηρεάζουν όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουμε, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούμε και κατανοούμε τις πληροφορίες.

Besonders spannend war für uns außerdem die Auseinandersetzung mit Mehrsprachigkeit und Translanguaging. Ein kleines Beispiel aus unserer Zusammenarbeit machte dies deutlich: In einer unserer Diskussionen verwendete unsere rumänische Kollegin das Wort „Stunden“, obwohl sie eigentlich „Kurse“ meinte. Was zunächst wie ein sprachlicher Fehler wirkte, entwickelte sich schnell zu einer interessanten Diskussion über Sprachtransfer und Mehrsprachigkeit. Wir erkannten, dass Menschen ihre verschiedenen Sprachen nicht voneinander trennen, sondern flexibel kombinieren, um Bedeutung zu schaffen und Kommunikation zu ermöglichen.

Dadurch wurde uns auch bewusst, was Mediation eigentlich bedeutet. Mediation, die ja auch das zentrale Thema des CIVIS-Programmes war, ist weit mehr als die Übersetzung einzelner Wörter. Sie umfasst die Fähigkeit, Informationen verständlich zu machen, Inhalte an verschiedene Zielgruppen anzupassen und Brücken zwischen Menschen zu bauen. Während unseres Workshops zeigten wir beispielsweise, wie dieselbe Information je nach Adressat unterschiedlich vermittelt werden muss, ob an Kommilitoninnen und Kommilitonen, an Freunde ohne Fachkenntnisse oder an Lehrende. Erfolgreiche Kommunikation entsteht dort, wo Menschen bereit sind, Perspektiven zu wechseln und ihr Gegenüber wirklich zu verstehen.

Spuren, die bleiben

Wenn wir heute auf das CIVIS-Programm zurückblicken, erinnern wir uns nicht nur an Präsentationen, theoretische Konzepte oder Workshops. Wir erinnern uns vor allem an Begegnungen, an Menschen, die trotz unterschiedlicher Sprachen und kultureller Hintergründe einen gemeinsamen Weg gefunden haben, an Gespräche, Freundschaften und Erfahrungen.

Die Spuren dieser Erfahrung zeigen sich in unserem besseren Verständnis von Lernen, Kommunikation und Mediation. Vor allem aber erinnern sie uns daran, dass echte Bildung dort entsteht, wo Menschen bereit sind zuzuhören, voneinander zu lernen und gemeinsam neue Perspektiven zu entwickeln.

„Alle Wege führen nach Rom“, sagt das Sprichwort... Das CIVIS-Programm hat uns jedoch gezeigt, dass auch Lernen viele Wege kennt. Und gerade diese Vielfalt macht gemeinsames Lernen so wertvoll. Für diese besondere Erfahrung möchten wir unseren

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ήταν επίσης η ενασχόλησή μας με την πολυγλωσσία και το translanguaging. Ένα μικρό παράδειγμα από τη συνεργασία μας το ανέδειξε με πολύ χαρακτηριστικό τρόπο: σε μία από τις συζητήσεις μας, η μια εκ των συμμετεχόντων μας από την Ρουμανία χρησιμοποίησε τη λέξη «ώρες» (Stunden στα γερμανικά) αντί για «μαθήματα» (Kurse). Αυτό που αρχικά φάνηκε ως γλωσσικό λάθος εξελίχθηκε γρήγορα σε μια ενδιαφέρουσα συζήτηση για τη γλωσσική μεταφορά και την πολυγλωσσία. Συνειδητοποιήσαμε ότι οι άνθρωποι δεν διαχωρίζουν αυστηρά τις γλώσσες που γνωρίζουν, αλλά τις συνδυάζουν ευέλικτα για να δημιουργήσουν νόημα και να διευκολύνουν την επικοινωνία.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία κατανοήσαμε βαθύτερα και την έννοια της διαμεσολάβησης, που ήταν και το κεντρικό θέμα του προγράμματος CIVIS. Η διαμεσολάβηση είναι πολύ περισσότερα από τη μετάφραση μεμονωμένων λέξεων. Περιλαμβάνει την ικανότητα να καθιστά κανείς τις πληροφορίες κατανοητές, να προσαρμόζει το περιεχόμενο σε διαφορετικά κοινά και να χτίζει γέφυρες ανάμεσα στους ανθρώπους. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου μας δείξαμε, για παράδειγμα, πώς η ίδια πληροφορία χρειάζεται να μεταδίδεται διαφορετικά ανάλογα με τον αποδέκτη της είτε πρόκειται για συμμετεχόντες και συμμετεχόντριες, είτε για φίλους/ες χωρίς εξειδικευμένες γνώσεις, είτε για διδάσκοντες/ουσες. Η επικοινωνία είναι αποτελεσματική, όταν οι άνθρωποι είναι πρόθυμοι να αλλάξουν οπτική γωνία και να κατανοήσουν πραγματικά τον συνομιλητή τους.

Αποτυπώματα που παραμένουν

Κοιτάζοντας σήμερα πίσω στο πρόγραμμα CIVIS, δεν θυμόμαστε μόνο παρουσιάσεις, θεωρητικές έννοιες ή εργαστήρια. Θυμόμαστε κυρίως τις συναντήσεις, τους ανθρώπους που, παρά τις διαφορετικές γλώσσες και πολιτισμικές τους καταβολές, κατάφεραν να βρουν έναν κοινό δρόμο, τις συζητήσεις, τις φιλίες και τις εμπειρίες που μοιραστήκαμε.

Τα αποτυπώματα αυτής της εμπειρίας ανατανακλώνται στην καλύτερη κατανόησή μας για τη μάθηση, την επικοινωνία και τη διαμεσολάβηση. Πάνω απ' όλα, όμως, μας υπενθυμίζουν ότι η πραγματική εκπαίδευση γεννιέται εκεί όπου οι άνθρωποι είναι πρόθυμοι να ακούσουν, να μάθουν ο ένας από τον άλλον και να αναπτύξουν μαζί νέες οπτικές.

«Όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη», λέει η παροιμία... Το πρόγραμμα CIVIS μας απέδειξε όμως ότι και η γνώση κατακτάται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Και είναι ακριβώς αυτή η πολυμορφία που κάνει τη μάθηση μαζί με άλλους τόσο ουσιαστική και πολύτιμη.

Για αυτήν τη μοναδική εμπειρία θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τις διδάσκουσες μας για τη στήριξη και την καθοδήγησή τους.... Danke! Grazie! Gracias! Mulțumim! Ευχαριστούμε!

Vier Jahre CIVIS:

Eine europäische Reise der sprachlichen und interkulturellen Mediation (2022–2026)

CIVIS

A European Civic University

Τέσσερα χρόνια CIVIS:

μια ευρωπαϊκή διαδρομή γλωσσικής και
διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης (2022–2026)

Anna Chita

Im Zeitraum von 2022 bis 2026 beteiligte sich der Fachbereich für Deutsche Sprache und Literatur der Nationalen und Kapodistrias-Universität Athen aktiv an der Konzeption und Durchführung innovativer Bildungsprojekte im Rahmen der Europäischen Hochschulallianz CIVIS. Im Mittelpunkt standen dabei sprachliche und interkulturelle Mediation, Mehrsprachigkeit sowie die Vermittlung der deutschen Sprache in internationalen akademischen Kontexten. Den Ausgangspunkt bildete im Jahr 2022 das CIVIS-Micro-Programm Cross-linguistic and Intercultural Mediation – German as a Lingua Franca, das vom Fachbereich für Deutsche Sprache und Literatur der NKUA in Zusammenarbeit mit Partneruniversitäten aus Deutschland, Italien, Spanien und Rumänien koordiniert wurde.

Aufbauend auf den positiven Erfahrungen dieses Projekts entstand das Blended Intensive Programme (BIP) Multicultural and Multilingual Mediation: Second or/and Foreign Language Acquisition on the Example of the German Language, to which

To διάστημα 2022–2026 το Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών συμμετείχε ενεργά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση καινοτόμων εκπαιδευτικών δράσεων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πανεπιστημιακής Συμμαχίας CIVIS, με επίκεντρο τη γλωσσική και διαπολιτισμική διαμεσολάβηση, την πολυγλωσσία και τη διδασκαλία της γερμανικής γλώσσας σε διεθνή ακαδημαϊκά περιβάλλοντα. Η συνεργασία ξεκίνησε το 2022 με το CIVIS Micro-Programme Cross-linguistic and Intercultural Mediation – German as a Lingua Franca, το οποίο συντόνισε το Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ σε συνεργασία με πανεπιστήμια της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Ρουμανίας.

Η επιτυχία του προγράμματος οδήγησε στη δημιουργία του Blended Intensive Programme (BIP) Multicultural and Multilingual Mediation: Second or/and Foreign Language Acquisition on the Example of the German Language, το οποίο υλοποιήθηκε από το 2023 έως το 2026 με τη συμμετοχή

the German Language, das von 2023 bis 2026 gemeinsam von der Nationalen und Kapodistrias-Universität Athen, der Sapienza Università di Roma, der Universidad Autónoma de Madrid und der Universität Bukarest durchgeführt wurde. Das Programm verband ein ganzes Semester lang virtuelle Lehrveranstaltungen mit Präsenzmobilitäten und ermöglichte Studierenden, in internationalen Teams zusammenzuarbeiten sowie ihre Kompetenzen in sprachlicher und interkultureller Mediation weiterzuentwickeln.

Im Verlauf der vierjährigen Zusammenarbeit beschäftigten sich die Teilnehmenden unter anderem mit Themen wie Sprachmittlung, Deutsch als Lingua Franca, sprachlicher Variation, Kommunikation in mehrsprachigen Kontexten, Leichter und Einfacher Sprache (Easy and Simple Language) sowie Mediation für spezifische Zielgruppen. Besonderer Wert wurde auf die Verbindung von Theorie und Praxis gelegt: Workshops, Fallstudien, Projektarbeiten und kooperative Lernformate boten den Studierenden vielfältige Möglichkeiten, ihr Wissen in authentischen Kommunikationssituationen anzuwenden.

Die Präsenzphasen fanden 2023 in Athen, 2024 in Madrid, 2025 in Bukarest und 2026 in Rom statt. Insgesamt nahmen rund 150 Studierende aus den Universitäten des CIVIS-Netzwerks an den Programmen teil. Dadurch entstand ein lebendiges europäisches Netzwerk, das weit über die eigentlichen Mobilitätsphasen hinaus Bestand hat und den wissenschaftlichen wie auch persönlichen Austausch nachhaltig förderte.

Mit dem Abschluss dieses vierjährigen Zyklus endet nicht nur ein erfolgreiches internationales Lehrprojekt, sondern auch ein bedeutender Abschnitt europäischer Hochschulkoooperation. Das Programm hat nachhaltige Spuren in der Ausbildung zukünftiger Sprach- und Kulturmittlerinnen und -mittler hinterlassen und zugleich ein sichtbares Zeichen für die Bedeutung von Mehrsprachigkeit, interkultureller Verständigung und europäischer Zusammenarbeit gesetzt. Die im Rahmen von CIVIS entstandenen Kontakte, gemeinsamen Projekte und wissenschaftlichen Synergien werden auch künftig fortwirken und das europäische Hochschulwesen bereichern.

Das Projekt hat nicht nur Wissen vermittelt, sondern auch Spuren hinterlassen – in den akademischen Biografien der Beteiligten ebenso wie in der europäischen Hochschullandschaft.

του ΕΚΠΑ, του Sapienza Università di Roma, του Universidad Autónoma de Madrid και του University of Bucharest. Το πρόγραμμα συνδύαζε κατά τη διάρκεια ενός εξαμήνου διαδικτυακά μαθήματα και δια ζώσης κινητικότητα, προσφέροντας στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα να εργαστούν σε διεθνείς ομάδες και να αναπτύξουν δεξιότητες γλωσσικής και διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης.

Κατά τη διάρκεια των τεσσάρων ετών, οι φοιτητές και οι φοιτήτριες παρακολούθησαν μαθήματα που εστίαζαν, μεταξύ άλλων, στη γλωσσική διαμεσολάβηση, στη γερμανική ως lingua franca, στη γλωσσική ποικιλότητα, στην επικοινωνία σε πολυγλωσσικά περιβάλλοντα, στην εύληπτη και απλή γλώσσα (easy and simple language), καθώς και στη διαμεσολάβηση για ειδικές ομάδες-στόχους. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη σύνδεση θεωρίας και πράξης μέσα από βιωματικά εργαστήρια, μελέτες περίπτωσης, ομαδικά έργα και συνεργατικές δραστηριότητες.

Οι δια ζώσης συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν διαδοχικά στην Αθήνα (2023), στη Μαδρίτη (2024), στο Βουκουρέστι (2025) και στη Ρώμη (2026), προσφέροντας ένα μοναδικό πλαίσιο ακαδημαϊκής συνεργασίας και πολιτισμικής ανταλλαγής. Συνολικά, περίπου 150 φοιτητές και φοιτήτριες από τα πανεπιστήμια του δικτύου CIVIS συμμετείχαν στις δράσεις του προγράμματος, δημιουργώντας ένα δυναμικό ευρωπαϊκό δίκτυο συνεργασίας που υπερβεί τα όρια της συμβατικής κινητικότητας.

Η ολοκλήρωση αυτού του τετραετούς κύκλου σηματοδοτεί την επιτυχή εφαρμογή ενός καινοτόμου μοντέλου διεθνούς συνεργασίας, το οποίο άφησε το δικό του αποτύπωμα στην εκπαίδευση, στη γλωσσική διαμεσολάβηση και στη διεθνοποίηση των σπουδών. Τα ίχνη αυτής της συνεργασίας παραμένουν ορατά μέσα από τις ακαδημαϊκές συνέργειες, τις κοινές δράσεις και τις σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ φοιτητών, διδασκόντων και πανεπιστημίων, επιβεβαιώνοντας τον ουσιαστικό ρόλο της πολυγλωσσίας και της διαπολιτισμικής επικοινωνίας στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πανεπιστημίου του μέλλοντος.

Το πρόγραμμα δεν περιορίστηκε στη μετάδοση γνώσεων· άφησε ίχνη και αποτυπώματα που παραμένουν ορατά τόσο στις ακαδημαϊκές πορείες των συμμετεχόντων όσο και στον ευρύτερο χώρο της ευρωπαϊκής πανεπιστημιακής συνεργασίας.

Abdrücke des Bewusstseins, Spuren der Verweigerung: Der Widerstand deutscher **Antifaschisten** im besetzten **Griechenland**

www.deutschlandfunknova.de

Αποτυπώματα Συνείδησης, Ίχνη Άρνησης:

Η Αντιστασιακή Δράση των Γερμανών **Αντιφασιστών**
στην Κατεχόμενη **Ελλάδα**

Anna Kagioglou

Der Gedanke für die folgenden Zeilen entstand nach der Veröffentlichung von Fotografien, die die letzten Momente von hingerichteten Griechen in Kaisariani während der deutschen Besatzung festhalten. Die einen mit erhobener Faust, die anderen mit erhobenem Haupt - sie blickten dem Tode mit Mut entgegen, der Ehrfurcht und Schaudern hervorruft. Doch es ist die Geschichte selbst, die uns in solchen Momenten dazu auffordert, hinter die Waffen zu blicken und nach dem Licht in der grauen Vergangenheit zu suchen. Denn unter den dunklen Uniformen der Besatzer gab es jene, die sich für das Erwachen des eigenen Bewusstseins und gegen den blinden Gehorsam entschieden, um an der Seite der griechischen Widerstandskämpfer zu kämpfen.

Die deutschen Soldaten der sogenannten „Strafdivision 999“ stellen ein vielleicht weniger bekanntes Kapitel der Zeitgeschichte dar. Sie waren nicht bloß Angehörige der Wehrmacht, sondern bewusst handelnde deutsche Antifaschisten. Mit ihrer Haltung bewiesen sie, dass die moralische Erneuerung der Menschheit mit der absoluten Weigerung beginnt, zum Henker zu werden. Wer aber war diese Truppe, wie gelangte sie nach Griechenland und wie kreuzten sich ihre Spuren mit dem griechischen Widerstand?

Die Strafdivision 999 war keine gewöhnliche militärische Gruppe. Sie war ein Überlebensexperiment des NS-Regimes, das unter der Last der enormen Verluste an der Ost-

Front im Jahr 1942 in seinen Grundfesten zu erschüttern begann. Für die NS-Führung galten diese rund 28.000 Männer offiziell als wehrunwürdig. In Wirklichkeit handelte es sich um die politischen Kinder der Weimarer Republik: in ihrer Mehrheit Kommunisten, Sozialdemokraten und Gewerkschafter, die jedoch mit einem Anteil von Kriminellen durchsetzt waren, denen das Reich den Erlass ihrer Strafen versprach, wenn sie ihre Vergangenheit auf dem Schlachtfeld „reinwuschen“. Um Disziplin und ideologische Kontrolle zu gewährleisten, wurde die Führung mit einer Reihe von loyalen nationalsozialistischen Offizieren besetzt.

Diese Soldaten wurden als entbehrliches „Kanonenfutter“ und als menschliche Schutzschilde an die vorderste Front geworfen. Zunächst wurden 16.000 von ihnen nach Nordafrika geschickt. Jene, die an die Ostfront gelangten, begannen schnell zu desertieren und liefen zur sowjetischen Roten Armee über. Aus Angst vor einer Ausweitung dieses Phänomens zog sie die Führung der Wehrmacht übereilt aus der Sowjetunion ab und verlegte sie auf den Balkan. So fanden sie sich schließlich auch im besetzten Griechenland wieder.

Fernab der Blicke ihrer Aufseher begannen viele Soldaten der Division 999, ein unsichtbares Sabotage-Netzwerk innerhalb der Besatzungsarmee zu weben. Inspirationsquelle und Orientierung bot ihnen dabei die legendäre antifaschistische Informationsorganisation „Rote Kapelle“, der es gelungen war, bis in die obersten Ränge des NS-Staatsapparates in Berlin einzudringen und ihren eigenen inneren Kampf gegen Hitler zu führen.

front im Jahr 1942 in seinen Grundfesten zu erschüttern begann. Für die NS-Führung galten diese rund 28.000 Männer offiziell als wehrunwürdig. In Wirklichkeit handelte es sich um die politischen Kinder der Weimarer Republik: in ihrer Mehrheit Kommunisten, Sozialdemokraten und Gewerkschafter, die jedoch mit einem Anteil von Kriminellen durchsetzt waren, denen das Reich den Erlass ihrer Strafen versprach, wenn sie ihre Vergangenheit auf dem Schlachtfeld „reinwuschen“. Um Disziplin und ideologische Kontrolle zu gewährleisten, wurde die Führung mit einer Reihe von loyalen nationalsozialistischen Offizieren besetzt.

Diese Soldaten wurden als entbehrliches „Kanonenfutter“ und als menschliche Schutzschilde an die vorderste Front geworfen. Zunächst wurden 16.000 von ihnen nach Nordafrika geschickt. Jene, die an die Ostfront gelangten, begannen schnell zu desertieren und liefen zur sowjetischen Roten Armee über. Aus Angst vor einer Ausweitung dieses Phänomens zog sie die Führung der Wehrmacht übereilt aus der Sowjetunion ab und verlegte sie auf den Balkan. So fanden sie sich schließlich auch im besetzten Griechenland wieder.

Fernab der Blicke ihrer Aufseher begannen viele Soldaten der Division 999, ein unsichtbares Sabotage-Netzwerk innerhalb der Besatzungsarmee zu weben. Inspirationsquelle und Orientierung bot ihnen dabei die legendäre antifaschistische Informationsorganisation „Rote Kapelle“, der es gelungen war, bis in die obersten Ränge des NS-Staatsapparates in Berlin einzudringen und ihren eigenen inneren Kampf gegen Hitler zu führen.

Von der Wehrmacht in die griechischen Berge

Mit ihrer Verlegung nach Griechenland im Jahr 1943 wurden die 999-Soldaten über Thessalien, Thessaloniki, den Peloponnes und die Inseln der östlichen Ägäis verstreut. Da ihnen hauptsächlich Infrastrukturaufgaben wie die Bewachung von Depots und Häfen und der Bau von Befestigungsanlagen zugewiesen wurden, kamen sie im Laufe der Zeit in direkten, täglichen Kontakt mit der leidenden lokalen Bevölkerung.

Rund 600 Soldaten trafen die endgültige Entscheidung zur Desertion. Diese Männer nahmen Kontakt mit der EAM und der ELAS auf, nachdem sie sich zuvor im Antifaschistischen Komitee Freies Deutschland (AKFD) organisiert hatten, das seine Strukturen über die gesamte Balkanhalbinsel ausgedehnt hatte.

Die offizielle Konstituierung und Anerkennung dieser Zusammenarbeit wurde durch ein historisches Dokument besiegelt, das von Stefanos Sarafis, dem militärischen Führer der ELAS, und Michalis Despotopoulos, einem Akademiker und führenden Juristen der EAM, unterzeichnet wurde. Obwohl die Führung der ELAS der Organisation anfangs mit verständlichem Misstrauen begegnete, entwickelte sich die Beziehung bald zu einem strategi-

archise na κλονίζεται συθέμελα κάτω από το βάρος των τεράστιων απωλειών στο Ανατολικό Μέτωπο το 1942. Για την ναζιστική ηγεσία, αυτοί οι περίπου 28.000 άνδρες είχαν χαρακτηριστεί επίσημα ως «ανάξιοι στρατεύσεως» (wehrunwürdig). Στην πραγματικότητα, ήταν τα πολιτικά «παιδιά» της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης: στην πλειοψηφία τους κομμουνιστές, σοσιαλδημοκράτες, συνδικαλιστές, πλαισιωμένοι ωστόσο και από ένα ποσοστό ποινικών κρατουμένων στους οποίους το Ράιχ υποσχέθηκε διαγραφή ποινών αν «ξέπλεναν» το παρελθόν τους στο πεδίο της μάχης. Για να εξασφαλιστεί η πειθαρχία και ο ιδεολογικός έλεγχος, η διοίκηση στελεχώθηκε από αρκετούς πιστούς εθνικοσοσιαλιστές αξιωματικούς.

Οι στρατιώτες αυτοί ρίχτηκαν ως αναλώσιμοι ως κρέας για τα κανόνια και ως ανθρώπινες ασπίδες στην πρώτη γραμμή των μετώπων. Αρχικά, 16.000 εξ αυτών στάλθηκαν στη Βόρεια Αφρική. Όσοι βρέθηκαν στο Ανατολικό Μέτωπο άρχισαν γρήγορα να αυτομολούν και να συντάσσονται με τον σοβιετικό Κόκκινο Στρατό. Φοβούμενη τη γενίκευση αυτού του φαινομένου, η Ανώτατη Διοίκηση της Βέρμαχτ τους απομάκρυνε εσπευσμένα από τη Σοβιετική Ένωση και τους μετακίνησε στα Βαλκάνια. Κάπως έτσι, βρέθηκαν και στην κατεχόμενη Ελλάδα.

Μακριά από το βλέμμα των επιτηρητών τους, πολλοί στρατιώτες της Μοιραρχίας 999 άρχισαν να υφαίνουν ένα αόρατο δίκτυο δολιοφθοράς μέσα στους κόλπους του ίδιου του κατοχικού στρατού. Πηγή έμπνευσης και καθοδήγησης γι' αυτούς υπήρξε η θρυλική αντιφασιστική οργάνωση πληροφοριών «Κόκκινη Ορχήστρα» (Rote Kapelle), η οποία είχε καταφέρει να διεισδύσει στα ανώτατα κλιμάκια του ναζιστικού κρατικού μηχανισμού στο Βερολίνο, δίνοντας τη δική της εσωτερική μάχη κατά του Χίτλερ.

Από τη Βέρμαχτ στο Ελληνικό Βουνό

Με την μεταφορά τους στην Ελλάδα το 1943, οι «999» διασκορπίστηκαν στη Θεσσαλία, τη Θεσσαλονίκη, την Πελοπόννησο και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Καθώς τους ανατέθηκαν κυρίως καθήκοντα υποδομής, όπως η φύλαξη αποθηκών, λιμανιών και η κατασκευή οχυρωματικών έργων, με τον καιρό ήρθαν σε άμεση, καθημερινή τριβή με τον δοκιμαζόμενο ντόπιο πληθυσμό.

Περίπου 600 στρατιώτες πήραν την οριστική απόφαση της αυτομόλησης. Οι άνδρες αυτοί ήρθαν σε επαφή με το EAM και τον ΕΛΑΣ, αφού πρώτα οργανώθηκαν στην Αντιφασιστική Επιτροπή για μια Ελεύθερη Γερμανία (Antifaschistisches Komitee Freies Deutschland - AKFD), η οποία είχε απλωθεί σε ολόκληρη τη βαλκανική χερσόνησο.

Η επίσημη συγκρότηση και αναγνώριση αυτής της συνεργασίας σφραγίστηκε με ένα ιστορικό ντοκουμέντο που συνυπέγραψαν ο Στέφανος Σαράφης, στρατιωτικός αρχηγός του ΕΛΑΣ, και ο Μιχάλης Δεσποτόπουλος, πανεπιστημιακός και κορυφαίο νομικό στέλεχος του EAM. Παρότι η ηγεσία του ΕΛΑΣ αντιμετώπισε αρχικά την οργάνωση με

schen Bündnis. So wandelte sich die Strafddivision 999 in der kollektiven Wahrnehmung von einer Einheit der Bestrafung zu einer Division der Hoffnung.

Operative Basis dieser besonderen Allianz wurde das Bergdorf Kastania in Evrytania. Parallel dazu bildeten sich Zellen der „999er“ in Kalamata, Amaliada und Athen. Leider wurden viele dieser Gruppen schnell von den Besatzern zerschlagen, und die Verhafteten endeten vor den Erschießungskommandos. Die genaue Zahl der hingerichteten deutschen Antifaschisten bleibt bis heute unbekannt, da die meisten ohne Gerichtsverfahren im Zuge von Schnellverfahren durch ihre NS-Offiziere oder griechische Kollaborateure ermordet wurden.

Die akademische Prägung: Der Fall Wolfgang Abendroth

Eine der prägendsten Figuren dieser Bewegung, die wissenschaftliches Denken mit Widerstandsaktionen verband, war Wolfgang Abendroth, der hauptsächlich auf Limnos aktiv war. Der Politikwissenschaftler und angesehene Jurist, der aus einer sozialdemokratischen Familie stammte, engagierte sich bereits in jungen Jahren im Widerstand gegen das NS-Regime, wurde sogar verfolgt und später inhaftiert. Nach Kriegsende lehrte er als Professor Völkerrecht und Öffentliches Recht an den Universitäten Leipzig und Jena und schloss seine akademische Laufbahn an der Universität Marburg ab. Dort prägte er maßgeblich das Institut für Politikwissenschaft und gründete die sogenannte Marburger Schule, eine marxistisch geprägte Schule, die sich auf die kritische Analyse des Kapitalismus, die Entwicklung der Demokratie und die Verbindung von Theorie und Praxis im Geiste der Arbeiterbewegung konzentrierte.

Auf dieser wunderschönen Insel organisierte er eine illegale antifaschistische Gruppe mit dem Ziel, die Besatzungsmacht zu sabotieren. Der Beitrag seiner Gruppe war entscheidend dafür, das Elektrizitätswerk der Insel vor der Zerstörung durch die Wehrmacht zu bewahren. In der Folge war er gemeinsam mit seinen Genossen auf Lesbos aktiv. Man könnte sagen, dass er die absolute Verkörperung eines Abdrucks des Bewusstseins darstellt: genau dort, wo der reflektierte akademische Diskurs auf die Praxis der Freiheit trifft.

Ein „unbequemes“ Nachkriegsgedächtnis

Das Schicksal dieser Kämpfer nach der Zerschlagung des Nationalsozialismus birgt eine tiefe historische Ironie. Während sie in der DDR als Widerstandshelden anerkannt wurden, galten sie in der BRD als Landesverräter, da sie formal den Reihen der Wehrmacht angehört hatten.

Diese Menschen wurden rechtlich und sozial stigmatisiert und trugen die Last einer kriminellen Vorverurteilung bis zum Jahr 2009, als der Deutsche Bundestag endlich die kollektive Rehabilitierung der Soldaten der Strafddivisionen beschloss. Für die meisten kam die Gerechtigkeit leider zu spät; sie waren bereits mit dem Stigma des Verräters aus dem Leben geschieden.

Bemerkenswert ist in diesem Zusammenhang, dass 1986 in

εύλογη καχυποψία, σύντομα η σχέση μετεξελίχθηκε σε μια στρατηγική συμμαχία. Κάπως έτσι η Πειθαρχική Μεραρχία «999» μετατράπηκε από μεραρχία τιμωρίας σε μεραρχία ελπίδας.

Επιχειρησιακή βάση αυτής της ιδιότυπης συμμαχίας έγινε το ορεινό χωριό Καστανιά της Ευρυτανίας. Παράλληλα, πυρήνες των «999» αναπτύχθηκαν στην Καλαμάτα, την Αμαλιάδα και την Αθήνα. Δυστυχώς πολλές από αυτές τις ομάδες εξαρρώθηκαν γρήγορα από τους κατακτητές και οι συλληφθέντες οδηγήθηκαν στα εκτελεστικά αποσπάσματα. Ο ακριβής αριθμός των Γερμανών αντιφασιστών που εκτελέστηκαν παραμένει μέχρι σήμερα άγνωστος, καθώς οι περισσότεροι δολοφονήθηκαν από τους ναζι αξιωματικούς τους ή από Έλληνες συνεργάτες των δυνάμεων κατοχής χωρίς δίκη, με συνοπτικές διαδικασίες.

Το Ακαδημαϊκό Αποτύπωμα: Η Περίπτωση του Wolfgang Abendroth

Μια από τις πιο εμβληματικές μορφές αυτού του κινήματος που συνδέει την επιστημονική σκέψη με την αντιστασιακή δράση ήταν ο Βόλφγκανγκ Άμπεντροτ (Wolfgang Abendroth), ο οποίος έδρασε κυρίως στη Λήμνο. Υπήρξε πολιτικός επιστήμονας και εξέχων νομικός, ο οποίος προερχόμενος από σοσιαλδημοκρατική οικογένεια ανέπτυξε από νεαρή ηλικία αντιστασιακή δράση κατά του ναζιστικού καθεστώτος, διώχθηκε και αργότερα φυλακίστηκε. Ως καθηγητής δίδαξε μετά το τέλος του πολέμου στο πανεπιστήμιο της Λειψίας και της Λένας διεθνές και δημόσιο δίκαιο και ολοκλήρωσε την ακαδημαϊκή καριέρα του στο Πανεπιστήμιο του Μάρμπουργκ, όπου διαμόρφωσε σημαντικά το Ινστιτούτο Πολιτικών Επιστημών εκεί και ίδρυσε τη λεγόμενη «Σχολή του Μάρμπουργκ», μια σχολή μαρξιστικής σκέψης η οποία επικεντρώθηκε σε μια κριτική ανάλυση του καπιταλισμού, στην ανάπτυξη της δημοκρατίας και στη σύνδεση θεωρίας και πράξης στο πνεύμα του εργατικού κινήματος.

Στο πανέμορφο αυτό νησί οργάνωσε μια παράνομη αντιφασιστική ομάδα με σκοπό την υπονόμευση των κατοχικών δυνάμεων. Η συμβολή της ομάδας του υπήρξε καθοριστική για τη διάσωση της μονάδας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας του νησιού από τους στρατιώτες της Βερμαχτ. Στη συνέχεια έδρασε μαζί με τους συντρόφους τους στη Λέσβο και θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελεί την ενσάρκωση του αποτυπώματος της συνείδησης: εκεί ακριβώς όπου ο στοχαστικός ακαδημαϊκός λόγος συναντά την πράξη της ελευθερίας.

Μια «Άβολη» Μεταπολεμική Μνήμη

Η μοίρα αυτών των αγωνιστών μετά τη συντριβή του ναζισμού κρύβει μια βαθιά ιστορική ειρωνεία. Ενώ στην Ανατολική Γερμανία (Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας) αναγνωρίστηκαν ως αντιστασιακοί ήρωες, στη Δυτική Γερμανία (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας) αντιπετυπίστηκαν ως «προδότες της πατρίδας» (Landesverräter),

Bremen das „Denkmal für den unbekannten Deserteur“ errichtet wurde – ein Ereignis, das heftige Reaktionen in der Presse und bei der damaligen Regierung hervorrief. Dies beweist, dass die Spuren der Division 999 über Jahrzehnte hinweg ein nationales Tabu darstellten, eine „unbequeme“ Wahrheit, die das Nachkriegsdeutschland nur schwer in sein Gedächtnis integrieren konnte.

Interessant und informationsreich ist auch der Dokumentarfilm „Strafddivision 999“ (2025) unter der Regie von Kostas Stamatopoulos, nach dem Drehbuch von ihm und von Fotis Michalopoulos, der die Abdrücke dieser Menschen in den griechischen Bergen anhand von Archivdokumenten nachzeichnet. In einem jüngeren Interview des Regisseurs wird aus dem Brief eines deutschen Soldaten an sein Kind zitiert:

„Wenn ich nicht zurückkehre, sollst du wissen, dass ich nicht mehr an Deutschland denke. Mich bewegt und motiviert eine andere Welt, die am Ende siegen wird.“

Wie Stamatopoulos anmerkt, wurden diese Menschen nicht von einer sterilen Verweigerung geleitet, sondern von einer tiefen Vision gesellschaftlicher Befreiung. Sie kämpften für ein „anderes“ Deutschland und erstrebten die endgültige Niederlage von Militarismus, Faschismus und Intoleranz.

Um auf den Ausgangspunkt zurückzukommen – die Fotografien von Kaisariani, die die tiefe Dunkelheit der deutschen Besatzung einfangen: Die Geschichte der „Strafddivision 999“ fungiert hier gleichsam als Gegengewicht. Sie erinnert uns daran, dass es immer ein Bewusstsein geben wird, das sich weigert zu erlöschen, und das um jeden Preis den Widerstand gegen jede Barbarei und den Weg zur Freiheit wählt. Der Widerstand dieser Männer auf griechischem Boden wird für immer ein unauslöschlicher Abdruck einer Moral bleiben, die keine Grenzen kennt und die sich ungeachtet aller Konsequenzen für die richtige Seite der Geschichte entscheidet: die der Freiheit und der Humanität.

επειδή τυπικά ανήκαν στις τάξεις της Βέρμαχτ.

Οι άνθρωποι αυτοί στιγματίστηκαν νομικά και κοινωνικά, κουβαλώντας το βάρος του εγκληματία μέχρι το 2009, όταν το γερμανικό κοινοβούλιο προχώρησε επιτέλους στην καθολική αποκατάσταση των στρατιωτών των πειθαρχικών ταγμάτων. Για τους περισσότερους δυστυχώς, η δικαίωση ήρθε πολύ αργά, αφού είχαν ήδη φύγει από τη ζωή με το στίγμα του προδότη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1986 ανεγέρθη στη Βρέμη το «Μνημείο για τον Άγνωστο Λιποτάκτη», ένα γεγονός που προκάλεσε σφοδρές αντιδράσεις από τον τύπο και την τότε κυβέρνηση, αποδεικνύοντας ότι τα ίχνη της Μεραρχίας 999 αποτελούσαν για δεκαετίες ένα εθνικό ταμπού, μια «άβολη» αλήθεια που η μεταπολεμική Γερμανία δυσκολευόταν να ενσωματώσει στη μνήμη της.

Ενδιαφέρον και πλούσιο σε πληροφορίες είναι επίσης και το ντοκιμαντέρ «Πειθαρχική Μεραρχία 999» (2025) σε

σκηνοθεσία του Κώστα Σταματόπουλου και σενάριο του ίδιου μαζί με τον Φώτη Μιχαλόπουλο, το οποίο καταγράφει με αρχειακά τεκμήρια τα αποτυπώματα αυτών των ανθρώπων στα ελληνικά βουνά. Σε πρόσφατη συνέντευξη του σκηνοθέτη, γίνεται αναφορά σε ένα απόσπασμα από ένα γράμμα Γερμανού στρατιώτη προς το παιδί του:

«Αν δεν γυρίσω, να ξέρεις ότι δεν σκέφτομαι πια τη Γερμανία, εμένα με συγκλονίζει και με κινητοποιεί ένας άλλος

κόσμος που στο τέλος θα νικήσει».

Όπως σημειώνει ο Σταματόπουλος, οι άνθρωποι αυτοί δεν κινούνταν από μια στείρα άρνηση, αλλά από ένα βαθύ όραμα κοινωνικής απελευθέρωσης. Πολεμούσαν για μια «άλλη» Γερμανία, επιθυμώντας την οριστική ήττα του μιλιταρισμού, του φασισμού και της μισαλλοδοξίας.

Επιστρέφοντας στην αφορμή του, τις φωτογραφίες της Καισαριανής που αποτυπώνουν το βαθύ σκοτάδι της γερμανικής κατοχής, η ιστορία των «999» έρχεται να λειτουργήσει ίσως ως αντίβαρο. Μας υπενθυμίζει ότι πάντα θα υπάρχουν συνειδήσεις που αρνούνται να σβήσουν και επιλέγουν με όποιο τίμημα την αντίσταση σε κάθε βαρβαρότητα και τον δρόμο προς την ελευθερία. Η αντίσταση αυτών των ανδρών στο ελληνικό έδαφος θα παραμείνει για πάντα ένα ανεξίτηλο αποτύπωμα μιας ηθικής που δεν γνωρίζει σύνορα και που επιλέγει, με κάθε κόστος, τη σωστή πλευρά της Ιστορίας: αυτή της ελευθερίας και της ανθρωπιάς.

Spuren des Bauhauses in Athen: Eine kulturelle Route

Ίχνη του Bauhaus στην Αθήνα: μια πολιτιστική διαδρομή

Lina Filopoulou

“... Bilden wir also eine neue Zukunft der Handwerker ohne die klassentrennende Anmaßung, die eine hochmütige Mauer zwischen Handwerkern und Künstlern errichten wollte! Wollen, erdenken, erschaffen wir gemeinsam den neuen Bau der Zukunft, der alles in einer Gestalt sein wird: Architektur und Plastik und Malerei, der aus Millionen Händen der Handwerker einst gen Himmel steigen wird als kristallenes Sinnbild eines neuen kommenden Glaubens.” (Das Bauhaus-Manifest von 1919)

Die moderne Bewegung in der Architektur begann bereits vor dem Ersten Weltkrieg, insbesondere mit der Gründung der Internationalen Vereinigung der Städte im Jahr 1913 in Gent (Union Internationale des Villes, kurz UIV). In dieser Zeit erhielten Fragen der Stadtentwicklung einen internationalen Charakter (ungesunde Lebensbedingungen, Kanalisation, Wasserversorgung, Kriminalität, Polizeiwesen u.a.). Obwohl der Erste Weltkrieg diesen ersten Aufbruch abrupt unterbrach, entstanden die ersten Manifestationen einer neuen Architektur und Stadtplanung, die auf gesellschaftliche Veränderungen abzielten. Einerseits entwickelten sie sich parallel zu den Bewegungen der bildenden Künste sowie zu den kulturellen, politischen und sozialen Umbrüchen des frühen 20. Jahrhunderts, andererseits nahmen sie konkrete Formen an mit den Bewegungen der ersten sowjetischen Architekten und Stadtplaner nach 1917 und insbesondere mit der Gründung des Staatlichen Bauhauses

«... Ας φανταστούμε και ας δημιουργήσουμε μαζί το νέο κτήριο του μέλλοντος, ένα κτήριο που θα περιλαμβάνει την αρχιτεκτονική και τη γλυπτική και τη ζωγραφική σε μian ενότητα και που μια μέρα θα υψωθεί προς τους ουρανούς μέσα από τα χέρια εκατομμυρίων εργατών σαν το κρυστάλλινο σύμβολο μιας νέας πίστης». (Διακήρυξη του Bauhaus, 1919).

Το μοντέρνο κίνημα στην αρχιτεκτονική είχε αρχίσει πριν τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδίως όταν το 1913 έγινε η Διεθνής Ένωση των Πόλεων στη Γάνδη. Εκείνη την περίοδο τα ζητήματα της πόλης απέκτησαν διεθνή χαρακτήρα (ανθυγιεινές συνθήκες, αποχέτευση, ύδρευση, εγκληματικότητα, αστυνόμευση, κ.α.). Και αν και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, όπως ήταν φυσικό, διέκοψε απότομα αυτό το πρώτο ξεκίνημα, οι πρώτες διακηρύξεις για μια νέα αρχιτεκτονική και πολεοδομία που απέβλεπαν σε κοινωνική αλλαγή μπορεί αφενός να εμφανίστηκαν παράλληλα με τα κινήματα στις εικαστικές τέχνες και την πολιτιστική, πολιτική και κοινωνική ζύμωση των αρχών του 20ου αιώνα, αφετέρου έλαβαν σάρκα και οστά με τα κινήματα των πρώτων σοβιετικών αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων μετά το 1917 και ιδιαίτερα με την ίδρυση της Κρατικής Σχολής του Bauhaus στη Βαϊμάρη κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου (α΄ περίοδος, 1919-π.1925) από τον Βάλτερ Γκρόπιους (Walter Gropius, 1883-1969), από

in Weimar während der Zwischenkriegszeit (erste Phase, 1919 – ca. 1925) von Walter Gropius (1883–1969), einen der bedeutendsten Vertreter der modernen Architektur des 20. Jahrhunderts, Theoretiker und Lehrer der zeitgenössischen Architektur.

Das Bauhaus vereinte die prägendsten Künstlerpersönlichkeiten ihrer Zeit und die internationale Avantgarde. Die Visionäre dieser neuen Institution waren Künstler, Architekten und Handwerker. Nach dem Manifest des Bauhauses existiert keine Trennlinie zwischen angewandter Kunst, Skulptur oder Malerei, da alle Bereiche Bestandteile des Bauens darstellen; folglich gibt es auch keine soziale Hierarchie zwischen Handwerker und Künstler.

Infolge des Aufstiegs konservativer rechter Parteien wurde das Bauhaus 1925 von Weimar in die fortschrittlichere und stärker industrialisierte Stadt Dessau verlegt (zweite Phase, 1925–1932). Anschließend übernahm Hannes Meyer die Leitung der Schule, allerdings nur für zwei Jahre, da die Institution unter seiner Führung aufgrund seiner marxistischen Überzeugungen einen ausgeprägt politischen Charakter annahm und er zum Rücktritt gezwungen wurde. 1930 wurde er von Ludwig Mies van der Rohe ersetzt, ein herausragendes Mitglied der deutschen architektonischen Avantgarde. Im Jahr 1932 stellte die Schule infolge des politischen Drucks der Nationalsozialisten ihren Betrieb in Dessau ein und wurde nach Berlin verlegt (dritte Phase, 1932–1933), wo sie schließlich 1933 nach vierzehnjähriger Tätigkeit mit dem Machtantritt Hitlers endgültig geschlossen wurde. Hitler betrachtete das Bauhaus als Schule der „entarteten Kunst“, die der deutschen Tradition feindlich gegenüberstehe. Gründer, Lehrpersonal und Studierende sahen sich gezwungen, Deutschland zu verlassen.

Doch wie entwickelte sich in Griechenland während der Zwischenkriegszeit die moderne Architektur? Welche Spuren hinterließ ein architektonisches Bewegungskonzept von solch europäischer Tragweite in Athen? Handelte es sich lediglich um eine Nachahmung architektonischer Formen oder um eine kreative Aneignung der Ideen und Werte der Moderne?

Im Jahr der endgültigen Auflösung des Bauhauses fand auf dem Dampfschiff Patris II während einer Reise zwischen Marseille und Piräus sowie anschließend in Athen der vierte CIAM-Kongress (Congrès Internationaux d'Architecture Moderne) statt. Das Leitthema des Kongresses war „Die funktionale Stadt“ und bezog sich auf Lebensbedingungen in modernen Städten infolge von Industrialisierung und Urbanisierung. Diskutiert wurden unter anderem neue Siedlungen, die Rolle historischer Gebäude und Zentren in modernen Städten, Straßen und ihr Verhältnis zum Wohnen sowie Größe und Zustand von Bildungs- und Erholungsräumen. Aufgrund der politischen Situation in Deutschland konnte Walter Gropius nicht teilnehmen. In Verbindung mit diesem Kongress entstand jedoch zehn Jahre später die sogenannte „Charta von Athen“ mit ihren

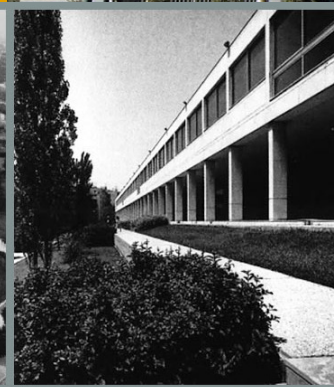
τους σημαντικότερους εκπροσώπους της μοντέρνας αρχιτεκτονικής του 20ου αιώνα, θεωρητικό και δάσκαλο της σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

Οι πιο σπουδαίες καλλιτεχνικές φυσιογνωμίες της εποχής δίδαξαν στη Σχολή του Bauhaus. Οι καθηγητές του νέου αυτού ιδρύματος ήταν καλλιτέχνες, αρχιτέκτονες και τεχνίτες. Σύμφωνα με τη διακήρυξη του Bauhaus, δεν υπάρχει διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις εφαρμοσμένες τέχνες, τη γλυπτική ή τη ζωγραφική, αφού όλα αποτελούν τμήματα του οικοδομείν, και κατά συνέπεια δεν υπάρχει ταξική διάκριση ανάμεσα στον χειροτέχνη και τον καλλιτέχνη.

Εντωμεταξύ λόγω της ανόδου των συντηρητικών κομμάτων της δεξιάς, η σχολή του Bauhaus μεταφέρεται το 1925 από τη Βαϊμάρη στην πιο προοδευτική και βιομηχανική πόλη Ντεσάου (β΄ περίοδος, 1925-1932). Στη συνέχεια η σχολή περνάει στα χέρια του Χάννες Μάγιερ, αλλά μόλις για δύο χρόνια, καθώς υπό τη διεύθυνσή του η σχολή αποκτά ισχυρό πολιτικό χαρακτήρα λόγω των μαρξιστικών του πεποιθήσεων και ο ίδιος εξαναγκάζεται σε παραίτηση. Αντικαθίσταται το 1930 από τον Λούντβιχ Μις βαν ντερ Ρόε, επιφανές μέλος της γερμανικής αβανγκαρντ αρχιτεκτονικής. Ωστόσο, το 1932 η σχολή παύει να λειτουργεί λόγω των πολιτικών πιέσεων που ασκούν οι εθνικοσοσιαλιστές και μεταφέρεται στο Βερολίνο (γ΄ περίοδος, 1932-1933), όπου και κλείνει οριστικά το 1933, μετά από 14 χρόνια λειτουργίας, με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, ο οποίος την θεωρεί σχολή εκφυλισμένης τέχνης που αποστρέφεται τη γερμανική παράδοση. Ιδρυτές, διδακτικό προσωπικό και σπουδαστές αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη Γερμανία.

Τι συμβαίνει όμως στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο σχετικά με την εξέλιξη της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην χώρα; Ποια ίχνη άφησε στην Αθήνα η επίδραση ενός αρχιτεκτονικού κινήματος τέτοιων ευρωπαϊκών προδιαγραφών; Υπήρξε απλή μίμηση του τρόπου οικοδόμησης ή έμπνευση των δημιουργών του και ταύτιση με τις αξίες του κινήματος του μοντερνισμού;

Την χρονιά που το Bauhaus κλείνει, πραγματοποιείται πάνω στο ατμόπλοιο «Πατρίς II» σε ένα ταξίδι μεταξύ Μασσαλίας-Πειραιά και στην Αθήνα το 4ο Διεθνές Συνέδριο Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής¹ (CIAM). Θέμα του συνεδρίου αποτέλεσε η «Λειτουργική Πόλη» και αφορούσε στις συνθήκες διαβίωσης που είχαν προκύψει στις σύγχρονες πόλεις λόγω της βιομηχανοποίησης και της αστυφιλίας, θέτοντας επιπλέον ζητήματα όπως ο νέος οικισμός, ο ρόλος των ιστορικών κτιρίων και κέντρων στις μοντέρνες πόλεις, ο δρόμος και η σχέση του με την κατοικία, το μέγεθος και η κατάσταση των χώρων εκπαίδευσης και αναψυχής. Λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν στη Γερμανία με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, δεν κατάφερε να παραστεί στο συνέδριο ο Βάλτερ Γκρόπιους. Ωστόσο, με αφορμή εκείνο το Συνέδριο εκδόθηκε δέκα χρόνια αργότερα η «Χάρτα των Αθηνών» με τα 95 σημεία-θέσεις της, μια χάρτα

95 Thesen – ein von Le Corbusier formulierter städtebaulicher Leitfaden, dessen Prinzipien die spätere Architektur und Stadtplanung Europas und Amerikas nachhaltig beeinflussen sollten.

Der Einfluss des Faschismus auf Architektur und Stadtplanung wurde rasch sichtbar, insbesondere beim Bau öffentlicher Gebäude. Die moderne Architektur wurde in Griechenland ohnehin nicht immer akzeptiert und stieß häufig auf Skepsis, vor allem aufgrund der starken neoklassischen Tradition des 19. Jahrhunderts. Die Frage der „Griechizität“, nämlich einer Synthese aus internationalem Modernismus, regionalen Materialien und den klaren Proportionen der klassischen Baukunst wurde zentral und spiegelte die Fortdauer einer konservativen Ideologie wider, die auf die Konstruktion nationaler Identität und kultureller Eigenständigkeit zielte. Die griechische Identität wurde diesmal jedoch nicht in der byzantinischen Vergangenheit oder der Antike gesucht, sondern in der anonymen, aber authentischen Kykladenarchitektur, die als Verkörperung der Essenz der Moderne verstanden wurde. Darauf folgten die schwierigen Jahre des Zweiten Weltkriegs, der deutschen Besatzung und des Bürgerkriegs, mit weitreichenden sozialen, wirtschaftlichen und politischen Folgen.

Die „Charta von Athen“ gewann vor allem in der Nachkriegszeit neue Aktualität, als der Wiederaufbau zerstörter Städte und die starke Urbanisierung enorme Herausforderungen darstellten. Ihre Prinzipien wurden jedoch häufig verzerrt umgesetzt, wodurch die Einheit von Architektur und Stadtplanung aufgegeben wurde. Gleichzeitig erhielt die Bautätigkeit einen stark spekulativen Charakter. Besonders in Athen veränderte sich das Stadtbild im Zuge der Nachkriegsentwicklung radikal: ungeplante Bebauung und die nachträgliche Legalisierung illegaler

πολεοδομίας δια χειρός Le Corbusier, οι αρχές της οποίας θα επηρεάσουν τη μετέπειτα αρχιτεκτονική και πολεοδομία, όπως αυτή εξελίχθηκε στην Ευρώπη και την Αμερική.

Πολύ γρήγορα έγινε φανερή η φασιστική επίδραση της περιόδου στην αρχιτεκτονική και πολεοδομία, κυρίως στην ανοικοδόμηση δημόσιων κτηρίων. Ούτως ή άλλως, η μοντέρνα αρχιτεκτονική δεν ήταν πάντα αποδεκτή στην Ελλάδα και αντιμετωπίστηκε με επιφυλακτική στάση, κυρίως λόγω της νεοκλασικής παράδοσης της ελληνικής αρχιτεκτονικής του προηγούμενου αιώνα. Το ζήτημα της «ελληνικότητας» στην αρχιτεκτονική, την πόλη και την τέχνη, δηλαδή μιας αρχιτεκτονικής που θα συνδύαζε τον μοντερνισμό με τα ελληνικά στοιχεία, ήταν κυρίαρχο αποδεικνύοντας τη διαιώνιση μιας βαθιά συντηρητικής ιδεολογίας που είχε ως σκοπό τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας και την ανάδειξη της πολιτισμικής τους ετερότητας. Η ελληνικότητα δεν αναζητήθηκε αυτή τη φορά στην παράδοση του Βυζαντίου ή της αρχαίας Ελλάδας, αλλά στην ανώνυμη αλλά αυθεντική νησιώτικη αρχιτεκτονική, η οποία θεωρήθηκε ότι ενσωματώνει όλη την ουσία της μοντέρνας ιδεολογίας. Ακολουθούν τα δύσκολα χρόνια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα χρόνια της Ναζιστικής Κατοχής και ο Εμφύλιος, με συνέπειες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές για τις επόμενες δεκαετίες.

Η «Χάρτα των Αθηνών» θα αποκτήσει ξανά μια επικαιρότητα κυρίως κατά τη μεταπολεμική περίοδο, όταν τέθηκαν τα τεράστια ζητήματα ανοικοδόμησης και γενικότερα της οικοδόμησης των πόλεων μετά την πρωτοφανούς κλίμακας καταστροφή που συντελείται κυρίως σε ευρωπαϊκές πόλεις κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο καθώς και της έντονης αστικοποίησης

Bauten prägten die Urbanisierung.

Der vorliegende Beitrag konzentriert sich auf die Erfassung der kulturellen Dynamik der Athener Stadtlandschaft, insbesondere auf historische Gebäude, die architektonisches Interesse wecken und zugleich die verschiedenen Phasen der Transformation Athens zur heutigen Metropole widerspiegeln. Athen verfügt über zahlreiche Möglichkeiten, sein kulturelles Erbe innerhalb eines klar definierten thematischen, historischen oder konzeptionellen Rahmens sichtbar zu machen. Eine dieser Möglichkeiten stellt eine kulturelle Route dar, die um einen architektonischen Themenschwerpunkt mit dem Titel „Spuren des Bauhauses in Athen“ aufgebaut ist – ein Konzept, das architektonische Bauwerke aus der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts, insbesondere aus den 1960er Jahren, umfasst. Diese Epoche wird häufig als Zeit eines architektonischen „Frühlings“ bezeichnet, obwohl sie zugleich als Ära des Antiparochi-Systems (Bauträgermodell) in Erinnerung geblieben ist, deren Fehlentwicklungen die Umgestaltung der Hauptstadt zum Schlechteren vollendeten – vor allem durch die ungeplante Ausbreitung der städtischen Wohnblockbebauung (Polykatoikia). Das heutige Griechenland zeichnet sich jedoch durch eine beispiellose Lebendigkeit, Vielfalt der Ausdrucksformen und Bereitschaft aus, mit internationalen Strömungen Schritt zu halten. Zwei bedeutende Entwicklungen prägen die Architektur der 1950er Jahre: zum einen die landesweite Xenia-Hotelprojekte der Griechischen Zentrale für Fremdenverkehr (EOT), entworfen von der Gruppe um Aris Konstantinidis, und zum anderen die Werke von Dimitris Pikionis, insbesondere die gepflasterten Wege rund um die Akropolis und den Philopappos-Hügel in Athen.

Die wichtigsten Stationen dieser kulturellen Route sind folgende sieben Bauwerke entlang zweier Achsen: Auf der Alexandras-Allee befinden sich der Areopag, das Athener

κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, αλλά θα εφαρμοστεί στρεβλά αποκρηύσσοντας την ενότητα της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας. Ωστόσο, η οικοδόμηση πήρε ένα τελείως κερδοσκοπικό χαρακτήρα και συντελέστηκε σε πρωτοφανή κλίμακα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα παρατηρήσουμε τον τρόπο και το ρυθμό που μεταβλήθηκε το αστικό τοπίο της Αθήνας, ιδιαίτερα κατά τη μεταπολεμική ανοικοδόμηση, όταν η αστικοποίηση χαρακτηρίστηκε από την αυθαίρετη δόμηση και τις διαδοχικές νομιμοποιήσεις αυθαιρέτων στην πόλη.

Το άρθρο αυτό επικεντρώνεται στον εντοπισμό και καταγραφή της πολιτιστικής δυναμικής του αθηναϊκού τοπίου και συγκεκριμένα σε ιστορικά κτήρια της Αθήνας που αιχμαλωτίζουν το αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, ενώ ταυτόχρονα αφηγούνται όλες τις φάσεις της μεταμόρφωσής της Αθήνας στη σύγχρονη πόλη που αντικρίζουμε σήμερα. Η Αθήνα έχει πολλές δυνατότητες ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα σε ένα καθορισμένο θεματικό, ιστορικό ή εννοιολογικό πλαίσιο. Μία από αυτές τις δυνατότητες είναι η πολιτιστική διαδρομή δομημένη γύρω από έναν αρχιτεκτονικό θεματικό πυρήνα με τίτλο «Ιχνη του Bauhaus στην Αθήνα», μια διαδρομή που περιλαμβάνει αρχιτεκτονικά κτήρια της περιόδου του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα και ιδιαίτερα της δεκαετίας του 1960. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται και ως περίοδος αρχιτεκτονικής «άνοιξης», αν και επικράτησε ως η περίοδος της αντιπαροχής με τα αποτήματα των εργολάβων, η οποία ολοκλήρωσε τη μεταμόρφωση της πρωτεύουσας προς το χειρότερο με την ασχεδίαστη εξάπλωση της αστικής πολυκατοικίας. Η σύγχρονη όμως Ελλάδα παρουσιάζει μια πρωτόγνωρη ζωντάνια, πολυφωνία και ετοιμότητα να συμβαδίσει με τα διεθνή ρεύματα. Δύο σημαντικά γεγονότα σηματοδοτούν την

Gerichtsgebäude (Iason Rizos und Dimitrios Kataropoulos, 1968) und die Prosfygika-Gebäude, die zwischen 1933 und 1935 zur Unterbringung der Geflüchteten nach der kleinasiatischen Katastrophe errichtet wurden. An der Vasilissis-Sofias-Allee liegen die Amerikanische Botschaft, das Hilton-Hotel, die Nationalgalerie, das Kriegsmuseum und das Athener Konservatorium. Die Amerikanische Botschaft, entworfen vom Architekturbüro von Walter Gropius – TAC in den USA in Zusammenarbeit mit dem Architekten Periklis Sakellarios, zählt zu den bedeutendsten Beispielen des internationalen Modernismus in Griechenland. Das Hilton Hotel Athen (erbaut zwischen 1958 und 1963 nach Entwürfen von Prokopis Vasileiadis, Spyros Staikos und Emmanouil Vourekas, der an der Architekturschule in Dresden studiert hatte) symbolisiert die Öffnung Griechenlands zur internationalen Moderne. Die Nationalgalerie – Alexandros-Soutsos-Museum, entworfen von Nikolaos Moutsopoulos, Pavlos Mylonas und Dimitris Fatouros, gilt als charakteristisches Beispiel des internationalen Stils; Das Kriegsmuseum, dessen Planung 1964 unter der Leitung von Thoukydidis Valentis, Architekt und Professor an der Nationalen Technischen Universität Athen, zusammen mit weiteren bedeutenden griechischen Wissenschaftlern begann; Das Athener Konservatorium, entworfen 1976 von Ioannis Despotopoulos, besitzt besondere Bedeutung in den 1930er Jahren an der Entwicklung der modernen Architektur in Griechenland. Zwei emblematische Gebäude – die Amerikanische Botschaft und das Hilton Hotel Athen – entstanden nahezu gleichzeitig und prägten entscheidend die Entwicklung der griechischen Architektur. Die moderne Architektur setzte sich in Griechenland offiziell häufig unter dem Vorwand der „Griechizität“ durch und verband internationale Einflüsse mit lokalen Traditionen.

Diese kulturelle Route eignet sich besonders dazu, die genannten Gebäude sowie ihre Architekten einem breiteren Publikum näherzubringen. Als architektonischer Spaziergang durch das urbane Gefüge Athens bietet sie die Möglichkeit, die Verbindung zwischen dem deutschen Modernismus und der griechischen Architektur zu entdecken. Diese Verbindung manifestiert sich vor allem in zwei Fällen: zum einen in der Amerikanischen Botschaft, die nach verbreiteter Auffassung von Walter Gropius entworfen wurde, zum anderen im Werk von Ioannis Despotopoulos, dem einzigen Griechen, der in den frühen 1920er Jahren am Bauhaus studierte.

* Der vorliegende Text ist Teil einer Arbeit im Rahmen des E-Learning-Programms „Kommunikation und Vermittlung des kulturellen Produkts: Landschaften und Routen“ der Nationalen und Kapodistrias-Universität Athen (EKPA) und wurde als Teil des Anhangs des Buches von Dimitra Anastasiadou mit dem Titel Πολιτισμός, Αφήγηση και Μνήμη (Verlag Herodotos, 2023) veröffentlicht.

αρχιτεκτονική της δεκαετίας αυτής: το έργο των Ξενία του ΕΟΤ από την ομάδα του Άρη Κωνσταντινίδη και τα έργα του Δημήτρη Πικιώνη (λιθοστρώτα μονοπάτια γύρω από την Ακρόπολη και το λόφο του Φιλοπάππου).

Οι κυριότεροι σταθμοί της πολιτιστικής διαδρομής είναι οι εξής επτά και συναντώνται σε δύο άξονες: στη λεωφόρο Αλεξάνδρας συναντάμε τον Άρειο Πάγο, το Δικαστικό Μέγαρο Αθηνών (Ιάσων Ρίζος και Δημήτριος Καταρόπουλος, 1968) και τα Προσφυγικά (μεταξύ 1933 και 1935 πρωτίστως για να καλυφθεί η ανάγκη στέγασης των εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων που είχαν συρρεύσει στην πρωτεύουσα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή), ενώ στη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας την Αμερικάνη Πρεσβεία (σχεδιάστηκε από το αρχιτεκτονικό γραφείο του Βάλτερ Γκρόπιους-ΤΑC στις Η.Π.Α και συνεργάτη αρχιτέκτονα τον Π. Σακελλάριο), το ξενοδοχείο Χίλτον (οικοδομήθηκε μεταξύ 1958-1963 με σχέδια των Προκόπη Βασιλειάδη, Σπύρο Στάικο και Εμμανουήλ Βουρέκα, με σπουδές στη Σχολή Αρχιτεκτονικής της Δρέσδης), την Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου (χαρακτηριστικό έργο του μοντέρνου διεθνούς ρυθμού, σχεδιάστηκε από τους αρχιτέκτονες καθηγητές Ν. Μουτσόπουλο, Παύλο Μυλωνά και Δημήτρη Φατούρο, 1956), το Πολεμικό Μουσείο (το 1964 ξεκίνησε ο σχεδιασμός του Μουσείου, με επικεφαλής τον Θουκυδίδη Βαλέντη, αρχιτέκτονα και καθηγητή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και άλλους διακεκριμένους Έλληνες επιστήμονες) και το Ωδείο Αθηνών (1976 από τον Ιωάννη Δεσποτόπουλο, ο οποίος στη διάρκεια της δεκαετίας του '30 συμμετείχε στην ανάπτυξη της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα). Η μοντέρνα αρχιτεκτονική άρχισε να επιβάλλεται επίσημα στην Ελλάδα κάτω από το πρόσχημα της ελληνικότητας. Δύο εμβληματικά κτήρια, η Αμερικανική Πρεσβεία της Αθήνας και το ξενοδοχείο Χίλτον, χτίστηκαν περίπου την ίδια εποχή και σφράγισαν την πορεία της ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Η πολιτιστική αυτή διαδρομή προσφέρεται ιδιαίτερα ως μέσο για τη γνωριμία και προβολή των συγκεκριμένων κτηρίων, αλλά και των σημαντικότερων αρχιτεκτόνων στο ενδιαφερόμενο κοινό και ενδείκνυται σαν αρχιτεκτονικός περίπατος στο αστικό τοπίο, μιας και τα κτήρια αυτά βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Οι δεσμοί του γερμανικού κινήματος του μοντερνισμού με την ελληνική αρχιτεκτονική εντοπίζονται σε δύο κυρίως περιπτώσεις: αφενός στο κτήριο της αμερικανικής πρεσβείας στην Αθήνα που κατά τη διαδομένη εκδοχή σχεδιάστηκε από τον ιδρυτή του Bauhaus Βάλτερ Γκρόπιους και αφετέρου στο έργο του αρχιτέκτονα Ιωάννη Δεσποτόπουλου, ο οποίος φοίτησε στη Σχολή του Bauhaus στις αρχές της δεκαετίας του 1920.

* Το παρόν κείμενο αποτελεί μέρος εργασίας στο πλαίσιο του προγράμματος E-Learning «Επικοινωνία και προβολή του πολιτιστικού προϊόντος: Τοπία και Διαδρομές» του ΕΚΠΑ και δημοσιεύτηκε ως μέρος του παραρτήματος του βιβλίου της Δήμητρας Αναστασιάδου με τίτλο: Πολιτισμός, Αφήγηση και Μνήμη (εκδόσεις Ηρόδοτος, 2023).

Literaturverzeichnis/Βιβλιογραφία
Droste Magdalena, Αρχείο Μπάουχαους, Μπάουχαους 1919-1933. Εκδόσεις Taschen/ Γνώση. Αθήνα 2006
Frampton Kenneth, Μοντέρνα Αρχιτεκτονική – Ιστορία και Κριτική. Εκδόσεις Θεμέλιο. Αθήνα 1999
Le Corbusier, Η Χάρτα των Αθηνών. Εκδόσεις Ύψιλον. Αθήνα 1987
Δεσποτόπουλος Ιωάννης, Τρία κείμενα για το Bauhaus. Εκδόσεις Goethe-Institut Athen και Μουσείο Μπενάκη. Αθήνα 2019
Καιροφύλας Γιάννης, Η Αθήνα στη δεκαετία του '60. Εκδόσεις Φιλιππότη. Αθήνα 1997
Καρδαμίτση-Αδάμη Μάρω, Γιάννης Δεσποτόπουλος: Σε αναζήτηση του μοντέρνου (1921-1940). Σε: Τουρνικιώτης Παναγιώτης (επιμ.), Τα τετράδια του μοντέρνου 1/ Πού είναι το μοντέρνο; Εκδόσεις Futura. Αθήνα 2006
Κωτσάκη Αμαλία, Η στέγαση της Δικαιοσύνης. Αθήνα 1834-2014. Πόλη - Πολιτική - Αρχιτεκτονική. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη. Αθήνα 2016.
Μπαρτατίλας Λουκάς, Το Bauhaus και η Ελλάδα. Ένα χρονολόγιο. Σε: Δεσποτόπουλος, Ιωάννης, Τρία κείμενα για το Bauhaus. Εκδόσεις Goethe-Institut Athen και Μουσείο Μπενάκη. Αθήνα 2019
Παπαδάκη Αλεξάνδρα, Τσαπάκη Έλενα, Νεοελληνική αρχιτεκτονική και ταυτότητα. Το ζήτημα της ελληνικότητας. Εκδόσεις Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Ξάνθη 2010
Πετρίδου Βασιλική, Μοντέρνο κράτος – Μοντέρνα Αθήνα – Μοντέρνα αρχιτεκτονική. Σε: Ρόδη Αλκίηστας Π., Τουρνικιώτης Παναγιώτης (επιμ.), Τα τετράδια του μοντέρνου 4/ Εκδοχές του μοντέρνου στην Αθήνα του μεσοπολέμου. Εκδόσεις Futura. Αθήνα 2010.
Τουρνικιώτης Παναγιώτης (επιμ.), Τα τετράδια του μοντέρνου 1/ Πού είναι το μοντέρνο; Εκδόσεις Futura. Αθήνα 2006
Τσιράκη Σοφία, Σκέψεις πάνω στη διδασκαλία του Bauhaus. Η σημασία της σήμερα. Σε: Αμερικάνου Ελένη (επιμ.), Εξαρχόπουλος Πάνος (επιμ.), Τα τετράδια του μοντέρνου 3/ Μοντερνισμός και αρχιτεκτονική εκπαίδευση. Εκδόσεις Futura. Αθήνα 2007
Φιλιππίδης Δημήτρης, Νεοελληνική Αρχιτεκτονική. Εκδόσεις Μέλισσα. Αθήνα 1984
Φυρνιώ-Τζόρνταν Ρόμπερτ, Ιστορία της Αρχιτεκτονικής. Εκδόσεις Υποδομή. Αθήνα 1981
<https://www.bauhaus.de/de/> (τελευταία πρόσβαση 29/10/2020)
<https://www.bauhauskooperation.com/> (τελευταία πρόσβαση 29/10/2020)

Spuren der Bildung: Ästhetische Erfahrung, Kritik und Subjektbildung

Theoretischer Rahmen: Bildung, Hermeneutik und demokratische Pädagogik

ΤΟ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ίχνη της Bildung: Θεωρητικό πλαίσιο και ελληνική ανάλυση

Θεωρητικό πλαίσιο: Bildung, Ερμηνευτική και Ανθρωπιστική Εκπαίδευση

Helen Viska

Der Begriff der Bildung gehört zu den zentralen Konzepten der deutschsprachigen Geistesgeschichte und bildet bis heute eine Grundlage für das Verständnis von Literatur im Bildungsprozess. Wilhelm von Humboldt (1767-1853) definiert Bildung als eine dynamische Wechselwirkung zwischen Individuum und Welt, bei der das Subjekt seine Fähigkeiten im freien Spiel mit kulturellen Formen entfaltet. Bildung ist demnach kein statischer Zustand, sondern ein offener Prozess der Selbstformung.

In diesem Zusammenhang nimmt die Literatur eine privilegierte Stellung ein, da sie Sprache nicht lediglich als Kommunikationsmittel, sondern als Erfahrungsraum organisiert. Literatur eröffnet Möglichkeiten der Selbst-

Η έννοια της λογοτεχνίας στην εκπαίδευση δεν μπορεί να κατανοηθεί ανεξάρτητα από τη γερμανική παράδοση της Bildung, η οποία αποτελεί θεμελιώδη μετατόπιση από την εργαλειακή προς την ανθρωπιστική αντίληψη της παιδείας. Για τον Wilhelm von Humboldt (1767-1853), η Bildung δεν συνιστά απλή απόκτηση γνώσεων αλλά μια δυναμική διαδικασία αυτοσχηματισμού του υποκειμένου μέσω της σχέσης του με τον κόσμο. Σε αυτό το πλαίσιο, η εκπαίδευση δεν υπηρετεί εξωτερικούς σκοπούς (όπως η επαγγελματική κατάρτιση), αλλά την εσωτερική ολοκλήρωση του ανθρώπου.

Η λογοτεχνία κατέχει κεντρική θέση σε αυτή τη διαδικασία, καθώς αποτελεί μορφή γλωσσικής και συμβολικής εμπειρίας που επιτρέπει στο υποκείμενο να στοχα-

03

und Welterkenntnis, die über rein instrumentelle Wissensvermittlung hinausgehen.

Hans-Georg Gadamer (1900-2002) radikalisiert diese Perspektive, indem er Verstehen als einen hermeneutischen Prozess beschreibt, der immer historisch situiert ist. Der Leser begegnet dem Text nicht als neutraler Beobachter, sondern als Teil einer Tradition, die seine Interpretation mitprägt. Literatur wird so zu einem dialogischen Raum, in dem Bedeutung nicht fixiert ist, sondern entsteht.

Martha Nussbaum (1947-), Philosophin und Autorin, erweitert diese Tradition in Richtung einer politischen Philosophie der Bildung. Sie argumentiert, dass literarische Imagination eine zentrale Rolle für demokratische Gesellschaften spielt, da sie Empathie und Perspektivenübernahme ermöglicht. In einer globalisierten Welt wird die Fähigkeit, sich in andere Lebenswelten hineinzuversetzen, zu einer Schlüsselkompetenz.

Damit ergibt sich ein theoretisches Gefüge, in dem Literatur als Schnittstelle von Selbstbildung, Interpretation und demokratischer Praxis erscheint.

Goethe und das Ideal der harmonischen Bildung

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) gilt als paradigmatische Figur der klassischen Bildung. Sein Werk

steht im Zentrum des eigenen. Η γλώσσα, σύμφωνα με τον Humboldt, δεν είναι απλώς εργαλείο επικοινωνίας αλλά ο ίδιος ο τρόπος με τον οποίο συγκροτείται η σκέψη.

Ο Hans-Georg Gadamer (1900-2002) επεκτείνει αυτή τη θεώρηση μέσω της φιλοσοφικής ερμηνευτικής. Στο έργο του Wahrheit und Methode, υποστηρίζει ότι κάθε κατανόηση είναι ιστορικά και γλωσσικά διαμεσολαβημένη. Αυτό σημαίνει ότι η ανάγνωση λογοτεχνίας δεν είναι ποτέ ουδέτερη διαδικασία, αλλά διάλογος ανάμεσα στον αναγνώστη και το κείμενο. Η λογοτεχνία επομένως δεν «μεταδίδει» νόημα, αλλά το παράγει μέσα από την ερμηνευτική συνάντηση.

Στη σύγχρονη δημοκρατική θεωρία, η φιλόσοφος και συγγραφέας Martha Nussbaum (1947-) επαναφέρει τη σημασία της λογοτεχνίας ως εργαλείου ηθικής και πολιτικής εκπαίδευσης. Υποστηρίζει ότι η λογοτεχνική φαντασία καλλιεργεί την ενσυναίσθηση και επιτρέπει στους πολίτες να κατανοήσουν εμπειρίες διαφορετικές από τις δικές τους. Σε μια εποχή τεχνοκρατικοποίησης της εκπαίδευσης, η Nussbaum υπερασπίζεται την αναγκαιότητα των ανθρωπιστικών σπουδών ως θεμέλιο της δημοκρατίας.

Έτσι, συγκροτείται ένα θεωρητικό τρίγωνο: Humboldt: Bildung ως αυτοκαλλιέργεια, Gadamer: κατανόηση ως ερμηνευτικός διάλογος, Nussbaum: λογοτεχνία ως δημοκρατική ενσυναίσθηση.

www.grin.com

verkörpert das Ideal einer harmonischen Entwicklung, in der, ästhetische, intellektuelle und ethische Dimensionen miteinander verbunden sind.

Besonders deutlich wird dies im Werk Faust, der nicht nur als literarisches Werk, sondern als anthropologische Studie gelesen werden kann. Fausts Streben nach Erkenntnis und Erfahrung spiegelt die Spannung zwischen wissenschaftlichem Wissen und existenzieller Sinnsuche wider. Diese Spannung ist zentral für das moderne Bildungsverständnis.

Im 19. Jahrhundert wurde Goethe im deutschen Gymnasium als Modellfigur der Bildung etabliert. Seine Texte dienten nicht nur der sprachlichen Analyse, sondern der Formung eines bestimmten Menschentyps: des gebildeten, reflektierten Bürgers.

Die pädagogische Funktion der Literatur zeigt sich hier besonders deutlich: Sie vermittelt nicht nur Inhalte, sondern Lebensformen.

Schiller und die ästhetische Erziehung des Menschen

Friedrich Schiller (1859-1805) entwickelt in seinen Briefen über die ästhetische Erziehung des Menschen eine Theorie, die für die moderne Pädagogik von grundlegender Bedeutung ist. Er argumentiert, dass der Mensch nur durch ästhetische Erfahrung zur Freiheit gelangen kann.

Diese These basiert auf der Annahme, dass der Mensch zwischen Trieb und Vernunft zerrissen ist. Die Kunst, und insbesondere die Literatur, vermittelt zwischen diesen beiden Polen und ermöglicht eine harmonische Integration.

Für die Bildung bedeutet dies, dass ästhetische Erfahrung nicht dekorativ, sondern konstitutiv ist. Literatur wird zu einem Medium, in dem Freiheit praktisch eingeübt wird.

Thomas Mann und die Krise der bürgerlichen Bildung

Mit der Moderne gerät das klassische Bildungsideal in eine Krise. Thomas Mann (1875-1955) reflektiert diese Krise in seinem Roman Der Zauberberg auf exemplarische Weise. Die Figuren des Romans verkörpern unterschiedliche ideologische Positionen, die sich gegenseitig relativieren. Bildung erscheint hier nicht mehr als harmonischer Prozess, sondern als Konfliktfeld. Die traditionelle Vorstellung von kultureller Einheit wird durch Pluralität und Unsicherheit ersetzt.

Literatur übernimmt in diesem Kontext eine neue Funktion, Sie stabilisiert nicht, sondern problematisiert. Sie zeigt die Brüchigkeit von Identität und die Ambivalenz moderner Erfahrung.

Brecht und die Literatur als kritische Praxis

Bertolt Brecht (1898-1956) führt diesen Prozess weiter, in-

der H λογοτεχνία λειτουργεί στο σημείο τομής αυτών των τριών προσεγγίσεων ως μηχανισμός συγκρότησης του υποκειμένου.

O Goethe και το ιδεώδες της ολοκληρωμένης ανθρώπινης ανάπτυξης

O Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) αποτελεί κεντρική μορφή του ευρωπαϊκού ανθρωπισμού. Το έργο του δεν αντιμετωπίζεται απλώς ως λογοτεχνική παραγωγή, αλλά ως φιλοσοφική διερεύνηση της ανθρώπινης ύπαρξης. Στον Faust, για παράδειγμα, η σύγκρουση γνώσης, επιθυμίας και ηθικής αποτυπώνει τη θεμελιώδη αγωνία του σύγχρονου ανθρώπου.

Στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα του 19ου αιώνα, ο Goethe εντάχθηκε στον κανόνα ως πρότυπο Bildung. Η ανάγνωση των έργων του δεν στόχευε στη φιλολογική ανάλυση, αλλά στη διαμόρφωση ενός «καλλιεργημένου ανθρώπου». Η λογοτεχνία λειτουργούσε ως μέσο εσωτερικής εξισορρόπησης ανάμεσα στη λογική, την αισθητικότητα και την ηθική.

O Schiller και η αισθητική αγωγή

O Friedrich Schiller (1759-1805) στις Επιστολές για την αισθητική αγωγή του ανθρώπου, υποστηρίζει ότι η αισθητική εμπειρία αποτελεί προϋπόθεση ελευθερίας. Ο άνθρωπος, σύμφωνα με τον Schiller, μπορεί να γίνει πραγματικά ελεύθερος μόνο όταν εξισορροπήσει την αισθητηριακή και τη λογική του φύση.

Η λογοτεχνία, ως κατεξοχήν αισθητική μορφή, λειτουργεί παιδαγωγικά όχι μέσω διδασχής αλλά μέσω εμπειρίας. Αυτή η θέση αποτελεί κρίσιμο σημείο μετάβασης από την παραδοσιακή διδασκαλία στη μοντέρνα παιδαγωγική θεωρία.

O Thomas Mann και η κρίση της αστικής Bildung

O Thomas Mann (1875-1955), ιδιαίτερα στο Der Zauberberg, αναδεικνύει την κρίση της παραδοσιακής Bildung στην προπολεμική Ευρώπη. Το έργο παρουσιάζει έναν κόσμο όπου η κλασική αστική παιδεία δεν μπορεί πλέον να σταθεροποιήσει την ταυτότητα του υποκειμένου.

Η εκπαίδευση, αντί να λειτουργεί ως μηχανισμός σταθερής καλλιέργειας, γίνεται χώρος υπαρξιακής αβεβαιότητας. Η λογοτεχνία εδώ δεν προσφέρει απαντήσεις, αλλά αποσταθεροποιεί βεβαιότητες.

O Brecht και η λογοτεχνία ως κριτική παιδαγωγική

O Bertolt Brecht (1898-1956) μετασχηματίζει ριζικά τον ρόλο της λογοτεχνίας. Μέσω του επικού θεάτρου και της τεχνικής της αποστασιοποίησης

dem er die Literatur explizit politisiert. Sein episches Theater zielt darauf ab, die Zuschauer aus der passiven Rezeption herauszuführen und sie zu kritischem Denken anzuregen.

Der sogenannte Verfremdungseffekt verhindert emotionale Identifikation und zwingt zur Reflexion. Literatur wird damit zu einem Instrument der Erkenntnis und nicht der Illusion. Diese Perspektive hat weitreichende Konsequenzen für die Pädagogik. Literaturunterricht wird nicht mehr als Vermittlung eines kulturellen Kanons verstanden, sondern als Praxis kritischer Analyse gesellschaftlicher Verhältnisse.

Literatur in der globalen Gegenwart

In der heutigen Bildungslandschaft steht die Literatur unter Druck durch ökonomische und technologische Entwicklungen. Gleichzeitig gewinnt sie neue Bedeutung im Kontext globaler Herausforderungen. Die Fähigkeit, komplexe narrative Strukturen zu verstehen und unterschiedliche Perspektiven einzunehmen, wird zunehmend als Schlüsselkompetenz erkannt. Literatur fördert genau diese Fähigkeiten und trägt zur Entwicklung eines reflektierten, empathischen Subjekts bei. Die Frage ist daher nicht, ob Literatur in der Bildung relevant ist, sondern wie sie neu integriert werden kann.

Fazit

Die Analyse zeigt, dass Literatur im Bildungsprozess eine zentrale Rolle spielt, die sich historisch gewandelt hat. Von der klassischen Bildungsidee über die moderne Kritik bis zur globalen Gegenwart bleibt sie ein Medium der Selbst- und Weltverhältnisse.

Die Verbindung von Humboldt, Gadamer und Nussbaum verdeutlicht, dass Literatur nicht nur Wissen vermittelt, sondern Subjektivität formt. In diesem Sinne ist ihr „Abdruck“ in der Bildung nicht nur historisch, sondern strukturell.

(Verfremdungseffekt), επιδιώκει να καταστήσει το κοινό κριτικά ενεργό.

Η λογοτεχνία δεν λειτουργεί πλέον ως φορέας πολιτισμικής αρμονίας, αλλά ως εργαλείο κοινωνικής κριτικής και πολιτικής συνειδητοποίησης. Ο θεατής καλείται να σκεφτεί, όχι να ταυτιστεί.

Συμπέρασμα

Η λογοτεχνία στην εκπαίδευση δεν αποτελεί σταθερό ή ουδέτερο στοιχείο, αλλά ιστορικά μεταβαλλόμενο μηχανισμό συγκρότησης του ανθρώπινου υποκειμένου. Από τη γερμανική Bildung έως τη σύγχρονη κριτική παιδαγωγική, λειτουργεί ως πεδίο όπου η γνώση, η ηθική και η αισθητική εμπειρία συναντώνται.

Η θεωρητική παράδοση των Humboldt, Gadamer και Nussbaum δείχνει ότι η λογοτεχνία δεν είναι περιφερειακή στην εκπαίδευση, αλλά δομικό της στοιχείο. Η αποδυνάμωσή της ισοδυναμεί με αποδυνάμωση της ίδιας της ανθρωπιστικής παιδείας.

Quellen / Πηγές:
Friedrich Schiller. (2000). Über die ästhetische Erziehung des Menschen in einer Reihe von Briefen (K. L. Berghahn, Hrsg.). Reclam. (Original work published 1795)
Hans-Georg Gadamer. (1960). Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).
Martha C. Nussbaum. (2010). Not for profit: Why democracy needs the humanities. Princeton University Press.
Rüdiger Safranski. (2013). Goethe: Kunstwerk des Lebens. Carl Hanser Verlag.
Thomas Mann. (1996). Der Zauberberg. S. Fischer Verlag. (Original work published 1924)
Wilhelm von Humboldt. (1960). Theorie der Bildung des Menschen (A. Flitner & K. Giel, Eds.). In Wilhelm von Humboldt: Werke in fünf Bänden (Bd. 1, Schriften zur Anthropologie und Geschichte, S. 234–240). J. G. Cotta'sche Buchhandlung. (Original work published 1793)
Bertolt Brecht. (1964). Schriften zum Theater (Bd. 1–7). Suhrkamp Verlag.

Museen: Spuren der Vergangenheit und Dialog mit der Gegenwart

Art in Island/Facebook

Μουσεία: Ίχνη του παρελθόντος και διάλογος με το παρόν

Afroditi Toufexi

Es gibt Orte, die die Fähigkeit haben, uns aus unserer kleinen Welt herauszuholen und einen bleibenden Eindruck bei uns zu hinterlassen. Museen sind genau solche Orte. In seinem TEDx-Vortrag „Why museums matter now more than ever“ stellt der Museumsgestalter John Blanchard kritische Fragen zu den Museen von heute und zeigt Wege auf, wie die Objekte von gestern zum Spiegel der Gegenwart werden können.

Wer heute ein Museum besucht, sieht meist überall Vitrinen und Schaukästen, die die Vergangenheit vor der Gegenwart schützen. Wie kann die Erinnerung hinter der Vitrine für den heutigen Besucher Bedeutung erlangen? Eine Antwort auf diese Frage gibt John Blanchard in seinem TEDx-Vortrag. Er ist Direktor bei Gallagher and Associates (ehemals RAA) – einem der weltweit führenden Büros für Museumsdesign und Ausstellungsarchitektur.

Υπάρχουν χώροι που έχουν την ιδιότητα να μας βγάλουν από τον μικρόκοσμο μας και να μας αφήνουν κάποιο αποτύπωμα. Τα μουσεία είναι ακριβώς αυτοί οι χώροι. Στο TEDx Talk „Why museums matter now more than ever“, ο σχεδιαστής μουσείων John Blanchard θέτει κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με τα μουσεία του σήμερα και δείχνει τρόπους με τους οποίους τα αντικείμενα του χθες μπορούν να γίνουν ο καθρέφτης του σήμερα.

Όποιος επισκέπτεται ένα μουσείο σήμερα, αντικρίζει συνήθως παντού βιτρίνες, προθήκες, οι οποίες προστατεύουν το παρελθόν από το παρόν. Πώς μπορεί η μνήμη πίσω από την προθήκη να αποκτήσει νόημα για τον σημερινό επισκέπτη; Μια απάντηση σε αυτό το ερώτημα δίνει στην ομιλία του στο TEDx ο John Blanchard, ο οποίος είναι Director στην Gallagher

Von den Exponaten zu den Geschichten

Als Designer formuliert Blanchard drei Grundgedanken zu den Museen von heute, die für die aktuelle Debatte von zentraler Bedeutung sind. Erstens sind Objekte stumm; es sind die Geschichten, die ihnen Leben verleihen. Laut Blanchard erhält ein Objekt erst durch die menschliche Geschichte, die es in sich trägt, an Bedeutung.

Zweitens fungiert das Museum als aktiver sozialer Raum. Das heutige Museum sollte kein Ort des passiven Konsums sein, sondern ein Ort, an dem die Exponate als Katalysatoren für Dialog und Empathie dienen. Das Ziel ist nicht nur zu sehen, „wie die Dinge früher waren“, sondern uns mit Fragen der Gegenwart und der Vielfalt unserer modernen Gesellschaft auseinanderzusetzen.

Drittens versteht sich das Museum als Kompass für die Zukunft und wandelt sich von einem bloßen Rückblick auf die Vergangenheit zu einem Ort der Identitätssuche und der Orientierung auf die Zukunft.

Diese Ideen sind Teil der internationalen Bewegung der „Neuen Museologie“. Diese theoretische Strömung entstand in den 1980er-Jahren und verlagert den Fokus von den Objekten auf die Menschen. Im Jahr 2022 verabschiedete der Internationale Museumsrat (ICOM) eine neue Definition dessen, was ein Museum ist. Ein Museum wird darin beschrieben als „eine nicht-gewinnorientierte, dauerhafte Institution im Dienst der Gesellschaft, die materielles und immaterielles Erbe erforscht, sammelt, bewahrt, interpretiert und ausstellt. Öffentlich zugänglich, barrierefrei und inklusiv, fördern Museen Diversität und Nachhaltigkeit. Sie arbeiten und kommunizieren ethisch, professionell und partizipativ mit Communities. Museen ermöglichen vielfältige Erfahrungen hinsichtlich Bildung, Freude, Reflexion und Wissensaustausch.“

Diese Entwicklung bestätigt den schrittweisen Wandel des Museums von einem Ort der Präsentation der Vergangenheit zu einem lebendigen Ort des Dialogs mit der Gegenwart.

Das Museum als Erlebnisort

Um die Aktualität des Museums zu unterstreichen, führt Blanchard in seinem Vortrag Beispiele aus der heutigen Zeit und der ständigen digitalen Ablenkung an. Wir sind ständig mit unseren Smartphones beschäftigt, beantworten E-Mails und werden täglich mit einem unaufhörlichen Informationsstrom bombardiert. Diese ständige Beschäftigung raubt uns die Zeit, tiefer nachzudenken. In diesem Zusammenhang präsentiert Blanchard das Museum als ein „Gegenmittel“. Es zwingt uns dazu, langsamer zu werden, nachzudenken und Erinnerung nicht als einen weiteren „Klick“, sondern als lebendige kollektive Erfahrung zu erleben.

Ein wichtiges Beispiel für den zeitgenössischen Wandel sind

und Associates (πρώην RAA)- ένα από τα κορυφαία γραφεία σχεδιασμού μουσείων και εκθεσιακής αρχιτεκτονικής στον κόσμο.

Από τα εκθέματα στις ιστορίες

Ως σχεδιαστής, ο Blanchard διατυπώνει τρεις βασικές ιδέες σχετικά με τα μουσεία του σήμερα, τις οποίες βρήκα πολύ ενδιαφέρουσες. Πρώτον, τα αντικείμενα είναι βουβά. Οι ιστορίες είναι αυτές που τους δίνουν ζωή. Σύμφωνα με τον Blanchard ένα αντικείμενο αποκτά σημασία μόνο μέσα από την ανθρώπινη ιστορία που κουβαλάει μαζί του.

Δεύτερον, το μουσείο λειτουργεί ως ενεργός κοινωνικός χώρος. Το σημερινό μουσείο δεν πρέπει να είναι ένας χώρος παθητικής κατανάλωσης, αλλά ένας χώρος στον οποίο τα εκθέματα λειτουργούν ως καταλύτες για διάλογο και ενσυναίσθηση. Ο σκοπός δεν είναι να δούμε μόνο «πώς ήταν τα πράγματα παλιά», αλλά να έρθουμε αντιμέτωποι με ερωτήματα του παρόντος και με την ποικιλομορφία της σύγχρονης κοινωνίας μας.

Τρίτον, το μουσείο εννοείται ως πυξίδα για το μέλλον, μετατρέπεται από μια απλή αναδρομή στο παρελθόν σε ένα χώρο αναζήτησης ταυτότητας και προσανατολισμού στο μέλλον.

Οι ιδέες αυτές φυσικά δεν είναι κάτι καινούριο, αλλά αποτελούν μέρος του διεθνούς κινήματος της Νέας Μουσειολογίας. Το θεωρητικό κίνημα ξεκίνησε την δεκαετία του '80 και μετατοπίζει το ενδιαφέρον από τα αντικείμενα στους ανθρώπους. Το 2022 το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) υιοθέτησε έναν νέο ορισμό για το τι είναι μουσείο. Το μουσείο περιγράφεται ως «ένα μη κερδοσκοπικό ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας που ερευνά, συλλέγει, συντηρεί, ερμηνεύει και εκθέτει υλική και άυλη κληρονομιά. Ανοικτό στο κοινό, προσβάσιμο και χωρίς αποκλεισμούς, τα μουσεία προωθούν την ποικιλομορφία και τη βιωσιμότητα. Λειτουργούν και επικοινωνούν ηθικά, επαγγελματικά και με τη συμμετοχή των κοινοτήτων, προσφέροντας ποικίλες εμπειρίες για εκπαίδευση, ψυχαγωγία, προβληματισμό και ανταλλαγή γνώσεων».

Η εξέλιξη αυτή επιβεβαιώνει τη σταδιακή μετατόπιση του μουσείου από έναν χώρο παρουσίασης του παρελθόντος σε έναν ζωντανό χώρο διαλόγου με το παρόν.

Το μουσείο ως χώρος εμπειρίας

Προκειμένου να τονίσει την επικαιρότητα του μουσείου ο Blanchard στην ομιλία του φέρνει παραδείγματα από την σημερινή εποχή και την διαρκή ψηφιακή απόσπαση προσοχής. Είμαστε συνεχώς σκυμμένοι πάνω από ένα κινητό, απαντάμε σε email και δεχόμαστε καθημερινά έναν ασταμάτητο βομβαρδισμό πληροφοριών. Αυτή η διαρκής

Museen, die historische Traumata und Erinnerungen durch digitale Räume und den Einsatz mündlicher Überlieferungen dokumentieren. Der Besucher liest nicht einfach nur Daten, sondern setzt Kopfhörer auf, betrachtet eine interaktive Projektion und hört die zitternde Stimme eines Menschen, der das Ereignis erlebt hat. Das Museum verwandelt sich so in einen Ort, an dem Erinnerung nicht aus der Ferne betrachtet wird, sondern zu einer persönlichen Erfahrung wird.

Ein weiteres treffendes Beispiel ist das Diachronische Museum von Larissa, das die zeitübergreifende Präsenz des Menschen in der Region Thessalien durch die Koexistenz von Ausstellungsstücken aus verschiedenen historischen Epochen verdeutlicht. Diese Koexistenz schafft einen Dialog zwischen Vergangenheit und Gegenwart. Die Vergangenheit wird nicht als isolierte Epoche dargestellt, sondern als Teil eines kontinuierlichen historischen Verlaufs desselben Ortes.

Der Raum als Erzähler

Neben den Ausstellungsinhalten ist auch die Art und Weise, wie Museen gestaltet werden, von großer Bedeutung. Als Designer geht Blanchard in seinem Vortrag ausführlich auf das „narrative Design“ ein. Dabei handelt es sich um die Kunst, die Exponate nicht einfach nur in einem Raum zu platzieren, sondern darin eine Geschichte zu „schreiben“. Architektur, Beleuchtung, Akustik und die Anordnung der Objekte bilden eine Inszenierung, deren Ziel es ist, die Emotionen des Besuchers anzusprechen und den notwendigen Raum für Reflexion zu schaffen.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass Museen in unserer überdigitalisierten Welt nicht nur Orte der Aufbewahrung von Objekten sind. Sie sind Orte der Begegnung mit den Geschichten anderer und können als Orte der Entschleunigung und als Foren der Empathie dienen. Indem sie das individuelle und kollektive Gedächtnis bewahren, dienen sie als verbindende Elemente der Gesellschaften und helfen uns zu begreifen, dass wir Teil einer Gemeinschaft, einer Kultur und einer sich entwickelnden Weltgesellschaft sind.

Museen werden auf diese Weise zu lebendigen Orten, die uns dazu anregen, die Geschichten derer kennenzulernen, die vor uns da waren, und uns daran erinnern, dass wir Teil einer menschlichen Kette sind. Die Spuren der Vergangenheit, die sie bewahren, laden uns nicht nur dazu ein, uns zu erinnern; sie laden uns dazu ein, an einem ständigen Dialog mit der Gegenwart und der Zukunft teilzunehmen.

Literaturverzeichnis/Βιβλιογραφία

Blanchard, J. *Why Museums Matter Now More Than Ever*, TEDx Talk. (2025).

International Council of Museums. *Museum Definition* (2022).

απασχόληση μας εμποδίζει να σκεφτούμε βαθύτερα και σε αυτό το πλαίσιο ο Blanchard παρουσιάζει το μουσείο ως ένα «αντίδοτο». Μας αναγκάζει να επιβραδύνουμε, να αναστοχαστούμε και να βιώσουμε την μνήμη όχι ως ένα ακόμη «κλικ», αλλά ως μια ζωντανή συλλογική εμπειρία.

Ένα σημαντικό παράδειγμα της σύγχρονης μεταμόρφωσης είναι τα μουσεία που τεκμηριώνουν ιστορικά τραύματα και μνήμες με ψηφιακούς χώρους και χρήση προφορικής ιστορίας. Ο επισκέπτης δεν διαβάζει απλώς ημερομηνίες, αλλά φοράει ακουστικά, κοιτάζει μια διαδραστική προβολή και ακούει την τρεμάμενη φωνή ενός ανθρώπου που έζησε το γεγονός. Το μουσείο μετατρέπεται έτσι σε έναν χώρο, όπου η μνήμη δεν παρατηρείται από απόσταση αλλά γίνεται προσωπικό βίωμα.

Ένα άλλο παράδειγμα που μου είναι ιδιαίτερα οικείο είναι το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας, το οποίο αναδεικνύει τη διαχρονική παρουσία του ανθρώπου στον θεσσαλικό χώρο μέσα από τη συνύπαρξη ευρημάτων διαφορετικών ιστορικών περιόδων. Η συνύπαρξη αυτή δημιουργεί έναν διάλογο ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν. Το παρελθόν δεν παρουσιάζεται ως μια αποκομμένη εποχή αλλά ως μέρος μιας συνεχούς ιστορικής διαδρομής του ίδιου τόπου.

Ο χώρος ως αφηγητής

Εκτός από το περιεχόμενο των μουσείων, μεγάλη σημασία έχει και ο τρόπος με τον οποίο αυτά σχεδιάζονται. Ως σχεδιαστής, ο Blanchard αναφέρεται εκτενώς στην ομιλία του στον αφηγηματικό σχεδιασμό (narrative design). Πρόκειται για την τέχνη του να μην τοποθετούνται απλώς τα εκθέματα σε έναν χώρο, αλλά να «γράφεται» μια ιστορία μέσα σε αυτόν. Η αρχιτεκτονική, ο φωτισμός, η ακουστική και η αλληλουχία των αντικειμένων συνθέτουν μια σκηνοθεσία που στόχο έχει να ενεργοποιήσει τα συναισθήματα του επισκέπτη και να δημιουργήσει τον απαραίτητο χώρο για αναστοχασμό.

Συνοψίζοντας, γίνεται κατανοητό ότι στον υπερψηφιακό κόσμο μας τα μουσεία δεν είναι απλώς χώροι διατήρησης αντικειμένων. Είναι χώροι συνάντησης με τις ιστορίες των άλλων και μπορούν να λειτουργήσουν ως χώροι επιβράδυνσης και φόρουμ ενσυναίσθησης. Διαφυλάσσοντας τη μνήμη, ατομική και συλλογική λειτουργούν ως συνεκτικά στοιχεία των κοινωνιών και μας βοηθούν να αντιληφθούμε ότι είμαστε μέρος μιας κοινότητας, ενός πολιτισμού και μιας παγκόσμιας κοινωνίας που εξελίσσεται.

Τα μουσεία μετατρέπονται με τον τρόπο αυτό σε ζωντανούς χώρους που μας προκαλούν να γνωρίσουμε τις ιστορίες εκείνων που προηγήθηκαν και να μας υπενθυμίσουν ότι είμαστε μέρος μιας ανθρώπινης αλυσίδας. Τα ίχνη του παρελθόντος που φιλοξενούν δεν μας καλούν μόνο να θυμηθούμε· μας καλούν να συμμετάσχουμε σε έναν διαρκή διάλογο με το παρόν και το μέλλον.

Heringers Sprachwelt

Ο γλωσσικός κόσμος του Heringer

Sprechakt Grüßen und Begrüßen

Der wohl üblichste Sprechakt für Emojis ist „grüßen“ oder „begrüßen“.

Standard scheint:

Guten Morgen 🌞

Und – wie üblich – etwas dicker:

Guten Morgen 🍷🍷🍷

Oder auch andersrum:

🌞🌞 Guten Morgen

Gern auch eine Anrede:

Guten Morgen, liebe Z 🌞🌞

Der Ketten und Mischungen gibt es natürlich viele. Hier eine übliche und passende:

Guten Morgen 🌞☕👩♀️

Auch mehr Kaffee:

Guten morgen liebe Astrid ☕☕☕🌸🌞

Eine typische Aktsequenz ist „begrüßen“ und „jemandem etwas wünschen“:

Guten Morgen 🌞☕🌸🌞 Schönen Samstag

Γλωσσική πράξη: Χαιρετισμός και προσφώνηση

Η συνηθέστερη γλωσσική πράξη στην οποία εμφανίζονται emoji στο σώμα κειμένων μας είναι ο χαιρετισμός.

Κλασσικό είναι το:

Καλημέρα 🌞

Συχνά όμως η συναισθηματική φόρτιση ενισχύεται μέσω πολλαπλών emoji:

Καλημέρα 🌞🌞🌞

Ή και με αντίστροφη σειρά:

🌞🌞 Καλημέρα

Συχνά ο χαιρετισμός συνοδεύεται από προσφώνηση:

Καλημέρα, αγαπητή Z 🌞🌞

Οι συνδυασμοί και οι ακολουθίες emoji εμφανίζονται φυσικά σε πολλές παραλλαγές. Ένα ιδιαίτερα συνηθισμένο παράδειγμα είναι:

Καλημέρα 🌞☕👩♀️

Ενώ δεν λείπουν και οι περιπτώσεις όπου ο καφές αποκτά πρωταγωνιστικό ρόλο:

Καλημέρα αγαπητή Astrid ☕☕☕🌸🌞

Guten Morgen Cherie 😊 Gute Fahrt

Auch mit explizitem Performativ:

Guten Morgen 🙏🍵 Ich wünsche dir 🍀

Häufig auch öffnende Fragen oder gehedgte Klagen:

guten Morgen. 😊🍵 Gut geschlafen?

Guten Morgen liebste 😊🍵 Alles fit?

Guten Morgen 😊 immer dieses müssen! 😊😊

Μια χαρακτηριστική ακολουθία γλωσσικών πράξεων είναι ο συνδυασμός χαιρετισμού και ευχής:

Καλημέρα 🙏🍵 Καλό Σάββατο

Καλημέρα Chérie 😊 Καλό ταξίδι

Ορισμένες φορές η ευχή διατυπώνεται και με ρητό επιτελεστικό τύπο:

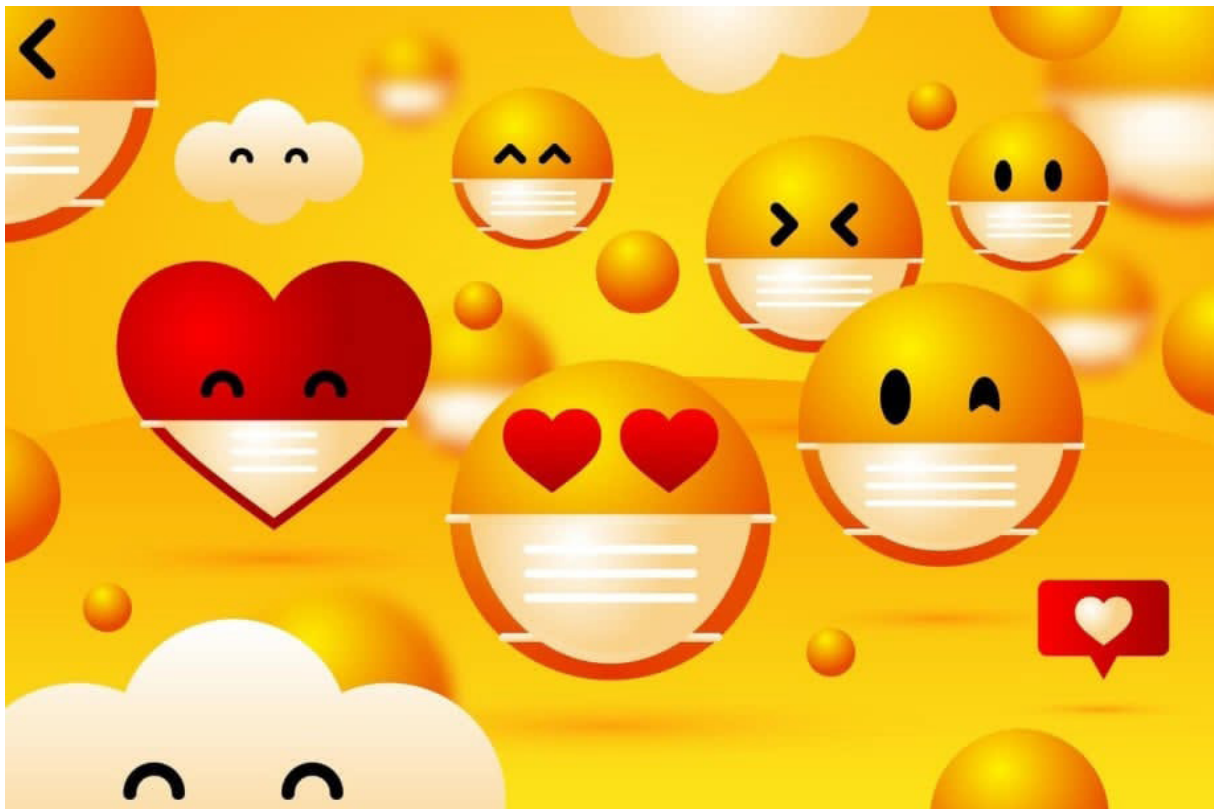
Καλημέρα 🙏🍵 Σου εύχομαι 🍀

Συχνά εμφανίζονται επίσης ερωτήσεις που λειτουργούν ως έναρξη της επικοινωνίας ή παράπονα που μετριάζονται μέσω της χρήσης emoji:

Καλημέρα 😊🍵 Κοιμήθηκες καλά;

Καλημέρα αγαπημένη 😊 Όλα καλά;

Καλημέρα 😊 Πάντα αυτό το «πρέπει»! 😊😊

Aus: Tabea Gröger /Hans Jürgen Heringer
Emojis im Gebrauch
Eine distributive Analyse

Wenn Sprachen einander prägen: Sprachliche Spuren und kulturelle Prä- gungen zwischen Deutsch und Griechisch

Όταν οι γλώσσες διαμορφώνουν η μία την άλλη: Γλωσσικά ίχνη και πολιτισμικές επιρροές μεταξύ της γερμανικής και της ελληνικής γλώσσας

Kiriaki Kasapa

Sprachen entstehen nicht im luftleeren Raum. Sie entwickeln sich durch Begegnungen, historische Ereignisse, Migration, Handel und kulturellen Austausch. Wenn Menschen miteinander in Kontakt treten, hinterlassen sie Spuren – nicht nur in der Geschichte, sondern auch in der Sprache. Wörter wandern von einer Sprache in die andere, Bedeutungen verändern sich und kulturelle Erfahrungen schreiben sich in den alltäglichen Sprachgebrauch ein.

Die Beziehung zwischen der deutschen und der griechischen Sprache bietet ein besonders interessantes Beispiel für solche sprachlichen und kulturellen Wechselwirkungen. Obwohl beide Sprachen unterschiedlichen Sprachfamilien angehören und sich historisch in ver-

Oι γλώσσες δεν δημιουργούνται σε κενό αέρος. Αναπτύσσονται μέσα από συναντήσεις ανθρώπων, ιστορικά γεγονότα, μεταναστεύσεις, εμπόριο και πολιτισμικές ανταλλαγές. Όταν οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή μεταξύ τους, αφήνουν ίχνη – όχι μόνο στην ιστορία, αλλά και στη γλώσσα. Λέξεις μεταφέρονται από τη μία γλώσσα στην άλλη, οι σημασίες τους μεταβάλλονται και οι πολιτισμικές εμπειρίες εγγράφονται στην καθημερινή γλωσσική χρήση.

Η σχέση μεταξύ της γερμανικής και της ελληνικής γλώσσας αποτελεί ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον παράδειγμα τέτοιων γλωσσικών και πολιτισμικών αλληλεπιδράσεων. Παρόλο που οι δύο γλώσσες ανήκουν σε διαφορετικές γλωσσικές οικογένειες και εξελίχθηκαν ιστορικά σε διαφορετικούς

schiedenen Räumen entwickelt haben, verbindet sie eine lange Geschichte gegenseitiger Einflüsse. Diese Einflüsse zeigen sich sowohl in der Wissenschaft und Philosophie als auch im Alltag, in der Migration und im kulturellen Leben.

Die griechische Sprache als Fundament europäischer Begriffe

Die griechische Sprache zählt zu den bedeutendsten Sprachen in der Geschichte der europäischen Zivilisation und hat entscheidend zur Entwicklung des Wortschatzes, der wissenschaftlichen Terminologie sowie grundlegender Begriffe beigetragen, die in den heutigen europäischen Sprachen verwendet werden. Ihr Einfluss auf die deutsche Sprache ist besonders in den Bereichen Philosophie, Politik, Medizin, Naturwissenschaften und Bildung sichtbar. Die kontinuierliche Präsenz griechischer Wörter und Konzepte im Deutschen ist nicht lediglich das Ergebnis sprachlicher Entlehnung, sondern spiegelt vielmehr den tiefgreifenden kulturellen und geistigen Einfluss der griechischen Welt auf die Entwicklung des europäischen Denkens wider (Horrocks, 2010).

Die Verbreitung der griechischen Sprache begann bereits in der hellenistischen Zeit, als das Koine-Griechisch als Verkehrssprache in weiten Teilen des östlichen Mittelmeerraums und des Nahen Ostens fungierte. Später übernahm das Römische Reich einen großen Teil der griechischen intellektuellen Produktion. Über die lateinische Sprache, die im Mittelalter Verwaltungs-, Bildungs- und Kirchensprache war, gelangten zahlreiche griechische Wörter in die europäischen Sprachen, darunter auch ins Deutsche (Browning, 1983).

Charakteristische Beispiele sind die Wörter „Demokratie“ (δημοκρατία), „Philosophie“ (φιλοσοφία), „Politik“ (πολιτική), „Theater“ (θέατρον), „Musik“ (μουσική) und „Biologie“ (βιολογία). Diese Begriffe stammen direkt oder indirekt aus den entsprechenden griechischen Wörtern und überschreiten die rein sprachliche Ebene, da sie grundlegende Konzepte der europäischen Denk- und Gesellschaftsordnung repräsentieren (Finley, 1970).

Der Einfluss des Griechischen zeigt sich besonders deutlich in der wissenschaftlichen Sprache. Im 18. und 19. Jahrhundert, als sich die Natur- und Sozialwissenschaften systematisch entwickelten, diente das Griechische als zentrale Quelle für die Bildung neuer Fachbegriffe. Viele wissenschaftliche Termini wurden mithilfe griechischer Wortstämme, Präfixe und Suffixe gebildet. Beispiele sind „Psychologie“, „Geographie“, „Astronomie“, „Technologie“ und „Biotechnologie“. Die Verwendung griechischer Morpheme war dabei nicht zufällig, sondern beruhte auf dem hohen Prestige des Griechischen als Sprache der Philosophie und des Wissens

γεωγραφικούς χώρους, συνδέονται με μια μακρά ιστορία αμοιβαίων επιρροών. Οι επιρροές αυτές γίνονται εμφανείς τόσο στην επιστήμη και τη φιλοσοφία όσο και στην καθημερινή ζωή, τη μετανάστευση και τον πολιτισμό.

Η ελληνική γλώσσα ως θεμέλιο των ευρωπαϊκών εννοιών

Η ελληνική γλώσσα αποτελεί μία από τις σημαντικότερες γλώσσες στην ιστορία του ευρωπαϊκού πολιτισμού και έχει συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση του λεξιλογίου, της επιστημονικής ορολογίας και των βασικών εννοιών που χρησιμοποιούνται σήμερα στις ευρωπαϊκές γλώσσες. Η επίδρασή της στη γερμανική γλώσσα είναι ιδιαίτερα εμφανής στους τομείς της φιλοσοφίας, της πολιτικής, της ιατρικής, των φυσικών επιστημών και της εκπαίδευσης. Η διαχρονική παρουσία ελληνικών λέξεων και εννοιών στη γερμανική δεν αποτελεί απλώς αποτέλεσμα γλωσσικού δανεισμού, αλλά αντανakλά τη βαθιά πολιτισμική και πνευματική επιρροή του ελληνικού κόσμου στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής σκέψης (Horrocks, 2010).

Η διάδοση της ελληνικής γλώσσας ξεκίνησε ήδη από την ελληνιστική περίοδο, όταν η Κοινή Ελληνική λειτούργησε ως γλώσσα επικοινωνίας σε μεγάλο μέρος της ανατολικής Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής. Αργότερα, η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία υιοθέτησε μεγάλο μέρος της ελληνικής πνευματικής παραγωγής. Μέσω της λατινικής γλώσσας, η οποία αποτελούσε τη γλώσσα της διοίκησης, της εκπαίδευσης και της εκκλησίας κατά τον Μεσαίωνα, πολυάριθμες ελληνικές λέξεις ενσωματώθηκαν στις ευρωπαϊκές γλώσσες, μεταξύ των οποίων και η γερμανική (Browning, 1983).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι λέξεις «Demokratie» (δημοκρατία), «Philosophie» (φιλοσοφία), «Politik» (πολιτική), «Theater» (θέατρο), «Musik» (μουσική) και «Biologie» (βιολογία). Οι όροι αυτοί προέρχονται άμεσα ή έμμεσα από τις αντίστοιχες ελληνικές λέξεις δημοκρατία, φιλοσοφία, πολιτική, θέατρον, μουσική και βιολογία. Η σημασία τους υπερβαίνει τη γλωσσική τους διάσταση, καθώς αντιπροσωπεύουν θεμελιώδεις έννοιες που διαμόρφωσαν τον ευρωπαϊκό τρόπο σκέψης και οργάνωσης των κοινωνιών (Finley, 1970).

Η επιρροή της ελληνικής γλώσσας γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στον επιστημονικό λόγο. Κατά τον 18ο και 19ο αιώνα, περίοδο κατά την οποία αναπτύχθηκαν συστηματικά οι φυσικές και κοινωνικές επιστήμες, η ελληνική γλώσσα αποτέλεσε βασική πηγή για τη δημιουργία νέων όρων. Πολλές επιστημονικές έννοιες σχηματίστηκαν με τη χρήση ελληνικών ριζών, προθεμάτων και επιθημάτων. Παραδείγματα αποτελούν οι λέξεις «Psychologie» (ψυχολογία), «Geographie» (γεωγραφία), «Astronomie» (αστρονομία), «Technologie» (τεχνολογία) και «Biotechnologie» (βιοτεχνολογία). Η επιλογή ελληνικών μορφημάτων δεν ήταν τυχαία, καθώς η ελληνική θεωρούνταν γλώσσα υψηλού κύρους, στενά συνδεδεμένη με τη φιλοσοφία και την επιστημονική γνώση (Babiniotis,

(Babiniotis, 2002).

Ebenso bedeutsam ist die Präsenz griechischer Präfixe und Suffixe im Deutschen. Elemente wie „bio-“, „geo-“, „tele-“, „auto“, „mikro-“, „makro-“, -„-logie“ und -„-graphie“ werden bis heute zur Bildung neuer wissenschaftlicher Begriffe verwendet. Wörter wie Mikrobiologie, Geopolitik, Telekommunikation und Autonomie zeigen, dass griechische Sprachelemente weiterhin ein produktives Wortbildungssystem darstellen. Diese Praxis ist nicht auf das Deutsche beschränkt, sondern ein gemeinsames Merkmal vieler europäischer Sprachen und verweist auf eine gemeinsame wissenschaftliche und kulturelle Tradition (Horrocks, 2010).

Bemerkenswert ist zudem, dass viele griechische Wörter bei ihrer Integration ins Deutsche semantischen Veränderungen unterlagen. Einige behielten ihre ursprüngliche Bedeutung bei, während andere neue Nuancen erhielten oder sich auf spezifische Fachgebiete spezialisierten. Dieser Prozess ist ein natürliches Phänomen sprachlicher Entwicklung und zeigt, dass Entlehnungen keine bloße Kopie darstellen, sondern kreative Anpassungen an neue kulturelle und gesellschaftliche Kontexte.

Der griechische Einfluss auf die deutsche Sprache beschränkt sich nicht ausschließlich auf Wissenschaft und Philosophie. Während des deutschen Klassizismus und der Romantik wurden bedeutende Intellektuelle wie Johann Wolfgang von Goethe und Wilhelm von Humboldt stark von der antiken griechischen Literatur geprägt und förderten die klassische Bildung als Bildungsideal. Der Unterricht des Altgriechischen an deutschen Schulen und Universitäten trug über Jahrhunderte zur Bewahrung und Verbreitung des griechischen kulturellen Erbes bei (Browning, 1983).

Deutsche Einflüsse auf die griechische Sprache

Die sprachlichen Beziehungen zwischen Deutschland und Griechenland stellen kein punktuell oder isoliertes Phänomen dar, sondern das Ergebnis einer langfristigen historischen Entwicklung und kulturellen Interaktion. Besonders seit dem 19. Jahrhundert intensivierten sich die wissenschaftlichen, bildungsbezogenen und kulturellen Kontakte zwischen beiden Ländern, was zur sprachlichen Einflussnahme des Deutschen auf das Griechische beitrug (Clogg, 1992).

Nach der Gründung des griechischen Staates orientierte sich Griechenland an europäischen Verwaltungs- und Bildungsmodellen, insbesondere am deutschen Universitäts- und Wissenschaftssystem. Die deutsche pädagogische und philosophische Tradition hatte einen bedeutenden Einfluss auf die Entwicklung des griechischen Hochschulwesens. Viele griechische Gelehrte und Wissenschaftler studierten an deutschen Universitäten und brachten anschließend wissenschaftliche Methoden und

2002).

Εξίσου σημαντική είναι η παρουσία ελληνικών προθεμάτων και επιθημάτων στη γερμανική γλώσσα. Μορφήματα όπως „bio-“, „geo-“, „tele“-“, „auto“, „mikro-“, „makro-“, -„-logie“ και „-graphie“ χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα για τη δημιουργία νέων επιστημονικών όρων. Για παράδειγμα, οι λέξεις Mikrobiologie, Geopolitik, Telekommunikation και Autonomie αποδεικνύουν ότι τα ελληνικά γλωσσικά στοιχεία εξακολουθούν να αποτελούν παραγωγικό μηχανισμό δημιουργίας λεξιλογίου. Η πρακτική αυτή δεν περιορίζεται στη γερμανική γλώσσα, αλλά αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό των περισσότερων ευρωπαϊκών γλωσσών, γεγονός που υποδηλώνει την ύπαρξη μιας κοινής επιστημονικής και πολιτισμικής παράδοσης (Horrocks, 2010).

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι πολλές ελληνικές λέξεις, κατά την ενσωμάτωσή τους στη γερμανική, υπέστησαν σημασιολογικές μεταβολές. Ορισμένοι όροι διατήρησαν την αρχική τους σημασία, ενώ άλλοι απέκτησαν νέες αποχρώσεις ή εξειδικεύτηκαν σε συγκεκριμένα επιστημονικά πεδία. Η διαδικασία αυτή αποτελεί φυσικό φαινόμενο στη γλωσσική εξέλιξη και αποδεικνύει ότι οι γλωσσικοί δανεισμοί δεν είναι απλή αντιγραφή, αλλά δημιουργική προσαρμογή σε νέα πολιτισμικά και κοινωνικά περιβάλλοντα.

Η ελληνική επιρροή στη γερμανική γλώσσα δεν περιορίζεται μόνο στην επιστήμη και τη φιλοσοφία. Κατά την περίοδο του γερμανικού κλασικισμού και του ρομαντισμού, σημαντικοί διανοούμενοι όπως ο Johann Wolfgang von Goethe και ο Wilhelm von Humboldt επηρεάστηκαν έντονα από την αρχαία ελληνική γραμματεία και προώθησαν την κλασική παιδεία ως πρότυπο μόρφωσης. Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στα γερμανικά σχολεία και πανεπιστήμια συνέβαλε στη διατήρηση και διάδοση της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς για πολλούς αιώνες (Browning, 1983).

Γερμανικές επιρροές στην ελληνική γλώσσα

Οι γλωσσικές σχέσεις μεταξύ Γερμανίας και Ελλάδας δεν αποτελούν ένα στιγμιαίο ή αποσπασματικό φαινόμενο, αλλά προϊόν μακροχρόνιας ιστορικής εξέλιξης και πολιτισμικής αλληλεπίδρασης. Ιδιαίτερα από τον 19ο αιώνα και εξής, παρατηρείται σημαντική εντατικοποίηση των επιστημονικών, εκπαιδευτικών και πολιτισμικών επαφών μεταξύ των δύο χωρών, γεγονός που συνέβαλε στη γλωσσική επιρροή της γερμανικής στην ελληνική (Clogg, 1992).

Μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, η Ελλάδα προσανατολίστηκε σε ευρωπαϊκά πρότυπα διοίκησης και εκπαίδευσης, με ιδιαίτερη έμφαση στο γερμανικό πανεπιστημιακό και επιστημονικό σύστημα. Η γερμανική παιδαγωγική και φιλοσοφική παράδοση άσκησε

Terminologie nach Griechenland (Beaton, 1994).

Insbesondere in den Bereichen Medizin, Philosophie, Musik und Technologie stellte Deutschland lange Zeit einen zentralen Bezugspunkt für die griechische akademische Welt dar. Dieser Einfluss beschränkte sich nicht nur auf den Wortschatz, sondern erstreckte sich auch auf epistemologische Ansätze und Denkweisen, was indirekt die sprachliche Ausdrucksweise und wissenschaftliche Terminologie im Griechischen prägte (Tziovas, 1997).

Gleichzeitig waren die griechisch-deutschen Beziehungen auch von historischen Spannungen geprägt. Ereignisse des 20. Jahrhunderts wie der Zweite Weltkrieg und die deutsche Besatzung Griechenlands hinterließen tiefe Spuren im kollektiven Gedächtnis und in gesellschaftlichen Repräsentationen. Obwohl diese Erfahrungen nicht unmittelbar im Sprachsystem sichtbar sind, beeinflussten sie über Jahrzehnte hinweg das Bild Deutschlands im griechischen öffentlichen Diskurs (Herzfeld, 2004).

Die Sprache fungiert jedoch häufig als vermittelnder Mechanismus zur Überwindung historischer Spannungen. Selbst in Zeiten politischer Konflikte setzen sich kulturelle und sprachliche Austauschprozesse fort und verdeutlichen die relative Autonomie sprachlicher Kommunikation gegenüber politischen Beziehungen.

Im Bereich des Wortschatzes hat das Deutsche deutliche Spuren im modernen Griechisch hinterlassen, insbesondere durch Entlehnungen aus Alltag, Kunst und Wissenschaft. Beispiele hierfür sind Kitsch (κιτς), Blitz (μπλιτς), Reflex (ρεφλέξ), Lumpen (λούμπεν) und Walzer (βαλς), die entweder ihre ursprüngliche Form behalten oder phonetisch angepasst wurden (Holton et al., 1997).

Darüber hinaus trugen wissenschaftliche Kooperationen, Übersetzungen deutscher Fachliteratur und akademische Mobilität im 20. Jahrhundert zur weiteren Verbreitung deutscher Terminologie im Griechischen bei. Diese Begriffe wurden häufig indirekt oder über internationale wissenschaftliche Kanäle übernommen. Ein wesentliches Merkmal dieser Entlehnungen ist ihre Anpassung an das griechische phonologische und morphologische System. Dieser Prozess zeigt, dass sprachliche Entlehnungen nicht statisch, sondern dynamisch und transformativ sind (Joseph & Philippaki-Warbuton, 2004).

Abschließend lässt sich feststellen, dass sprachliche Einflüsse nicht ausschließlich aus politischen oder diplomatischen Beziehungen entstehen, sondern auch durch breitere kulturelle Netzwerke wie Medien, Technologie, Kunst und globalisierte Popkultur vermittelt werden. Dadurch ist der sprachliche Austausch zwi-

σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ αρκετοί Έλληνες λόγιοι και επιστήμονες φοίτησαν σε γερμανικά πανεπιστήμια, μεταφέροντας στη συνέχεια επιστημονικές μεθοδολογίες και ορολογία στην Ελλάδα (Beaton, 1994).

Ιδιαίτερα στους τομείς της ιατρικής, της φιλοσοφίας, της μουσικής και της τεχνολογίας, η Γερμανία αποτέλεσε για μεγάλο χρονικό διάστημα βασικό σημείο αναφοράς για τον ελληνικό ακαδημαϊκό χώρο. Η επιρροή αυτή δεν περιορίστηκε μόνο σε επίπεδο λεξιλογίου, αλλά επεκτάθηκε και σε επίπεδο επιστημολογικών προσεγγίσεων και τρόπων σκέψης, γεγονός που επηρέασε έμμεσα τη γλωσσική έκφραση και την επιστημονική ορολογία στην ελληνική γλώσσα (Tziovas, 1997).

Παράλληλα, οι ελληνογερμανικές σχέσεις χαρακτηρίστηκαν και από ιστορικές εντάσεις. Ιδιαίτερα γεγονότα του 20ού αιώνα, όπως ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και η γερμανική κατοχή της Ελλάδας, άφησαν βαθύ αποτύπωμα στη συλλογική μνήμη και στις κοινωνικές αναπαραστάσεις. Αν και οι ιστορικές αυτές εμπειρίες δεν αντανakλώνται άμεσα στο γλωσσικό σύστημα, επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό την εικόνα της Γερμανίας στον ελληνικό δημόσιο λόγο για αρκετές δεκαετίες (Herzfeld, 2004).

Ωστόσο, η γλώσσα συχνά λειτουργεί ως διαμεσολαβητικός μηχανισμός υπέρβασης ιστορικών εντάσεων. Ακόμη και σε περιόδους πολιτικής αστάθειας ή συγκρούσεων, οι πολιτισμικές και γλωσσικές ανταλλαγές συνεχίζονται, υποδηλώνοντας τη σχετική αυτονομία της γλωσσικής επικοινωνίας από τις πολιτικές σχέσεις.

Σε επίπεδο λεξιλογίου, η γερμανική γλώσσα έχει αφήσει εμφανή ίχνη στη σύγχρονη ελληνική, κυρίως μέσω δανεισμών που σχετίζονται με την καθημερινή χρήση, την τέχνη και την επιστήμη. Παραδείγματα τέτοιων δανείων αποτελούν οι λέξεις «κιτς» (Kitsch), «μπλιτς» (Blitz), «ρεφλέξ» (Reflex), «λούμπεν» (Lumpen) και «βαλς» (Walzer), οι οποίες είτε διατηρούν τη γερμανική τους μορφή είτε έχουν προσαρμοστεί φωνολογικά στο ελληνικό σύστημα (Holton et al., 1997).

Επιπλέον, κατά τον 20ό αιώνα, η ενίσχυση της επιστημονικής συνεργασίας, η μετάφραση γερμανικών επιστημονικών έργων και η ακαδημαϊκή κινητικότητα συνέβαλαν περαιτέρω στη διάδοση γερμανικών όρων στην ελληνική γλώσσα. Οι όροι αυτοί συχνά ενσωματώθηκαν μέσω έμμεσων δανεισμών ή μέσω διεθνών επιστημονικών καναλιών. Σημαντικό χαρακτηριστικό αυτών των δανείων είναι η προσαρμογή τους στο ελληνικό φωνολογικό και μορφολογικό σύστημα. Η διαδικασία αυτή καταδεικνύει ότι οι γλωσσικοί δανεισμοί δεν είναι στατικοί, αλλά δυναμικοί και μετασχηματιστικοί, καθώς προσαρμόζονται στις δομικές και επικοινωνιακές ανάγκες της γλώσσας

schen Griechisch und Deutsch in einen umfassenderen europäischen und internationalen Kontext eingebettet.

Migration als sprachliche und kulturelle Brücke

Ein besonders bedeutendes Kapitel der griechisch-deutschen Beziehungen stellt die Migration dar. In den 1960er- und 1970er-Jahren wanderten viele Griechen als sogenannte Gastarbeiter nach Deutschland aus. Sie brachten nicht nur ihre Arbeitskraft und persönlichen Lebensgeschichten mit, sondern auch ihre Sprache, ihre Bräuche und ihre kulturelle Identität. Viele griechische Familien lebten zwischen zwei sprachlichen Welten. Deutsche Wörter wurden in den Alltag griechischer Migrantenfamilien integriert, während gleichzeitig griechische Ausdrücke und kulturelle Elemente Teil des Alltags in Deutschland wurden.

Besonders deutlich wird dies im Bereich der Gastronomie und des kulturellen Lebens. Wörter wie Gyros, Souvlaki, Ouzo oder Tzatziki sind heute im Deutschen weit verbreitet und fungieren als symbolische Verweise auf die Präsenz der griechischen Kultur in Deutschland.

Die griechischen Spuren im Deutschen beschränken sich jedoch nicht nur auf gastronomische Begriffe. Zahlreiche internationale wissenschaftliche Wörter griechischen Ursprungs sind ein fester Bestandteil des deutschen Wortschatzes. Begriffe wie Demokratie, Energie, Telefon, Methode, Psychologie oder Krise verdeutlichen die zentrale Rolle des Griechischen bei der Entwicklung europäischer wissenschaftlicher und bildungssprachlicher Traditionen.

Gerade diese Verbindung antiker Begriffe mit modernen kulturellen Einflüssen macht die griechisch-deutschen Sprachbeziehungen besonders interessant. Sie verbindet Vergangenheit und Gegenwart sowie Alltagskultur und Wissenschaft miteinander. Migration hinterließ somit nicht nur soziale und wirtschaftliche Spuren, sondern auch sprachliche. Sprache wurde zu einem Ort der Erinnerung, der Anpassung und der kulturellen Begegnung.

Sprache als Träger kultureller Erinnerung

Sprachen speichern Geschichte. Jedes Lehnwort, jede idiomatische Wendung und jede sprachliche Veränderung verweist auf frühere Kontakte zwischen Menschen und Kulturen. Die sprachlichen Beziehungen zwischen dem Deutschen und dem Griechischen zeigen, dass Sprache weit mehr ist als ein bloßes Kommunikationsmittel. Sie stellt zugleich ein kulturelles Gedächtnis dar. Wörter bewahren Spuren von Migration, Wissenschaft, Handel und gesellschaftlichem Wandel.

Insbesondere in einer globalisierten Welt, in der kulturelle Kontakte immer häufiger werden, bleibt Sprache ein bedeutender Raum gegenseitiger Beeinflussung. Sie erinnert daran, dass Kulturen niemals vollständig isoliert existieren, sondern sich kontinuierlich durch gegenseitigen Austausch

υποδοχής (Joseph & Philippaki-Warbuton, 2004).

Τέλος, οι γλωσσικές επιρροές δεν προκύπτουν αποκλειστικά από άμεσες πολιτικές ή διπλωματικές σχέσεις, αλλά και από ευρύτερα πολιτισμικά δίκτυα, όπως τα μέσα ενημέρωσης, η τεχνολογία, η τέχνη και η παγκοσμιοποιημένη поп κουλτούρα. Με αυτόν τον τρόπο, η γλωσσική ανταλλαγή μεταξύ ελληνικής και γερμανικής εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ευρωπαϊκής και διεθνούς πολιτισμικής διακίνησης.

Η μετανάστευση ως γλωσσικός και πολιτισμικός συνδυετικός κρίκος

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό κεφάλαιο των γερμανοελληνικών σχέσεων αποτελεί η μετανάστευση. Κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970, πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν στη Γερμανία ως λεγόμενοι «φιλοξενούμενοι εργάτες» (Gastarbeiter). Μαζί τους μετέφεραν όχι μόνο την εργατική τους δύναμη και προσωπικές ιστορίες, αλλά και τη γλώσσα, τα έθιμα και την πολιτισμική τους ταυτότητα. Πολλές ελληνικές οικογένειες ζούσαν ανάμεσα σε δύο γλωσσικούς κόσμους. Γερμανικές λέξεις ενσωματώθηκαν στην καθημερινότητα των ελληνικών μεταναστευτικών οικογενειών, ενώ ταυτόχρονα ελληνικές εκφράσεις και πολιτισμικά στοιχεία έγιναν μέρος της καθημερινής ζωής στη Γερμανία.

Ιδιαίτερα εμφανές γίνεται αυτό στον χώρο της γαστρονομίας και της πολιτιστικής ζωής. Λέξεις όπως «γύρος», «σουβλάκι», «ούζο» ή «τζατζίκι» είναι σήμερα ευρέως γνωστές στη γερμανική γλώσσα και λειτουργούν ως συμβολικές αναφορές στην παρουσία της ελληνικής κουλτούρας στη Γερμανία.

Ωστόσο, τα ελληνικά ίχνη στη γερμανική δεν περιορίζονται μόνο σε γαστρονομικούς όρους. Πολλές διεθνείς επιστημονικές λέξεις ελληνικής προέλευσης αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του γερμανικού λεξιλογίου. Όροι όπως «Demokratie», «Energie», «Telefon», «Methode», «Psychologie» ή «Krise» δείχνουν τον καθοριστικό ρόλο της ελληνικής γλώσσας στη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών επιστημονικών και εκπαιδευτικών παραδόσεων.

Αυτή ακριβώς η συνύπαρξη αρχαίων όρων και σύγχρονων πολιτισμικών επιρροών καθιστά τις γερμανοελληνικές γλωσσικές σχέσεις ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες. Συνδέει το παρελθόν με το παρόν, καθώς και την καθημερινή ζωή με την επιστήμη. Η μετανάστευση, επομένως, δεν άφησε μόνο κοινωνικά ή οικονομικά ίχνη, αλλά και γλωσσικά. Η γλώσσα έγινε τόπος μνήμης, προσαρμογής και πολιτισμικής συνάντησης.

Η γλώσσα ως φορέας πολιτισμικής μνήμης

Οι γλώσσες αποθηκεύουν ιστορία. Κάθε δάνειο, κάθε ιδιωματική έκφραση και κάθε γλωσσική μεταβολή

entwickeln.

Abschließend lässt sich festhalten, dass Sprache im Austausch zwischen Kulturen nicht nur neue Wörter hervorbringt, sondern auch neue kulturelle Perspektiven eröffnet. Die Beziehungen zwischen dem Deutschen und dem Griechischen verdeutlichen in besonderer Weise die enge Verbindung von Sprache, Geschichte und Identität. Sprachliche Spuren erzählen Geschichten von Begegnungen, Austausch und Wandel. Sie zeigen, dass jede Sprache ein lebendiges Archiv menschlicher Erfahrungen darstellt, reich an Erinnerungen, Einflüssen und kulturellen Prägungen.

Aus diesem Grund sollte Sprache nicht nur als Kommunikationsmittel betrachtet werden, sondern auch als Spiegel historischer und kultureller Entwicklungen. Durch die Untersuchung von Sprache lassen sich die Beziehungen zwischen Völkern, Prozesse kultureller Interaktion sowie die Entstehung kollektiver Identitäten im Laufe der Zeit besser verstehen.

παραπέμπει σε παλαιότερες επαφές μεταξύ ανθρώπων και πολιτισμών.

Οι γλωσσικές σχέσεις μεταξύ της γερμανικής και της ελληνικής δείχνουν ότι η γλώσσα είναι πολύ περισσότερο από ένα απλό μέσο επικοινωνίας. Αποτελεί ταυτόχρονα και πολιτισμικό αποθετήριο μνήμης. Οι λέξεις διατηρούν ίχνη μετανάστευσης, επιστήμης, εμπορίου και κοινωνικών μετασχηματισμών.

Ιδίως σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, όπου οι πολιτισμικές επαφές είναι ολοένα και συχνότερες, η γλώσσα παραμένει ένας σημαντικός χώρος αμοιβαίας επιρροής. Υπενθυμίζει ότι οι πολιτισμοί δεν υπάρχουν ποτέ απολύτως απομονωμένοι, αλλά αλληλεπιδρούν συνεχώς και εξελίσσονται μέσα από την επαφή τους.

Εν κατακλείδι, όταν οι γλώσσες αλληλεπιδρούν και επηρεάζουν η μία την άλλη, δεν δημιουργούνται μόνο νέες λέξεις, αλλά και νέες πολιτισμικές προοπτικές. Οι σχέσεις μεταξύ της γερμανικής και της ελληνικής γλώσσας αναδεικνύουν με σαφήνεια πόσο στενά συνδέονται η γλώσσα, η ιστορία και η ταυτότητα. Τα γλωσσικά ίχνη αφηγούνται ιστορίες συναντήσεων, ανταλλαγών και μεταβολών. Δείχνουν ότι κάθε γλώσσα αποτελεί ένα ζωντανό αρχείο ανθρώπινων εμπειριών, γεμάτο μνήμες, επιρροές και πολιτισμικά αποτυπώματα.

Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο αξίζει να αντιμετωπίζουμε τη γλώσσα όχι μόνο ως μέσο επικοινωνίας, αλλά και ως καθρέφτη ιστορικών και πολιτισμικών εξελίξεων. Μέσα από τη μελέτη της γλώσσας μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τις σχέσεις μεταξύ των λαών, τις διαδικασίες πολιτισμικής αλληλεπίδρασης και τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται οι συλλογικές ταυτότητες μέσα στον χρόνο.

Literaturverzeichnis/Βιβλιογραφία

- Babiniotis, G. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Beaton, R. (1994). *An Introduction to Modern Greek Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Browning, R. (1983). *Medieval and Modern Greek*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clogg, R. (1992). *A Concise History of Greece*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Finley, M. I. (1970). *Early Greece: The Bronze and Archaic Ages*. New York: Norton.
- Herzfeld, M. (2004). *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State*. New York: Routledge.
- Holton, D., Mackridge, P., & Philippaki-Warbuton, I. (2004). *Greek: A Comprehensive Grammar of the Modern Language*. London and New York: Routledge.
- Horrocks, G. (2010). *Greek: A History of the Language and Its Speakers*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Tziovas, D. (1997). *Greek Modernism and Beyond*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Auf den Spuren der Leichten Sprache im deutschen Alltag

Στα ίχνη της εύκολης γλώσσας στη γερμανική καθημερινότητα

Konstantina Koufala

„400 Aufrufe pro Monat, das ist uns Antwort genug.“ Aschaffenburg zeigt, wie sie mit Leichter Sprache alle Bürger:innen erreichen.

„Leichte Sprache wurde bei uns noch nie eingefordert.“ oder „Wer liest diese Seiten überhaupt?“ – solche Einwände kennt man in vielen Kommunen. Die Stadt Aschaffenburg beweist das Gegenteil: Die Pressemeldungen in Leichter Sprache werden monatlich bis zu 400-mal aufgerufen. Eine Zahl, die für sich spricht.

Wenn von Barrierefreiheit die Rede ist, denken die meisten Menschen zunächst an bauliche Hindernisse oder technische Lösungen, die den Alltag von Menschen mit Behinderungen erleichtern. Die Beiträge dieser Kolumne haben jedoch bereits verdeutlicht, dass der Zugang zu Informationen und Kommunikation eine ebenso wichtige Dimension der Barrierefreiheit darstellen. In Deutschland hat sich die Leichte Sprache inzwischen als ein wesentliches Instrument kommunikativer Barrierefreiheit etabliert, dem man in immer mehr Bereichen des täglichen Lebens begegnet.

Die erste Begegnung mit Leichter Sprache erfolgt heute

«400 επισκέψεις τον μήνα, αυτή η απάντηση μας είναι αρκετή.» Το Ασάφενμπουργκ (γερμανική πόλη στη Βαυαρία) μας δείχνει πώς καταφέρνει να προσεγγίσει όλους τους πολίτες μέσω της εύκολης γλώσσας (Leichte Sprache).

«Ποτέ δεν μας ζητήθηκε να χρησιμοποιήσουμε την εύκολη γλώσσα». Απεναντίας αντιρρήσεις του τύπου: «Μα ποιος διαβάζει αυτές τις σελίδες;» ακούγονται συχνά σε άλλες πόλεις. Το Ασάφενμπουργκ αποτελεί την απόδειξη για το αντίθετο: τα δελτία Τύπου που δημοσιεύει σε εύκολη γλώσσα έχουν έως και 400 επισκέψεις κάθε μήνα. Ένας αριθμός που μιλάει από μόνος του.

Όταν γίνεται λόγος για προσβασιμότητα, οι περισσότεροι άνθρωποι σκέφτονται φυσικά εμπόδια ή τεχνολογικές λύσεις που διευκολύνουν την καθημερινότητα των ατόμων με αναπηρία. Ωστόσο μέσα από τα άρθρα της παρούσας στήλης έχει ήδη καταστεί σαφές πως η πρόσβαση στην πληροφορία και την επικοινωνία αποτελεί εξίσου σημαντική διάσταση της προσβασιμότητας. Στη Γερμανία η εύκολη γλώσσα έχει πλέον καθιερωθεί ως ένα ουσιαστικό εργαλείο επικοινωνιακής προσβασιμότητας, το οποίο συναντά κανείς σε ολοένα και περισσότερους τομείς της καθημερινής ζωής.

häufig im digitalen Raum. Ministerien, Behörden, Universitäten, Krankenkassen und zahlreiche soziale Einrichtungen bieten auf ihren Webseiten eigene Bereiche in Leichter Sprache an. Dort werden Informationen über Dienstleistungen, Rechte, Pflichten oder Verwaltungsverfahren in verständlicher Form bereitgestellt. Gerade bei komplexen bürokratischen Themen trägt dies dazu bei, dass Informationen nicht nur Menschen mit hohen Sprach- oder Lesekompetenzen vorbehalten bleiben.

Die Leichte Sprache ist in den digitalen Medien längst über klassische Webseiten hinaus präsent. Zunehmend entstehen in den letzten Jahren Informationsangebote, Videos, Podcasts und Nachrichtenformate in Leichter Sprache. Öffentlich-rechtliche Medien und verschiedene Nachrichtenplattformen veröffentlichen Inhalte, die speziell auf die Bedürfnisse von Menschen mit eingeschränkter Lesekompetenz oder geringen Deutschkenntnissen zugeschnitten sind. Diese Entwicklung verdeutlicht, wie wichtig ein gleichberechtigter Zugang zu Informationen in einer zunehmend digitalisierten Gesellschaft geworden ist.

Weniger bekannt ist, dass die Prinzipien der Leichten Sprache nicht nur in schriftlichen Texten Anwendung finden, sondern zunehmend auch die mündliche Kommunikation beeinflussen. Kurze Sätze, klare Aussagen, eine übersichtliche Struktur und der Verzicht auf unnötig komplizierte Fachbegriffe erleichtern Gespräche in Behörden, Beratungsstellen, Bildungseinrichtungen oder im Gesundheitswesen. Gerade in Situationen, in denen wichtige Entscheidungen getroffen werden müssen, kann verständliche Sprache dazu beitragen, Missverständnisse zu vermeiden und die Selbstbestimmung der Betroffenen zu stärken.

Die zunehmende Verbreitung der Leichten Sprache hat darüber hinaus neue berufliche Perspektiven eröffnet. In Deutschland entwickelt sich seit einigen Jahren ein eigenständiges Tätigkeitsfeld rund um die Erstellung, Übersetzung, Überarbeitung und Prüfung von Texten in Leichter Sprache. Öffentliche Einrichtungen, Wohlfahrtsverbände, Medienhäuser und Unternehmen suchen zunehmend Fachkräfte, die komplexe Informationen adressatengerecht aufbereiten können. Besonders für Absolventinnen und Absolventen sprachwissenschaftlicher, philologischer oder übersetzungswissenschaftlicher Studiengänge eröffnet sich hier ein interessantes Berufsfeld. Die Entwicklung der Künstlichen Intelligenz (KI) und digitaler Werkzeuge verringert diesen Bedarf nicht. Im Gegenteil: Sie unterstreicht die Bedeutung menschlicher sprachlicher Expertise, denn die Erstellung wirklich verständlicher und barrierefreier Texte erfordert spezialisiertes Fachwissen sowie ein tiefes Verständnis der Bedürfnisse unterschiedlicher Zielgruppen.

Die zunehmende Präsenz der Leichten Sprache im deutschen Alltag verdeutlicht, dass Barrierefreiheit weit mehr ist als eine abstrakte Idee oder eine gesetzliche Verpflichtung.

Η πρώτη επαφή πολλών πολιτών με την εύκολη γλώσσα γίνεται σήμερα μέσω του διαδικτύου. Δημόσιες υπηρεσίες, υπουργεία, ασφαλιστικοί φορείς, πανεπιστήμια και κοινωνικοί οργανισμοί διαθέτουν ειδικές ενότητες στις ιστοσελίδες τους με την ένδειξη «Leichte Sprache». Εκεί παρέχονται πληροφορίες σε απλουστευμένη μορφή για διοικητικές διαδικασίες, κοινωνικές παροχές, δικαιώματα και υποχρεώσεις των πολιτών. Με τον τρόπο αυτό διευκολύνεται η πρόσβαση σε πληροφορίες που συχνά παρουσιάζονται σε περίπλοκη διοικητική γλώσσα.

Η παρουσία της εύκολης γλώσσας στα ψηφιακά μέσα δεν περιορίζεται στις ιστοσελίδες. Τα τελευταία χρόνια εμφανίζονται όλο και περισσότερα ενημερωτικά δελτία, βίντεο, podcasts και ειδησεογραφικά κείμενα σε εύκολη γλώσσα. Ορισμένοι δημόσιοι ραδιοτηλεοπτικοί φορείς και ειδησεογραφικές πλατφόρμες δημοσιεύουν ειδήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες ατόμων με περιορισμένες αναγνωστικές δεξιότητες ή περιορισμένη γνώση της γερμανικής γλώσσας. Η εξέλιξη αυτή αναδεικνύει τη σημασία της ισότιμης πρόσβασης στην ενημέρωση, ιδιαίτερα σε μια εποχή όπου η πληροφορία διακινείται κυρίως μέσω ψηφιακών καναλιών.

Λιγότερο γνωστή είναι ίσως η χρήση των αρχών της εύκολης γλώσσας στον προφορικό λόγο. Αν και ο όρος συνδέεται συνήθως με γραπτά κείμενα, πολλές από τις βασικές αρχές της εφαρμόζονται πλέον και στην καθημερινή επικοινωνία. Σύντομες προτάσεις, σαφής δομή, αποφυγή εξειδικευμένης ορολογίας και επανάληψη σημαντικών πληροφοριών χρησιμοποιούνται σε δημόσιες υπηρεσίες, κοινωνικές δομές, εκπαιδευτικά ιδρύματα και συμβουλευτικά κέντρα. Η προφορική αυτή διάσταση αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε περιβάλλοντα όπου η κατανόηση των πληροφοριών είναι καθοριστική για τη λήψη αποφάσεων ή την πρόσβαση σε υπηρεσίες.

Παράλληλα, η αυξανόμενη διάδοση της εύκολης γλώσσας έχει δημιουργήσει και νέες επαγγελματικές προοπτικές. Στη Γερμανία αναπτύσσεται σταδιακά ένας εξειδικευμένος επαγγελματικός χώρος που αφορά τη συγγραφή, τη μετάφραση, την επιμέλεια και τον έλεγχο κειμένων σε εύκολη γλώσσα. Δημόσιοι φορείς, κοινωνικοί οργανισμοί, εκδοτικοί οίκοι και εταιρείες αναζητούν επαγγελματίες με γλωσσικές και επικοινωνιακές δεξιότητες που μπορούν να μετατρέπουν σύνθετες πληροφορίες σε κατανοητό περιεχόμενο. Ιδιαίτερα για αποφοίτους γλωσσολογικών, φιλολογικών και μεταφραστικών σχολών, η εύκολη γλώσσα αναδεικνύεται σε ένα νέο και δυναμικό πεδίο απασχόλησης. Η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης (TN) και των ψηφιακών εργαλείων δεν μειώνει αυτή την ανάγκη· αντίθετα ενισχύει τη σημασία της ανθρώπινης γλωσσικής επιμέλειας, καθώς η παραγωγή πραγματικά κατανοητών και προσβάσιμων κειμένων απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις και βαθιά κατανόηση των αναγκών του κοινού.

Η καθημερινή παρουσία της εύκολης γλώσσας στη Γερ-

tung. Schritt für Schritt wird sie zu einem selbstverständlichen Bestandteil der alltäglichen Kommunikation – sowohl in digitalen als auch in analogen Lebensbereichen. Die Leichte Sprache ist damit längst nicht mehr nur Gegenstand wissenschaftlicher Diskussionen oder sozialpolitischer Maßnahmen. Sie ist zu einem sichtbaren Bestandteil einer Gesellschaft geworden, die sich um mehr Verständlichkeit und Teilhabe bemüht.

Die Spuren der Leichten Sprache im deutschen Alltag machen deutlich, dass Verständlichkeit kein Luxus, sondern eine Voraussetzung für Teilhabe ist. Denn Informationen sind erst dann wirklich zugänglich, wenn sie von den Menschen verstanden werden können, für die sie bestimmt sind. Genau darin liegt der eigentliche Wert der Leichten Sprache: Sie vereinfacht nicht nur Texte, sondern erleichtert den Zugang zu Wissen, Kommunikation und gesellschaftlicher Teilhabe.

Ist es vielleicht an der Zeit, dass auch Griechenland diesem positiven Beispiel folgt?

μανία δείχνει ότι η προσβασιμότητα δεν αποτελεί μια αφηρημένη έννοια ή μια υποχρέωση που περιορίζεται στη νομοθεσία. Απεναντίας μετατρέπεται σταδιακά σε μέρος της καθημερινής επικοινωνιακής πρακτικής, τόσο στον ψηφιακό όσο και στον φυσικό χώρο. Η εύκολη γλώσσα δεν αποτελεί πλέον απλώς αντικείμενο επιστημονικών συζητήσεων ή κοινωνικοπολιτικών παρεμβάσεων. Έχει εξελιχθεί σε ένα ορατό στοιχείο μιας κοινωνίας που επιδιώκει μεγαλύτερη κατανόηση και ουσιαστικότερη συμμετοχή για όλους/όλες.

Τα ίχνη της εύκολης γλώσσας στη γερμανική καθημερινότητα καταδεικνύουν ότι η κατανόηση δεν αποτελεί πολυτέλεια, αλλά βασική προϋπόθεση για τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Οι πληροφορίες είναι πραγματικά προσβάσιμες μόνο όταν μπορούν να γίνουν κατανοητές από τους ανθρώπους στους οποίους απευθύνονται. Σε αυτό ακριβώς έγκειται η ουσιαστική αξία της εύκολης γλώσσας: δεν απλοποιεί απλώς τα κείμενα, αλλά διευκολύνει την πρόσβαση στη γνώση, την επικοινωνία και την κοινωνική συμμετοχή.

Μήπως ήρθε η ώρα και για την Ελλάδα να ακολουθήσει το φωτεινό αυτό παράδειγμα;

Quellen / Πηγές:
<https://summ-ai.com/project/leichte-sprache-in-aschaffenburg-400-aufrufe-pro-monat/>

Einsam am Schreibtisch: Warum das Homeoffice die Psyche belastet

Μόνος στο γραφείο: Γιατί η τηλεργασία επιβαρύνει την ψυχική υγεία

06

Nikos Alexatos

Die Arbeit von zu Hause aus boomt seit der Pandemie. Doch eine aktuelle Studie im Fachmagazin Science zeigt nun die Kehrseite des Trends: Remote-Arbeiter isolieren sich zunehmend selbst – und riskieren damit ihre psychische Gesundheit.

Viele Menschen schätzen die Flexibilität in den eigenen vier Wänden. Laut der Ökonomin Natalia Emanuel von der New York Fed würden Arbeitnehmer sogar auf bis zu zehn Prozent ihres Gehalts verzichten, um von zu Hause aus arbeiten zu dürfen. Der Wunsch nach dem Homeoffice ist also riesig. Doch die Realität sieht oft düster aus.

Dievermisste Nähe im Alltag

Die Studienergebnisse machen deutlich: Wer von zu Hause aus arbeitet, verbringt deutlich mehr Zeit alleine. Die Zeit ohne jeglichen menschlichen Kontakt steigt bei Remote-Beschäftigten um fast drei Viertel (72 Prozent). Es fehlen die kleinen Interaktionen des Alltags – wie der kurze Gruß beim Bäcker oder das Gespräch mit Kollegen in der Kaffeeküche.

Besonders alarmierend: Dieser Mangel an Kontakt wird nach Feierabend meist nicht ausgeglichen. Im Gegenteil: Statistisch gesehen treffen sich Homeoffice-Mitarbeiter nach der Arbeit sogar seltener mit Freunden als Menschen, die täglich zur Arbeitsstelle pendeln.

Folgen für Körper und Geist

Die soziale Isolation bleibt nicht ohne Konsequenzen. Die Betroffenen berichten häufiger von Ängsten und depressiven Phasen. Zudem steigen die Zahlen der Arztbesuche und der Konsum von Psychopharmaka. Nicholas Epley, Verhaltenswissenschaftler an der University of Chicago, betont, dass die Menschen die langfristigen Folgen der

Η τηλεργασία γνωρίζει μεγάλη άνθηση από την έναρξη της πανδημίας. Ωστόσο, μια πρόσφατη μελέτη που δημοσιεύτηκε στο επιστημονικό περιοδικό Science αποκαλύπτει τώρα την άλλη πλευρά αυτής της τάσης: οι τηλεεργαζόμενοι απομονώνονται όλο και περισσότερο – και έτσι θέτουν σε κίνδυνο την ψυχική τους υγεία.

Πολλοί άνθρωποι εκτιμούν την ευελιξία που προσφέρει το να εργάζονται μέσα στα τέσσερα τοιχώματα του σπιτιού τους. Σύμφωνα με την οικονομολόγο Ναταλία Εμανουέλ της Ομοσπονδιακής Τράπεζας της Νέας Υόρκης, οι εργαζόμενοι θα ήταν διατεθειμένοι να παραιτηθούν ακόμη και από το 10% του μισθού τους για να μπορούν να εργάζονται από το σπίτι. Η επιθυμία για τηλεργασία είναι, λοιπόν, τεράστια. Ωστόσο, η πραγματικότητα είναι συχνά ζοφερή.

Η έλλειψη εγγύτητας στην καθημερινότητα

Τα αποτελέσματα της μελέτης καταδεικνύουν: Όσοι/ες εργάζονται από το σπίτι περνούν σαφώς περισσότερο χρόνο μόνοι. Ο χρόνος χωρίς καμία ανθρώπινη επαφή αυξάνεται στους τηλεεργαζόμενους κατά σχεδόν τα τρία τέταρτα (72%). Λείπουν οι μικρές αλληλεπιδράσεις της καθημερινότητας – όπως ο σύντομος χαιρετισμός στον φούρνο ή η συζήτηση με συναδέλφους στην κουζίνα.

Ιδιαίτερα ανησυχητικό: αυτή η έλλειψη επαφής συνήθως δεν αντισταθμίζεται μετά το τέλος της εργασίας. Αντίθετα: στατιστικά, οι εργαζόμενοι από το σπίτι συναντιούνται μετά τη δουλειά ακόμη πιο σπάνια με φίλους από ό,τι οι άνθρωποι που μετακινούνται καθημερινά προς τον χώρο εργασίας τους.

Συνέπειες για το σώμα και το πνεύμα

Η κοινωνική απομόνωση δεν μένει χωρίς συνέπειες.

Isolation unterschätzen. Einsamkeit schwächt nachweislich das Immunsystem und das Herz-Kreislauf-System.

Besonders hart trifft es Alleinlebende: Bei ihnen steigt das Risiko, den ganzen Tag isoliert zu sein, um 83 Prozent. Psychologen betonen, dass soziale Beziehungen der wichtigste Faktor für menschliches Glück sind. Ohne das Gefühl der Zugehörigkeit leidet der Mensch.

Was Unternehmen und Betroffene tun können

Die Forscher fordern nicht das Ende des Homeoffice, wohl aber ein Umdenken. Arbeitgeber sollten Büros so gestalten, dass sie echte Orte der Begegnung werden. Wer weiterhin zu Hause arbeitet, muss bewusst aktiv werden. Die Psychologin Gillian Sandstrom rät dazu, gezielt den Kontakt zur Außenwelt zu suchen – sei es durch Sport im Verein, Hobbys oder den täglichen Spaziergang in der Nachbarschaft.

Spezifische Herausforderungen für Online-Lehrkräfte

Das „Kamera-an-Problem“ - Emotionale Erschöpfung im virtuellen Klassenzimmer: Für Lehrkräfte, die Deutsch online unterrichten, verschärft sich die Situation. Während im analogen Klassenzimmer eine dynamische Wechselwirkung entsteht, starren Online-Lehrende oft stundenlang auf Bildschirme – manchmal sogar auf ausgeschaltete Kameras ihrer Schüler. Diese asynchrone Kommunikation und das Fehlen von echter Körpersprache (Gestik und Mimik) führen zur sogenannten „Zoom-Fatigue“ (digitalen Erschöpfung). Der Energieaufwand, um die Lernenden über den Bildschirm zu motivieren, ist doppelt so hoch, während das emotionale Feedback fast vollständig ausbleibt.

Die Verschmelzung von Arbeitsplatz und Lebensraum: Lehrende sind es gewohnt, nach der Schule das Schulgebäude zu verlassen und damit symbolisch Feierabend zu machen. Bei Online-Lehrkräften fällt diese Grenze weg. Der Schreibtisch im Wohnzimmer wird dauerhaft mit Korrekturen, Unterrichtsvorbereitung und dem Druck des Unterrichts assoziiert. Die Folge ist, dass viele Lehrkräfte auch in ihrer Freizeit gedanklich nicht mehr abschalten können, was das Risiko für ein Burnout drastisch erhöht.

Tipps für Online-Lehrende und Deutschlernende

Um der Isolation im digitalen Bildungsbereich entgegenzuwirken, helfen folgende Strategien:

Virtuelle Lehrerzimmer einrichten: Online-Schulen oder Lehrkräfte-Netzwerke sollten regelmäßige, informelle Kaffeepausen via Video-Call ohne feste Agenda

Suknότερα αναφέρονται φόβοι και περίοδοι κατάθλιψης. Επιπλέον, αυξάνονται οι επισκέψεις σε γιατρούς και η κατανάλωση ψυχοφαρμάκων. Ο Nicholas Epley, επιστήμονας συμπεριφοράς στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο, τονίζει ότι οι άνθρωποι υποτιμούν τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της απομόνωσης. Η μοναξιά αποδεδειγμένα αποδυναμώνει το ανοσοποιητικό σύστημα και το καρδιαγγειακό σύστημα.

Ιδιαίτερα σκληρά πλήττονται όσοι ζουν μόνοι: σε αυτούς αυξάνεται κατά 83% ο κίνδυνος να είναι απομονωμένοι όλη την ημέρα. Οι ψυχολόγοι τονίζουν ότι οι κοινωνικές σχέσεις είναι ο σημαντικότερος παράγοντας για την ανθρώπινη ευτυχία. Χωρίς το αίσθημα του ανήκειν, ο άνθρωπος υποφέρει.

Τι μπορούν να κάνουν οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι/ες

Οι ερευνητές δεν ζητούν το τέλος της τηλεργασίας, αλλά μια αλλαγή νοοτροπίας. Οι εργοδότες θα πρέπει να σχεδιάζουν τα γραφεία έτσι ώστε να γίνονται πραγματικοί χώροι συνάντησης. Όσοι συνεχίζουν να εργάζονται από το σπίτι πρέπει να αναλάβουν συνειδητά δράση. Η ψυχολόγος Gillian Sandstrom συμβουλεύει να αναζητά κανείς στοχευμένα την επαφή με τον έξω κόσμο – είτε μέσω αθλητικών δραστηριοτήτων σε σύλλογο, κόμπι ή καθημερινών περιπάτων στη γειτονιά.

Ειδικές προκλήσεις για τους καθηγητές διαδικτυακών μαθημάτων

Το «πρόβλημα της ενεργοποιημένης κάμερας» - Συναισθηματική εξάντληση στην εικονική τάξη: Για τους/ τις εκπαιδευτικούς που διδάσκουν γερμανικά διαδικτυακά, η κατάσταση επιδεινώνεται. Ενώ στην παραδοσιακή τάξη δημιουργείται μια δυναμική αλληλεπίδραση, οι διαδικτυακοί εκπαιδευτικοί συχνά κοιτάζουν επί ώρες τις οθόνες – μερικές φορές ακόμη και τις απενεργοποιημένες κάμερες των μαθητών τους. Αυτή η ασύγχρονη επικοινωνία και η απουσία πραγματικής γλώσσας του σώματος (χειρονομίες και μιμική έκφραση) οδηγούν στη λεγόμενη «κόπωση Zoom» (ψηφιακή εξάντληση). Η ενεργειακή δαπάνη για να παρακινήσει κανείς τους μαθητές/ τις μαθήτριες μέσω της οθόνης είναι διπλάσια, ενώ η συναισθηματική ανταπόκριση απουσιάζει σχεδόν εντελώς.

Η συγχώνευση του χώρου εργασίας και του χώρου διαβίωσης: Οι εκπαιδευτικοί έχουν συνηθίσει να φεύγουν από το σχολικό κτίριο μετά το σχολείο και έτσι να κλείνουν συμβολικά τη μέρα τους. Για τους/ τις εκπαιδευτικούς που διδάσκουν διαδικτυακά, αυτό το όριο εξαφανίζεται. Το γραφείο στο σαλόνι συνδέεται μόνιμα με διορθώσεις, την προετοιμασία μαθημάτων και την πίεση της διδασκαλίας. Το αποτέλεσμα είναι ότι πολλοί/ές εκπαιδευτικοί δεν μπορούν πλέον να αποσυνδεθούν νοητικά ούτε στον ελεύθερο χρόνο τους, κάτι που αυξάνει δραστικά τον κίνδυνο επαγγελματικής εξουθένωσης.

Συμβουλές για διαδικτυακούς/ες εκπαιδευτικούς και

anbieten.

Lern-Tandems und Lerngruppen: Deutschlernende sollten nicht nur alleine vor der App oder dem Laptop sitzen. Das Bilden von Lerngruppen oder die Teilnahme an Sprachcafés fördert den sozialen Austausch und verbessert gleichzeitig die Sprachpraxis.

Bewusste Pausenführung: Nach einer Online-Stunde gilt: Bildschirm aus, aufstehen und sich kurz bewegen – idealerweise am offenen Fenster oder bei einem kurzen Gang um den Block.

Quelle/Πηγή: <https://www.srf.ch>

μαθητές/τριες γερμανικών

Για να αντιμετωπιστεί η απομόνωση στον τομέα της ψηφιακής εκπαίδευσης, βοηθούν οι ακόλουθες στρατηγικές:

Δημιουργία εικονικών δωματίων καθηγητών: Τα διαδικτυακά σχολεία ή τα δίκτυα εκπαιδευτικών θα πρέπει να προσφέρουν τακτικά, ανεπίσημα διαλείμματα για καφέ μέσω βιντεοκλήσεων χωρίς σταθερή ατζέντα.

Ζευγάρια και ομάδες μάθησης: Οι μαθητές/τριες γερμανικών δεν πρέπει να κάθονται μόνοι/ες μπροστά στην εφαρμογή ή τον φορητό υπολογιστή. Η δημιουργία ομάδων μάθησης ή η συμμετοχή σε γλωσσικά καφέ προάγει την κοινωνική ανταλλαγή και βελτιώνει ταυτόχρονα την εξάσκηση της γλώσσας.

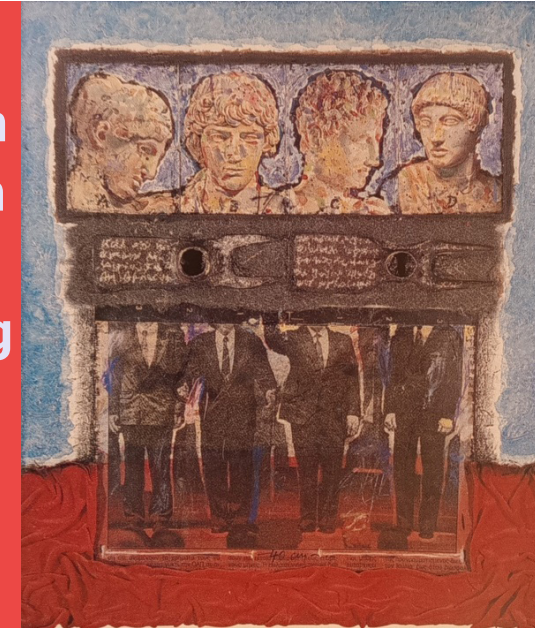
Συνειδητή διαχείριση των διαλειμμάτων: Μετά από ένα online μάθημα ισχύει: κλείστε την οθόνη, σηκωθείτε και κινηθείτε για λίγο – ιδανικά μπροστά σε ανοιχτό παράθυρο ή με έναν σύντομο περίπατο γύρω από το τετράγωνο.

https://mila.gs.uoa.gr/ekdoseis/mila/didaktiko_yliko_periodikoy_mila#c141082

Spuren des Sparens:

Wie die Unterfinanzierung von Geisteswissenschaften und Pädagogik die europäische Bildung und Gesellschaft aushöhlt

Τα ίχνη της λιτότητας:

Πώς η υποχρηματοδότηση των ανθρωπιστικών επιστημών και της παιδαγωγικής υπονομεύει την ευρωπαϊκή εκπαίδευση και κοινωνία

Nikos Alexatos

Wenn man an einem späten Nachmittag durch die Korridore der Nationalen und Kapodistrias-Universität Athen geht, spürt man den Geist von mehreren Jahrzehnten akademischer Exzellenz. Doch wer genauer hinsieht, bemerkt die Spuren der Armut – nicht nur in den Wänden oder an den Bussen, sondern im Fundament des europäischen Bildungswesens.

Die Geistes- und Sprachwissenschaften, die Pädagogik und die Didaktik erleben im gesamten europäischen Raum eine schleichende, oft systematische Unterfinanzierung. Während politische Debatten fast ausschließlich um technologische Wettbewerbsfähigkeit und die Stärkung von MINT-Fächern kreisen, gerät die humane Infrastruktur unserer Gesellschaften ins Hintertreffen. Die Folgen zeigen sich drastisch in den Schulen, in der Erwachsenenbildung und im gesellschaftlichen Zusammenleben.

Der Sparkurs und seine Symptome: Ein europäisches Problem

Die Symptome dieser Budgetkürzungen sind geografisch unterschiedlich verteilt, führen jedoch zu identischen strukturellen Verwerfungen. Laut aktuellen Erhebungen

Όταν περπατά κανείς το απόγευμα στους διαδρόμους του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, νιώθει το πνεύμα πολλών δεκαετιών ακαδημαϊκής αριστείας. Όμως, αν κοιτάξει κανείς πιο προσεκτικά, παρατηρεί τα ίχνη της φτώχειας – όχι μόνο στους τοίχους ή στα λεωφορεία, αλλά στα θεμέλια του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού συστήματος.

Οι ανθρωπιστικές και οι γλωσσικές επιστήμες, η παιδαγωγική και η διδακτική βιώνουν σε ολόκληρο τον ευρωπαϊκό χώρο μια αργή, συχνά συστηματική υποχρηματοδότηση. Ενώ οι πολιτικές συζητήσεις περιστρέφονται σχεδόν αποκλειστικά γύρω από την τεχνολογική ανταγωνιστικότητα και την ενίσχυση των θετικών επιστημών, η ανθρώπινη υποδομή των κοινωνιών μας μένει πίσω. Οι συνέπειες είναι δραστικές στα σχολεία, στην εκπαίδευση ενηλίκων και στην κοινωνική συμβίωση.

Η πολιτική λιτότητας και τα συμπτώματά της: ένα ευρωπαϊκό πρόβλημα

Τα συμπτώματα αυτών των περικοπών στον προϋπολογισμό κατανέμονται γεωγραφικά διαφορετικά, οδηγούν όμως σε πανομοιότυπες διαρθρωτικές ανισορροπίες. Σύμφωνα

der European University Association (EUA) stehen geisteswissenschaftliche Disziplinen europaweit unter massivem politischem Rechtfertigungsdruck, da sie oft nicht direkt als Treiber von „Wettbewerbsfähigkeit und Produktivität“ wahrgenommen werden.

In Deutschland warnen renommierte Verbände wie die Gewerkschaft Erziehung und Wissenschaft (GEW) vor einer chronischen Unterfinanzierung der pädagogischen Kernstrukturen. Die Ausbildungskapazitäten für Lehrkräfte an den Universitäten wurden über Jahre hinweg an rein fiskalischen Kriterien ausgerichtet, statt dem tatsächlichen gesellschaftlichen Bedarf zu folgen. Das Ergebnis ist eine akute „Bedarfskrise“ an Schulen, die zunehmend durch deprofessionalisierte Seiteneinsteiger aufgefangen werden muss.

In Griechenland hat die langanhaltende Staatsschuldenkrise Spuren hinterlassen, die bis heute nachwirken. Budgetkürzungen an Universitäten führten zur Abwertung oder geisteswissenschaftlicher Institute. Die Erhöhung von Deponaten für Lehrende und der Mangel an modernen didaktischen Lehr- und Lernmitteln belasten die Lehre spürbar. Es gab Pläne wie der „Athena-Plan“ von 2013, der Abwicklung von Instituten vorsah: Dutzende Fakultäten und Hunderte Studiengänge im ganzen Land sollten demnach entweder komplett geschlossen oder mit größeren Instituten verschmolzen.

Geistes-, sprach- und kulturwissenschaftliche Fachbereiche wären besonders stark betroffen. Da diese Disziplinen auf dem Arbeitsmarkt als weniger „monetarisierbar“ galten, wurde versucht, kleinere, regionale Institute (z. B. für Fremdsprachen oder Nischen-Geisteswissenschaften) systematisch in größere Zentren an den Hauptuniversitäten in Athen und Thessaloniki zu integrieren.

Die erzwungenen Sparmaßnahmen betrafen nicht nur die Lehre, sondern auch die Verwaltung. Im Herbst 2013 kam es zum kollektiven Streik und zur vorübergehenden Schließung von acht großen Universitäten (darunter die Nationale und Kapodistrias-Universität Athen), weil die Regierung per Dekret fast die Hälfte des administrativen Universitätspersonals entlassen hatte. Ohne Verwaltung, Pfortner und IT-Mitarbeiter sahen sich die Universitäten schlichtweg als nicht mehr betriebsfähig an.

Aktion bringt allerdings auch Reaktion mit sich: Viele der 2013 geplanten Fusionen wurden durch den anhaltenden Widerstand der Universitäten jahrelang blockiert oder nur formal umgesetzt. Deshalb startete das Bildungsministerium im Herbst 2021 eine zweite Welle. Hierbei wurde explizit erneut vorgeschlagen, die Fremdsprachen- und Philologie-Fakultäten im ganzen Land noch radikaler zu fusionieren, da die Studierendenzahlen in diesen Fachbereichen durch verschärfte Zulassungsbedingungen massiv eingebrochen waren. Die Pläne wurden allerdings bisher nicht umgesetzt. Es gibt jedoch keine Garantien für die nahe Zukunft, genau,

me πρόσφατες έρευνες της European University Association (EUA), οι ανθρωπιστικές επιστήμες σε όλη την Ευρώπη βρίσκονται υπό την τεράστια πολιτική πίεση να δικαιολογήσουν την ύπαρξή τους, καθώς συχνά δεν γίνονται αντιληπτές άμεσα ως κινητήριες δυνάμεις της «ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας».

Στη Γερμανία, αναγνωρισμένες ενώσεις όπως το Συνδικάτο Εκπαίδευσης και Επιστημών (GEW) προειδοποιούν για μια χρόνια υποχρηματοδότηση των βασικών εκπαιδευτικών δομών. Οι εκπαιδευτικές δυνατότητες για εκπαιδευτικούς στα πανεπιστήμια προσαρμόζονταν επί χρόνια με καθαρά δημοσιονομικά κριτήρια, αντί να ακολουθούν τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες. Το αποτέλεσμα είναι μια οξεία «κρίση αναγκών» στα σχολεία, η οποία πρέπει να καλυφθεί όλο και περισσότερο από μη επαγγελματίες που προέρχονται από άλλους κλάδους.

Στην Ελλάδα, η μακροχρόνια κρίση του δημόσιου χρέους άφησε σημάδια που εξακολουθούν να έχουν επιπτώσεις μέχρι σήμερα. Οι περικοπές στον προϋπολογισμό των πανεπιστημίων οδήγησαν στην υποβάθμιση των τμημάτων ανθρωπιστικών επιστημών. Η αύξηση των υποχρεώσεων για το διδακτικό προσωπικό και η έλλειψη σύγχρονων διδακτικών μέσων επιβαρύνουν αισθητά τη διδασκαλία. Υπήρξαν σχέδια όπως το «Σχέδιο Αθηνά» του 2013, το οποίο προέβλεπε την κατάργηση τμημάτων: σύμφωνα με αυτό, δεκάδες σχολές και εκατοντάδες προγράμματα σπουδών σε ολόκληρη τη χώρα θα έπρεπε είτε να κλείσουν εντελώς είτε να συγχωνευθούν με μεγαλύτερα τμήματα.

Τα τμήματα ανθρωπιστικών, γλωσσολογικών και πολιτισμικών επιστημών θα επηρεάζονταν ιδιαίτερα. Δεδομένου ότι αυτές οι επιστήμες θεωρούνταν λιγότερο «κερδοφόρες» στην αγορά εργασίας, έγινε προσπάθεια να ενσωματωθούν συστηματικά τα μικρότερα, περιφερειακά ιδρύματα (π.χ. για ξένες γλώσσες ή εξειδικευμένες ανθρωπιστικές επιστήμες) σε μεγαλύτερα κέντρα στα κεντρικά πανεπιστήμια της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Τα επιβεβλημένα μέτρα λιτότητας δεν αφορούσαν μόνο τη διδασκαλία, αλλά και τη διοίκηση. Το φθινόπωρο του 2013 πραγματοποιήθηκε συλλογική απεργία και προσωρινό κλείσιμο οκτώ μεγάλων πανεπιστημίων (μεταξύ των οποίων το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών), επειδή η κυβέρνηση είχε απολύσει με διάταγμα σχεδόν το ήμισυ του διοικητικού προσωπικού των πανεπιστημίων. Χωρίς διοίκηση, θυρωρούς και προσωπικό πληροφορικής, τα πανεπιστήμια θεωρούσαν ότι απλά δεν μπορούσαν πλέον να λειτουργήσουν.

Ωστόσο, η δράση συνεπάγεται και αντίδραση: πολλές από τις συγχωνεύσεις που είχαν προγραμματιστεί για το 2013 μπλοκαρίστηκαν για χρόνια λόγω της συνεχιζόμενης αντίστασης των πανεπιστημίων ή υλοποιήθηκαν μόνο τυπικά. Για τον λόγο αυτό, το Υπουργείο Παιδείας ξεκίνησε ένα δεύτερο κύμα το φθινόπωρο του 2021. Στο πλαίσιο αυτό, προτάθηκε εκ νέου ρητά η ακόμη πιο ριζική

weil die Anzahl der Immatrikulationen dramatisch abgenommen hat.

Die Europäische Union im Ganzen verzeichnet dazu keine zuversichtliche Zukunftsvorstellung. Forschungsförderungsprogramme wie das Nachfolgeprojekt von Horizon Europe verlagern ihren Fokus zunehmend auf ökonomisch verwertbare Innovationen. Initiativen wie das HERA-Netzwerk (Humanities in the European Research Area) versuchen zwar, geisteswissenschaftliche Akzente zu setzen, die finanzielle Ausstattung bleibt jedoch im Vergleich zur technologischen Forschung marginal.

Schule und Lehrkraftnachwuchs: Die Deattraktivierung eines Berufsstandes

Spielt die Unterfinanzierung eine Rolle dabei, dass der Lehrerberuf an Attraktivität verloren hat? Die Antwort erfahrener Pädagogen und Bildungswissenschaftler lautet unisono: Ja.

Die systematische Vernachlässigung der universitären Didaktik- und Pädagogikausbildung hat dazu geführt, dass angehende Lehrkräfte unzureichend auf die komplexen Realitäten moderner Klassenzimmer vorbereitet werden. Gleichzeitig haben sich die Arbeitsbedingungen an den Schulen drastisch verschlechtert. Große Klassen, marode Infrastrukturen und eine immense bürokratische Überlastung kennzeichnen den Alltag.

Eine Studie des Instituts der deutschen Wirtschaft (IW Köln) und aktuelle Berichte des Deutschen Schulportals belegen, dass die mangelnde Wertschätzung und die strukturelle Unterversorgung den Beruf für junge Akademikerinnen und Akademiker zutiefst unattraktiv machen.

Der Boomerang-Effekt auf die MINT-Fächer

Interessanterweise offenbart sich hier eine tiefere Ironie: Die Vernachlässigung der Pädagogik schadet den MINT-Fächern (Mathematik, Informatik, Naturwissenschaften, Technik) massiv. Es fehlt nicht an fachwissenschaftlicher Expertise in der Physik oder der Informatik, sondern an der didaktischen Kompetenz, diese Inhalte Schüler*innen verständlich, spannend und motivierend zu vermitteln.

Wenn didaktische Lehrstühle unterfinanziert sind, sinkt die Qualität der Methodenausbildung. Schüler*innen verlieren mangels gut ausgebildeter Lehrkräfte frühzeitig das Interesse an mathematisch-naturwissenschaftlichen Fächern. Der MINT-Herbstreport zum Beispiel prognostiziert für Deutschland eine wachsende Lücke von Zehntausenden MINT-Lehrkräften bis weit in die 2030er Jahre. Wer Pädagogik und Didaktik kaputtspart, entzieht den Naturwissenschaften den eigenen Nach-

syγχώνευση των σχολών ξένων γλωσσών και φιλολογίας σε ολόκληρη τη χώρα, καθώς ο αριθμός των φοιτητών σε αυτούς τους κλάδους είχε μειωθεί δραματικά λόγω των αυστηρότερων όρων εισαγωγής. Ωστόσο, τα σχέδια δεν έχουν εφαρμοστεί μέχρι στιγμής. Δεν υπάρχουν όμως εγγυήσεις για το άμεσο μέλλον, ακριβώς επειδή ο αριθμός των εγγραφών έχει μειωθεί δραματικά.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολό της δεν παρουσιάζει καμία αισιόδοξη προοπτική για το μέλλον. Τα προγράμματα προώθησης της έρευνας, όπως το πρόγραμμα που θα διαδεχθεί το Horizon Europe, μετατοπίζουν όλο και περισσότερο την εστίασή τους σε καινοτομίες με οικονομική αξιοποίηση. Πρωτοβουλίες όπως το δίκτυο HERA (Humanities in the European Research Area) προσπαθούν μεν να δώσουν έμφαση στις ανθρωπιστικές επιστήμες, η χρηματοδότηση όμως παραμένει περιθωριακή σε σύγκριση με την τεχνολογική έρευνα.

Το σχολείο και οι νέοι εκπαιδευτικοί: Η απώλεια ελκυστικότητας ενός επαγγέλματος

Παίζει ρόλο η υποχρηματοδότηση στο γεγονός ότι το επάγγελμα του εκπαιδευτικού έχει χάσει την ελκυστικότητά του; Η απάντηση των έμπειρων εκπαιδευτικών και των ειδικών στην εκπαιδευτική επιστήμη είναι ομόφωνη: Ναι.

Η συστηματική παραμέληση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στη διδακτική και την παιδαγωγική έχει οδηγήσει στο να μην προετοιμάζονται επαρκώς οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί για τις πολύπλοκες πραγματικότητες των σύγχρονων τάξεων. Ταυτόχρονα, οι συνθήκες εργασίας στα σχολεία έχουν επιδεινωθεί δραστικά. Μεγάλες τάξεις, ασυντήρητες, παλιές υποδομές και τεράστιος γραφειοκρατικός φόρτος χαρακτηρίζουν την καθημερινότητα.

Μια μελέτη του γερμανικού Ινστιτούτου Οικονομίας (IW Köln) και πρόσφατες εκθέσεις του Deutsches Schulportal αποδεικνύουν ότι η έλλειψη εκτίμησης και η διαρθρωτική υποχρηματοδότηση καθιστούν το επάγγελμα βαθιά μη ελκυστικό για τους νέους πτυχιούχους.

Το φαινόμενο του μπούμερανγκ στα μαθήματα θετικών επιστημών

Είναι ενδιαφέρον ότι εδώ αποκαλύπτεται μια βαθύτερη ειρωνεία: η παραμέληση της παιδαγωγικής βλάπτει μαζικά τα μαθήματα θετικών επιστημών (τα μαθηματικά, την πληροφορική, τις φυσικές επιστήμες και τα μαθήματα τεχνολογίας). Δεν υπάρχει έλλειψη ειδικής επιστημονικής γνώσης στη φυσική ή την πληροφορική, αλλά έλλειψη διδακτικής ικανότητας να μεταδοθούν αυτά τα περιεχόμενα στους μαθητές με τρόπο κατανοητό, συναρπαστικό και παρακινητικό.

Όταν οι πανεπιστημιακές θέσεις διδακτικής υποχρηματοδοτούνται, μειώνεται η ποιότητα της

wuchs.

Erwachsenenbildung: Die vergessene Säule des lebenslangen Lernens

Während die Krise an den Regelschulen mediale Aufmerksamkeit genießt, vollzieht sich in der Erwachsenenbildung ein lautloses Sterben auf Raten. Sprachkurse, politische Bildung und interkulturelle Trainings – klassische Domänen der Geistes- und Sprachwissenschaften – hängen europaweit am Tropf prekärer Projektfinanzierungen.

Festangestellte Dozentinnen und Dozenten sind in der Weiterbildung zur Seltenheit geworden. Stattdessen stützt sich das System auf unterbezahlte Honorarkräfte, die oft ohne soziale Absicherung arbeiten. Dadurch bricht wertvolles didaktisches Fachwissen weg. Wenn staatliche Zuschüsse für Volkshochschulen oder Bildungszentren gekürzt werden, schrumpft das Angebot. Dies betrifft insbesondere jene Schichten, die auf kostengünstige Weiterqualifizierung angewiesen sind, um am Arbeitsmarkt teilhaben zu können.

Multikulturalität und Interkulturalität im Fadenkreuz

In Zeiten globaler Migrationsbewegungen ist die Fähigkeit zur interkulturellen Vermittlung keine akademische Spielerei, sondern eine nackte gesellschaftliche Notwendigkeit. Sprachwissenschaften und interkulturelle Pädagogik liefern das methodische Werkzeug, um Integration und gesellschaftlichen Zusammenhalt zu gestalten.

Die Spuren der Unterfinanzierung zeigen sich hier besonders schmerzhaft. An deutschen Schulen und in europäischen Integrationskursen fehlen flächendeckend qualifizierte Lehrkräfte für Deutsch als Zweitsprache (DaZ) bzw. die jeweiligen Landessprachen.

Die Universitäten können aufgrund gedeckelter Budgets nicht genügend Absolventen ausbilden. Didaktische Konzepte zur produktiven Nutzung von Multikulturalität im Klassenzimmer werden oft mangels Ressourcen nicht in die Breite getragen. Das Ergebnis ist Überforderung aufseiten der Lehrkräfte und Frustration bei Schüler*innen mit Migrationshintergrund. Laut IQB-Bildungstrend verfehlt bereits ein signifikanter Anteil der Grundschulkinder grundlegende Mindeststandards in der Sprachkompetenz.

Wenn Sprach- und Kulturwissenschaften als „Luxusfächer“ abgewertet werden, verlernt eine Gesellschaft das Handwerkszeug des Dialogs. Die Folge ist eine zunehmende Polarisierung, die wir derzeit in ganz Europa beobachten können.

Plädoyer für eine Renaissance der humanistischen Finanzierung

Es zeichnet sich ein klares Bild: Die europäische Bildungspolitik hat sich in eine gefährliche Sackgasse manövriert.

εκπαίδευσης στις μεθόδους διδασκαλίας. Λόγω έλλειψης καλά καταρτισμένων εκπαιδευτικών, οι μαθητές χάνουν νωρίς το ενδιαφέρον τους για τα μαθηματικά και τα φυσικά επιστήμες. Η φθινοπωρινή έκθεση MINT, για παράδειγμα, προβλέπει για τη Γερμανία ένα αυξανόμενο κενό δεκάδων χιλιάδων εκπαιδευτικών MINT μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 2030. Όποιος καταστρέφει την παιδαγωγική και τη διδακτική με περικοπές, στερεί από τις φυσικές επιστήμες τη δική τους νέα γενιά.

Εκπαίδευση ενηλίκων: Ο ξεχασμένος πυλώνας της διαβίου μάθησης

Ενώ η κρίση στα παραδοσιακά σχολεία απολαμβάνει την προσοχή των μέσων ενημέρωσης, στην εκπαίδευση ενηλίκων λαμβάνει χώρα μια αθόρυβη, σταδιακή κατάρρευση. Τα μαθήματα γλωσσών, η πολιτική εκπαίδευση και οι διαπολιτισμικές εκπαιδεύσεις – κλασικοί τομείς των ανθρωπιστικών επιστημών και των γλωσσικών επιστημών – εξαρτώνται σε όλη την Ευρώπη από την αβέβαιη χρηματοδότηση έργων.

Οι μόνιμοι καθηγητές έχουν γίνει σπάνιοι σ’ αυτόν τον τομέα. Αντ’ αυτού, το σύστημα στηρίζεται σε κακοπληρωμένους ελεύθερους επαγγελματίες, οι οποίοι συχνά εργάζονται χωρίς κοινωνική ασφάλιση. Με αυτόν τον τρόπο χάνεται πολύτιμη διδακτική εξειδίκευση. Όταν μειώνονται οι κρατικές επιχορηγήσεις για τις Volkshochschulen στο παράδειγμα της Γερμανίας ή τα εκπαιδευτικά κέντρα, συρρικνώνεται η προσφορά. Αυτό αφορά ιδιαίτερα εκείνες τις κοινωνικές ομάδες που εξαρτώνται από οικονομικά προσιτή επιμόρφωση για να μπορούν να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας.

Η πολυπολιτισμικότητα και η διαπολιτισμικότητα στο στόχαστρο

Σε εποχές παγκόσμιων μεταναστευτικών ροών, η ικανότητα διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης δεν είναι ακαδημαϊκό παιχνίδι, αλλά καθαρή κοινωνική αναγκαιότητα. Η γλωσσολογία και η διαπολιτισμική παιδαγωγική παρέχουν τα μεθοδολογικά εργαλεία για τη διαμόρφωση της ένταξης και της κοινωνικής συνοχής.

Τα ίχνη της υποχρηματοδότησης είναι ιδιαίτερα οδυνηρά εδώ. Στα γερμανικά σχολεία και στα μαθήματα ένταξης που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ υπάρχει γενική έλλειψη καταρτισμένων εκπαιδευτικών για τη γερμανική ως δεύτερη γλώσσα (DaZ) ή τις αντίστοιχες τοπικές γλώσσες.

Τα πανεπιστήμια δεν μπορούν να εκπαιδεύσουν αρκετούς αποφοίτους λόγω των περιορισμένων προϋπολογισμών. Διδακτικές προσεγγίσεις για την παραγωγική αξιοποίηση της πολυπολιτισμικότητας στην τάξη συχνά δεν εφαρμόζονται ευρέως λόγω έλλειψης πόρων. Το αποτέλεσμα είναι η υπερβολική επιβάρυνση των εκπαιδευτικών και η απογοήτευση των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Σύμφωνα με την έκθεση IQB-Bildungstrend, ένα σημαντικό ποσοστό των μαθητών του

Die einseitige Privilegierung technologischer und ökonomischer Verwertbarkeit bei gleichzeitiger Vernachlässigung der Geisteswissenschaften erweist sich als Bumerang.

Eine Gesellschaft kann nicht allein von Algorithmen und wirtschaftlicher Effizienz leben; sie benötigt das Fundament aus Sprache, historischem Bewusstsein, pädagogischer Qualität und kritischer Reflexion.

Es ist daher eine Frage der demokratischen und gesellschaftlichen Selbsterhaltung, zu einer großzügigen, nachhaltigen und strukturellen Finanzierung von Geisteswissenschaften, Sprachwissenschaften, Pädagogik und Didaktik zurückzukehren.

Investitionen in diese Fachbereiche sind keine konsumtiven Ausgaben, sondern die wichtigste Zukunftsinvestition in die soziale Kohäsion Europas. Nur wenn didaktische Ausbildung auf höchstem Niveau finanziert wird, kann der Lehrerberuf wieder die Attraktivität und gesellschaftliche Wertschätzung erlangen, die er dringend benötigt.

Nur durch starke Sprach- und Geisteswissenschaften sichern wir die interkulturelle Kompetenz, die ein friedliches Zusammenleben in einer instabilen und unsicheren, gleichzeitig aber immer noch globalisierten Welt überhaupt erst möglich macht. Es ist Zeit für ein radikales Umdenken in den Finanzministerien in Berlin, Athen und Brüssel – bevor die Dekadenzspuren im Fundament zu tiefen Rissen werden.

δημοτικού σχολείου δεν πληροί ήδη τα βασικά ελάχιστα πρότυπα γλωσσικής ικανότητας.

Όταν οι γλωσσικές και πολιτισμικές επιστήμες υποτιμούνται ως «μαθήματα πολυτελείας», μια κοινωνία ξεχνά τα εργαλεία του διαλόγου. Η συνέπεια είναι μια αυξανόμενη πόλωση, την οποία παρατηρούμε σήμερα σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Έκκληση για μια αναγέννηση της χρηματοδότησης των ανθρωπιστικών επιστημών

Η εικόνα είναι σαφής: η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική έχει οδηγηθεί σε ένα επικίνδυνο αδιέξοδο. Η μονομερής προτίμηση στην τεχνολογική και οικονομική αξιοποίηση, με παράλληλη παραμέληση των ανθρωπιστικών επιστημών, αποδεικνύεται μπουμέρανγκ.

Μια κοινωνία δεν μπορεί να ζει μόνο από αλγόριθμους και οικονομική αποδοτικότητα• χρειάζεται τα θεμέλια της γλώσσας, της ιστορικής συνείδησης, της παιδαγωγικής ποιότητας και της κριτικής σκέψης.

Είναι επομένως ζήτημα δημοκρατικής και κοινωνικής αυτοσυντήρησης η επιστροφή σε μια γενναιόδωρη, βιώσιμη και διαθρωτική χρηματοδότηση των ανθρωπιστικών επιστημών, της γλωσσολογίας, της παιδαγωγικής και της διδακτικής.

Οι επενδύσεις σε αυτούς τους τομείς δεν αποτελούν καταναλωτικές δαπάνες, αλλά την πιο σημαντική επένδυση για το μέλλον της κοινωνικής συνοχής της Ευρώπης. Μόνο εάν χρηματοδοτηθεί η διδακτική εκπαίδευση στο υψηλότερο επίπεδο, μπορεί το επάγγελμα του εκπαιδευτικού να ανακτήσει την ελκυστικότητα και την κοινωνική εκτίμηση που χρειάζεται επείγοντως.

Μόνο μέσω ισχυρών γλωσσικών και ανθρωπιστικών επιστημών διασφαλίζουμε τη διαπολιτισμική ικανότητα, η οποία καθιστά δυνατή την ειρηνική συνύπαρξη σε έναν ασταθή και αβέβαιο, αλλά ταυτόχρονα ακόμα παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Είναι καιρός για μια ριζική αλλαγή νοοτροπίας στα υπουργεία Οικονομικών στο Βερολίνο, την Αθήνα και τις Βρυξέλλες – προτού τα σημάδια παρακμής στα θεμέλια μετατραπούν σε βαθιά ρήγματα.

Post von einem Poeten

Γράμμα από έναν ποιητή

07

flaticon.com

Theofilos Kouimanis

Ein Traum

Der Tod ist überall zu finden
in der Natur, in der Stadt, auch im Schlaf
eines Tages sind wir weg
und es gibt keinen Abdruck da...

Oder? Obwohl der Körper sich zersetzt,
bleibt die Seele unverändert
wir verlassen die Realität
und wir müssen den Himmel entdecken

Das ist unsere Pflicht!
den Gott aufzusuchen
als kleines Kind
das war, was ich wusste

Ένα όνειρο

Τον Θάνατο παντού τον βρίσκεις
στη φύση, στην πόλη, μέχρι και στον ύπνο
μια μέρα όλοι μας θα φύγουμε
και τίποτε δεν θα μείνει...

Ή μήπως όχι; Αν και το σώμα καταρρέει
μένει αναλλοίωτη η ψυχή
εγκαταλείπουμε την πραγματικότητα
και ανακαλύπτουμε, όπως πρέπει, τον ουρανό

Αυτό είναι και το χρέος μας!
να αναζητήσουμε τον Θεό
σαν μικρό παιδί
αυτό ήξερα κι εγώ

Aber warum sollen wir unsere Träume töten?
wieso sind wir nicht in der Lage ewig zu leben?
in der Fantasie kann man das tun,
denn unser Geist vermeidet uns!

In dieser Welt kann man es genießen
den Wind, die Erde und das Wissen!
da man alles lernen kann
und Tod ist auf keinen Fall nah

Keine Spur ist übrig geblieben
denn es gibt keine
so lass mich daran erinnern
warum sie so reicht!

Menschen sind naiv

Wir Menschen sind so naiv
wer weiß was da oben gibt!
trotzdem stellen wir Hypothesen auf...
und so brechen Kriege aus!

Wir Menschen sind so naiv
unser Blut fließt her und hin
und niemand fragt sich „was ist los?“,
denn alle denken „geh fort!“

Das finde ich ganz normal
morgen gibt es keinen Abdruck da
dieser Fleck ist einfach wegzuwischen;

Μα γιατί πρέπει όμως να σκοτώνουμε τα όνειρά μας;
πώς και δεν είμαστε σε θέση να ζούμε για πάντα;
στη φαντασία μας μπορούμε όμως
Μιας και το πνεύμα μάς αποφεύγει...

Σε εκείνον τον κόσμο μπορεί κανείς να το απολαύσει
τον άνεμο, τη Γη, και τη γνώση!
επειδή εκεί μπορεί κανείς όλα να τα μάθει
και ο Θάνατος δεν είναι πια κοντά

Ίχνος δεν έμεινε κανένα
επειδή δεν υπάρχει ούτε ένα
οπότε άσε με να θυμηθώ
γιατί αξίζει τόσο

Οι άνθρωποι είναι αφελείς

Εμείς οι άνθρωποι είμαστε αφελείς
ποιος ξέρει τι υπάρχει εκεί πάνω;
κι όμως εμείς κάνουμε υποθέσεις...
κι έτσι πόλεμοι ξεσπούν!

Εμείς οι άνθρωποι είμαστε αφελείς
το αίμα μας ρέει εδώ κι εκεί
και κανείς δεν αναρωτιέται «τι συμβαίνει;»
μιας και όλοι σκέφτονται «α δεν φεύγεις;!»

Εγώ το βρίσκω φυσιολογικό
αύριο δεν θα υπάρχει αποτύπωμα
ο λεκές αυτός εύκολα σβήνει
όπως ακριβώς και γνώση

genauso wie das Wissen

Nur Spuren gibt es noch

verborgene Namen hinter einem Wort!

die meisten Menschen bemerken sie nicht

sie glauben, dass unsere Geschichte übertrieben ist

Darum hören Sie mir zu!

Mitleid ist heute ein Muss...

obwohl es unmöglich ist, alles zu wissen,

soll man mindestens die Wahrheit finden.

Πλέον υπάρχουν μόνο ενδείξεις

κρυμμένα ονόματα πίσω από λέξεις

οι περισσότεροι από εμάς ούτε καν τα βλέπουν

το ότι είναι παρατραβηγμένη η ιστορία μας πιστεύουν

Γι' αυτό ακούστε με καλά!

η συμπόνια είναι πλέον απαραίτητη...

αν και δεν μπορεί κανείς, όλα να τα ξέρει

οφείλει τουλάχιστον την αλήθεια να γυρεύει

Theofilos Kouimanis studiert aktuell im 4. Semester am Fachbereich Deutsche Sprache und Literatur der NKUA. Er schreibt leidenschaftlich gerne Gedicht - te und das nicht nur in seiner Muttersprache Grie - chisch, sondern in den verschiedensten Sprachen. Das Gedicht wurde auf Deutsch geschrieben und ins Griechische übersetzt.

Ο Θεόφιλος Κουιμάνης σπουδάζει στο τέταρτο εξάμηνο στο Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ. Γράφει με πάθος ποιήματα όχι μόνο στη μητρική του γλώσσα, τα ελληνικά, αλλά στις πιο διαφορετικές γλώσσες. Το ποίημα γράφτηκε στα γερμανικά και μεταφράστηκε στα ελληνικά.

Was heißt es eigentlich, Spuren zu hinterlassen?

08

KOLUMNE +49 | ΣΤΗΛΗ +49

Τι σημαίνει, στην πραγματικότητα, το να αφήνεις ίχνη;

Kristina Dückmann

Stellen Sie sich vor, Sie gehen nach einem Schneefall über einen unberührten Weg. Hinter Ihnen bleiben Fußspuren zurück. Noch Stunden später lässt sich erkennen, dass jemand hier gewesen ist. Die Person selbst ist längst verschwunden – ihre Spur bleibt.

Oft verbinden wir mit dem Hinterlassen von Spuren etwas Sichtbares, wie etwa die Spuren eines Tiers im Schnee. Dazu zählen an vielerlei Orten historische Gebäude, Monumente oder auch Texte und Namen, die Geschichte geschrieben haben. Es sind Dinge von gestern, die heute und morgen nicht vergessen sind, sondern an die man sich fortan erinnert.

In den Sozial- und Kulturwissenschaften wird die Spur als „Verweis [...] auf Abwesendes, das einmal da war“ (Bedorf, 2011) beschrieben. Das bedeutet, dass jemand, der eine Spur hinterlässt, nicht mehr zwangsläufig präsent sein muss. Übrig bleibt das, was einen Hinweis auf die Person gibt und einer Deutung bedarf. Spuren sind demnach nicht die Vergangenheit an sich, sondern Zeichen ihrer fortdauernden Wirkung. Damit sind nicht nur Bauwerke oder Dokumente gemeint, sondern alle Folgen menschlichen Handelns, die über den Moment hinausreichen.

Diese wissenschaftliche Erklärung macht deutlich, dass Spuren nicht nur materieller Natur sind. Auch Menschen können Spuren hinterlassen. Diese entstehen in den kleinen Momenten unseres Lebens, die uns unbedeutend erscheinen. Es sind die kleinen Begegnungen auf Reisen, im Zug, bei der Arbeit, an der Universität – überall dort, wo Begegnungen stattfinden. Diese Begegnungen müssen nicht zwangsläufig von langen Gesprächen begleitet sein. Es reicht der Austausch einiger Worte, Gesten oder Blicke (Goffman, 1967; Mead, 1934).

Φανταστείτε ότι περπατάτε σε ένα παρθένο μονοπάτι μετά από μια χιονόπτωση. Πίσω σας μένουν ίχνη από τα βήματά σας. Ακόμα και ώρες αργότερα, είναι φανερό ότι κάποιος πέρασε από εκεί. Το ίδιο το άτομο έχει εξαφανιστεί προ πολλού – το ίχνος του, όμως, παραμένει.

Συχνά, συνδέουμε τα ίχνη που αφήνουμε με κάτι ορατό, όπως τα ίχνη ενός ζώου στο χιόνι. Σε πολλά μέρη, αυτά περιλαμβάνουν ιστορικά κτίρια, μνημεία ή ακόμα και κείμενα και ονόματα που έγραψαν ιστορία. Είναι πράγματα του χθες που δεν ξεχνιούνται σήμερα και αύριο, αλλά τα οποία θα θυμόμαστε από εδώ και στο εξής.

Στις κοινωνικές και πολιτισμικές επιστήμες, το ίχνος περιγράφεται ως «αναφορά [...] σε κάτι απόν, που κάποτε υπήρχε» (Bedorf, 2011). Αυτό σημαίνει ότι κάποιος που αφήνει ένα ίχνος δεν χρειάζεται απαραίτητα να είναι πλέον παρών. Αυτό που μένει είναι αυτό που δίνει μια ένδειξη για το πρόσωπο και χρειάζεται ερμηνεία. Τα ίχνη δεν είναι, επομένως, το παρελθόν καθαυτό, αλλά σημάδια της συνεχιζόμενης επίδρασής του. Με αυτό δεν εννοούνται μόνο κτίρια ή γραπτά κείμενα, αλλά όλες οι συνέπειες της ανθρώπινης δράσης που εκτείνονται πέρα από τη στιγμή.

Αυτή η επιστημονική εξήγηση καθιστά σαφές ότι τα ίχνη δεν είναι μόνο υλικής φύσης. Και οι άνθρωποι μπορούν να αφήνουν ίχνη. Αυτά δημιουργούνται στις μικρές στιγμές της ζωής μας, που μας φαίνονται ασήμαντες. Είναι οι μικρές συναντήσεις στα ταξίδια, στο τρένο, στη δουλειά, στο πανεπιστήμιο – παντού όπου λαμβάνουν χώρα συναντήσεις. Αυτές οι συναντήσεις δεν χρειάζεται απαραίτητα να συνοδεύονται από μακρές συζητήσεις. Αρκεί η ανταλλαγή μερικών λέξεων, χειρονομιών ή βλεμμάτων (Goffman, 1967; Mead, 1934).

Wie oft denken wir darüber nach, welche Wirkung wir auf andere haben? Können wir überhaupt wissen, welche Spuren unsere Worte oder unser Verhalten hinterlassen? Und erinnern wir uns selbst an alle Menschen, die uns geprägt haben?

Vielleicht gibt es Begegnungen, deren Bedeutung wir erst viel später erkennen. Vielleicht tragen auch wir Erinnerungen an Menschen in uns, die niemals erfahren werden, welchen Eindruck sie hinterlassen haben.

Haben Sie schon einmal erlebt, dass Ihnen eine kurze Begegnung unerwartet lange im Gedächtnis geblieben ist? Oder dass ein beiläufiger Satz Sie noch Tage, Monate oder sogar Jahre später beschäftigt hat? Solche Erfahrungen werfen die Frage auf, welche Spuren wir selbst bei anderen hinterlassen – oft, ohne es zu bemerken.

Oftmals messen wir diesen kleinen Momenten, in denen wenig bis gar keine Worte ausgetauscht werden, wenig Bedeutung zu. Doch auch diese scheinbar unbedeutenden Momente hinterlassen Spuren in uns, ebenso wie lange, tiefgründige Gespräche. All dies hinterlässt etwas in uns, das keine klare Erinnerung ist, sondern ein Eindruck, der in unserem Gedächtnis bleibt. Ein Blick, ein Wort, ein Satz oder eine Geste – all das kann rückblickend eine Bedeutung erlangen (Goffman, 1967; Mead, 1934).

In der Psychologie werden diese Spuren als Gedächtnisspuren bezeichnet. Durch Erfahrungen werden Veränderungen in unserem Denken, Handeln und Erinnern angeregt. Nicht immer erinnern wir uns bewusst an jede Begegnung, dennoch beeinflussen diese unser Leben mehr, als wir denken. Aus diesem Grund bewirken Begegnungen mit Menschen über die eigentliche Begegnung hinaus mehr, als wir zunächst wahrhaben. Denn nicht nur das Handeln von Menschen, sondern insbesondere das, was sie bei anderen Menschen auslösen, hinterlässt die tiefsten Spuren. Dies geschieht oftmals

Πόσο συχνά σκεφτόμαστε την επίδραση που ασκούμε στους άλλους; Μπορούμε να γνωρίζουμε ποια ίχνη αφήνουν τα λόγια ή η συμπεριφορά μας; Και θυμόμαστε εμείς οι ίδιοι όλους τους ανθρώπους που μας έχουν επηρεάσει;

Ίσως υπάρχουν συναντήσεις των οποίων τη σημασία αναγνωρίζουμε μόνο πολύ αργότερα. Ίσως και εμείς να κουβαλάμε μέσα μας αναμνήσεις από ανθρώπους που δεν θα μάθουν ποτέ ποια εντύπωση μας άφησαν.

‘Έχετε βιώσει ποτέ μια σύντομη συνάντηση που σας έμεινε απροσδόκητα για πολύ καιρό στη μνήμη; Ή μια τυχαία φράση που σας απασχολούσε ακόμα και μέρες, μήνες ή ακόμα και χρόνια αργότερα; Τέτοιες εμπειρίες θέτουν το ερώτημα ποια ίχνη αφήνουμε εμείς οι ίδιοι στους άλλους – συχνά, χωρίς να το καταλαβαίνουμε.

Συχνά δεν αποδίδουμε μεγάλη σημασία σε αυτές τις μικρές στιγμές, κατά τις οποίες ανταλλάσσονται λίγα ή και καθόλου λόγια. Ωστόσο, ακόμη και αυτές οι φαινομενικά ασήμαντες στιγμές αφήνουν το σημάδι τους μέσα μας, όπως και οι μακρές, βαθιές συζητήσεις. Όλα αυτά αφήνουν κάτι μέσα μας, που δεν είναι μια σαφής ανάμνηση, αλλά μια εντύπωση που παραμένει στη μνήμη μας. Ένα βλέμμα, μια λέξη, μια πρόταση ή μια χειρονομία – όλα αυτά μπορούν εκ των υστέρων να αποκτήσουν σημασία (Goffman, 1967; Mead, 1934).

Στην ψυχολογία, αυτά τα ίχνη ονομάζονται ίχνη μνήμης. Μέσω των εμπειριών, προκαλούνται αλλαγές στον τρόπο που σκεφτόμαστε, ενεργούμε και θυμόμαστε. Δεν θυμόμαστε πάντα συνειδητά κάθε συνάντηση, ωστόσο αυτές επηρεάζουν τη ζωή μας περισσότερο από ό,τι νομίζουμε. Για αυτόν τον λόγο, οι συναντήσεις με ανθρώπους έχουν μεγαλύτερη επίδραση πέρα από την ίδια τη συνάντηση, από ό,τι αρχικά αντιλαμβανόμαστε. Διότι όχι μόνο οι πράξεις των ανθρωπών, αλλά κυρίως αυτό που προκαλούν στους άλλους, αφήνει τα βαθύτερα ίχνη. Αυτό συμβαίνει συχνά χωρίς πρόθεση (Schacter, 1996).

Ανεξετάσουμε πιο προσεκτικά τις φευγαλέες συναντήσεις,

ohne Absicht (Schacter, 1996).

Betrachtet man flüchtige Begegnungen genauer, so zeigt sich, dass diese häufig auch von Sprache geprägt sind. Doch hinter der Sprache verbirgt sich etwas Flüchtiges. Sie ist kaum greifbar. Sobald Worte und Sätze ausgetauscht wurden, verblassen sie. Sie werden in einem Moment gesagt und gehören im nächsten bereits der Vergangenheit an. Aus diesem Grund kann die Wirkung von Sprache oft erst in der Zukunft ersichtlich werden (Mead, 1934).

Ein beiläufiger Satz kann sich festsetzen. Eine Formulierung kann im Nachhinein anders verstanden werden. Ein Gespräch kann lange nachklingen, nachdem es vorbei ist. Selbst das Nichtgesagte kann wirken. Sprache hinterlässt keine sichtbaren Spuren. Und doch ist sie eine der stärksten Formen, in denen Menschen aufeinander einwirken (Mead, 1934).

Damit sind die Begriffe „Spur“ und „Spuren hinterlassen“ nicht eindeutig definiert: Spuren können sowohl materieller Art sein, beispielsweise in Form von Bauwerken, als auch immaterieller Art, beispielsweise in Form von Begegnungen, Gesprächen und nonverbaler Kommunikation. Oftmals sind es gerade die unscheinbaren Spuren, die besonders tief wirken. Vielleicht besteht die Bedeutung einer Spur deshalb nicht darin, wie sichtbar sie ist. Vielleicht zeigt sie sich vielmehr darin, wie lange sie nachwirkt.

Denn nicht alles, was bleibt, prägt uns. Und nicht alles, was uns prägt, bleibt sichtbar.

Literaturverzeichnis/Βιβλιογραφία

Bedorf, T. (2011). Spur. In R. Konersmann (Hrsg.), Wörterbuch der philosophischen Metaphern (3. Aufl., S. 406–425). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. New York: Pantheon Books.

Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society*. Chicago: University of Chicago Press.

Schacter, D. L. (1996). *Searching for Memory: The Brain, the Mind, and the Past*. New York: Basic Books.

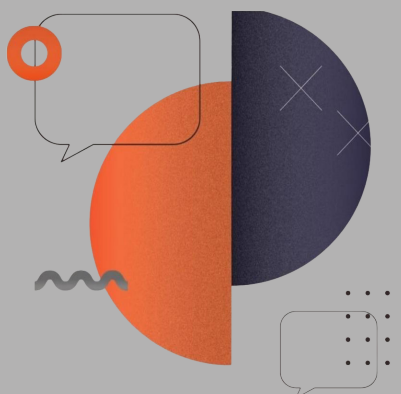
θα διαπιστώσουμε ότι συχνά χαρακτηρίζονται και από τη γλώσσα. Ωστόσο, πίσω από τη γλώσσα κρύβεται κάτι φευγαλέο. Είναι σχεδόν αόρατη. Μόλις ανταλλάξουμε λέξεις και προτάσεις, αυτές ξεθωριάζουν. Λέγονται τη μια στιγμή και την επόμενη ανήκουν ήδη στο παρελθόν. Για αυτόν τον λόγο, η επίδραση της γλώσσας συχνά γίνεται ορατή μόνο στο μέλλον (Mead, 1934).

Μια τυχαία πρόταση μπορεί να μείνει χαραγμένη στη μνήμη. Μια διατύπωση μπορεί να ερμηνευτεί διαφορετικά εκ των υστέρων. Μια συζήτηση μπορεί να συνεχίσει να αντηχεί για πολύ καιρό μετά το τέλος της. Ακόμη και αυτό που δεν ειπώθηκε μπορεί να έχει επίδραση. Η γλώσσα δεν αφήνει ορατά ίχνη. Και όμως, είναι μια από τις ισχυρότερες μορφές με τις οποίες οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους (Mead, 1934).

Έτσι, οι έννοιες «ίνχος» και «αφήνω ίχνη» δεν ορίζονται με σαφήνεια: τα ίχνη μπορούν να είναι τόσο υλικής φύσης, για παράδειγμα με τη μορφή κτιρίων, όσο και άυλης φύσης, για παράδειγμα με τη μορφή συναντήσεων, συνομιλιών και μη λεκτικής επικοινωνίας. Συχνά είναι ακριβώς τα ασημαντα ίχνη που έχουν ιδιαίτερα βαθιά επίδραση. Ίσως γι' αυτό το λόγο η σημασία ενός ίχνους δεν έγκειται στο πόσο ορατό είναι. Ίσως εκδηλώνεται μάλλον στο πόσο καιρό έχει επίδραση.

Γιατί δεν μας επηρεάζει ό,τι μένει. Και δεν μένει ορατό ό,τι μας επηρεάζει.

M.I.L.A.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΠΟΛΥΜΕΣΑ, ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ
ZEITSCHRIFT FÜR MULTIMEDIA, INTERKULTURALITÄT UND LINGUISTISCHE ANWENDUNGEN
JOURNAL OF MULTIMEDIA, INTERCULTURALISM AND LINGUISTIC APPLICATIONS

ISSN: 2945-2783